

Зок-4
6382

МАЛАДНЯК

Штомесячная літаратурна-мастацкая
і грамадзка - політычная часопісь
Цэнтральнага Бюро Ўсебеларускага
аб'яднаньня поэтаў і пісьменьнікаў
„Маладняк“

==== Пад рэдакцыяй ====
М. ЧАРОТА, М. ЗАРЭЦКАГА, Ал. ДУДАРА

Год выданьня пяты

Сшытак трэці
САКАВІК

XVIII

7437

ВЫДАНЬНЕ ЦБ „МАЛАДНЯКА“
М Е Н С К—1927

Дзьве сьдзежкі*)

(Канец)

XI

Раніцай самай, ды пад вечар ажывае трохі „Інвалідная“ вуліца, а ўвесь дзень пустая яна, хіба толькі дзеці кучай у пяску на сухім месцы зьбіраюцца і ажывяць яе сваім рогатам, альбо брахне дзе з-пад варот сабака.

Нібы вясна. Толькі хаткі нейкія другія, нібы з картону зробленыя, ды цясьней друг да дружкі прытуліліся яны і шэрай сьцяной з двух бакоў абступілі вуліцу, пазіраюць на яе дзіравымі пазапіханымі адзежай альбо фанэрай забітымі вокнамі, вітаюць вуліцу вісячай на адной завесцы ваконьніцай.

Гэта акраіна. Тут недалёка маслабойня, лесапільня, дражджавыя заводы, млын гарадзкі, фабрыка запалак, папяровая фабрыка. На акраіне жывуць рабочыя ды гарадзкая беднота.

Цяпер трохі зьмянілася. З асяродку гораду прыпаўзлі суды баязьлівыя, спужаныя рэволюцыяй людзі, захаваліся ў маленькія закопчаныя хаткі і з нейкім чаканьнем пазіраюць праз вузкія шчыліны-вуліцы ў асяродак, прыслухоўваюцца, што там. А адсюль частка людзей, у каго хаты зусім вась-вось абярнуцца зьбіраюцца, выбраліся ў асяродак. Памяняліся.

Раніцаю з хат людзі на заводы ідуць, вечарам назад, і вечарам з акраіны ў асяродак, у клюбы, на мітынгі, сходы. А ўдзень ціха на вуліцы.

Паціху ступаючы ў гразь, цягне буланы конь калёсы. З калёс у армяку чалавек углядаецца ў шэранькія, падобныя адна да другой, хаткі, відаць, шукае нейкую патрэбную яму. Ён ужо некалькі раз спыняў каня, углядаўся ў вакно той ці другой хаты, але ні ў кога нічога ня пытаў—ехаў далей.

*) Глядзі сшытак № 2 (люты) 1927 г.

Праехаў яшчэ некалькі хат за завулкам і зноў спыніў каня і ўжо некаму кланяўся ў вакно. Потым расчыніліся вароты і двор праглынуў фурманку.

— Я да вас, Сямён Захаравіч. Вы, можна сказаць, так захаваўся, што бальшавікі век ня знойдуць. Я вось другі раз, а чудь-чудь знайшоў.

— Нічога, захаваўся не па сваёй волі. Кажэце, што новага ў вас.

— Ня пытайце лепш... Бяруць, грабуюць. Кожны дзень контрыбуцыі, разьвёрсткі ім плаці, буржуй, мол. У Бялугі зямлю, збожжа, усё разьмеркавалі, а ў двары комунію разьвялі.

— Чуў ужо аб гэтым.

— Я паддобраю сваіх. Тры валокі сам аддаў, хай, пакуль, пакарыстаюцца, заткнуць глотку. Мо' хутка міне гэта навальніца... Ох-хо-хо. Што толькі робіцца.

— Што толькі робіцца, Павел Андрэевіч. Прыходзіцца перацярапець колькі глумленьня над сабою. А самі, трохі самі вінаваты, што над бацькаўшчынай насьміхаюцца гэтыя антыхрысты. Думалі, што народ цёмны з-пад рук ня вылезе будзе слухаць, а ён...

— Дык ці хто-ж спадзяваўся на гэткае.

— Неспадзявана прышло. Мы позна апамятаваліся. Адразу супакоілі сябе, думалі, што яны свабодай ды рэспублікай здаволяцца, аж прагадалі. Вінаваты. Але нічога, хутка гэта павінна скончыцца, мо' яшчэ месяц, мо' больш. Мы зьбяром свае сілы...

— Дай бог, дай бог, а то апаганілі Расію, усе законы парушылі, усё дыбам паставілі, багацьце знішчылі.

Прыдзе наша сьвята, хутка ім пакажуць уладу, аж солана будзе.

— Хто пакажа, усе-ж мужыкі за імі ідуць.

— Пакажуць, будзе каму. Хай пагуляюць пакуль, паспрабуюць кіраваць, а мужык ня ў першы раз бунтуе, і заўсёды пасья бунту прыходзіў да цара ў ногі чалом біць, калі павадыроў іх забіралі. Так і цяпер будзе,—прыдзе мужык яшчэ прасіцца, каб даравалі, каб цар назад прышоў. Хай паспрабуюць парадкі навесці самі.

— Каб-жа так. А то зямля ў мужыка цяпер. А зямлі кінуць не захоча, зубамі за яе ўчапіўся мужык. Ды і не адзін

цяпер мужык, з гораду ім кіруюць, дапамагаюць парадкі наводзіць. Гарадзкіх слухае мужык, камуністых.

— А камуністыя што. Цьфу. Ня іх голавы былі—і то звічаліся, а ім... Вось пакіруюць... ды што аб іх казаць, проты рабочы ўладу ўзяў, кіраваць хоча, ха-ха-ха. Гэта, Павел Андрэвіч, што ў навальніцу,—панясе вецер чорную страшную хмару, пагрыміць яна, пастрашыць людзей, а потым рване вецер, на кавалкі яе парве і разьнясе па ўсяму небу, зусім згоніць з неба, і зноў сонца сьмяецца людзям, толькі больш радасна, чым перад навальніцай... Так і з іх уладай будзе... Мы будзем пазбавіцелямі Расіі, тымі, хто не пакідаў яе ў самыя цяжкія гадзіны... Тады Расія павінна будзе мець жалезную ўладу.

— Пакуль будзе, а яны нас сваёй жалезнай уладай ціснуць. Вось вас з пакояў сюды ў гразь уціснулі, а самі там у пакоях. Я пакуль з сваімі ладжу, але хіба лёгка гэта мне Грышку якому-небудзь, што пастухом быў у мяне, шапку зьнімаць, а зьнімаць трэба, і так насы задзіраюць, буржум абзываюць, воласьцю пагражаюць, а ня зьнімі, дык... Э-э-х.

— Як ваш, нябось з імі...

— З імі, камуністым стаў, камісар, кажа, нейкі. Даслужыць вяроўкі.

— Даслужыцца. Яны—такія і арудуць. Без камуністых з мужыччом бадай лёгка управіліся-б, даўно-б ціха было, а гэта, самыя злосныя ворагі нашы, умеюць пад'ехаць і іх слухаюць. Скажы што на камуністых, дык разарваць гатовы цябе... Але нічога, прастынуць скоры.

— І чаму толькі чакаюць нашы, не зьбяруць сіл больш, а ўсё нібы жартуюць.

— Ня час яшчэ, пачакаць трэба, каб сілы сабраць, ды і яны паслабеюць трохі. Абручом іх тады сьціснуць і, як вась гэта, расплюшчаць.

Ён узяў мякіш з хлеба, сьціснуў пальцамі і кінуў на падлогу.

— Не надаёжна. Былі-ж палякі, але нічога ня вышла, каб зноў ня гэтак. Ды ворагі ўсё-ж палякі нам.

— Ворагі, ворагі. А хто горшы вораг, паляк ці бальшавік? З чортам на згоду пойдзем, абы ад бальшавікоў пазбавіцца, а ўжо потым будзем разьбірацца, хто другі вораг.

Праз колькі часу па вуліцы зноў цягнуў калёсы буланы конь, ужо назад.

XII

Прайшло тры з лішнім гады з таго часу, як Андрэй, разьвітаўшыся з Лідай, паехаў на фронт.

За гэты час ён пабыў разоў шэсьць на розных фронтах, быў два разы параненым, але не здаваўся. Сілы, энэргіі было даволі. Сіла павялічвалася жаданьнем дасягнуць свайго. Ведаў, што рэволюцыя змагаецца з контр-рэволюцыяй, і ад таго, хто пераможа, залежыць усё, для чаго ён жыў, для чаго йшоў на фронт. Ён быў цалкам захоплен гэтай барацьбой і ні аб чым, акрамя яе, ня думаў. Лісты Ліды надавалі толькі большую бадзёрасць.

Потым вайна скончылася, але ня скончылася барацьба. Зьявіліся бандыцкія шайкі, якія знутры шкодзілі рэспубліцы рабіць мірную працу. Андрэй пачаў барацьбу з бандытызмам. З сваім атрадам ён прыбыў цяпер у свой павет, дзе асабліва шкодзілі бандыты.

Кожны дзень прыносіў у горад трывожныя весткі.

— ...Забілі двух камуністых... Спалілі вёску, станцыю, выканком, зрабілі пагром у мястэчку...

Атрад жыў і адпачываў на хаду, у лесе, у полі, усьлед за бандытамі. Пагроза нечаканага нападу з-за кута прымушала быць на варце, нэрвалава. Насельніцтва, запужанае бандытамі, баялася дапамагаць атраду, і толькі паціху паведамлялі сяляне, — ноччу прыходзячы ў атрад, — дзе бандыты. К канцу лета патроху бандытызм пачаў сьціхаць, а к восені налёты бандытаў зусім спыніліся, і атрад адпачываў.

Андрэю захацелася пабачыць сваю вёску, паглядзець, які сьлед пакінула ў ёй рэволюцыя, як яна жыве цяпер. Парашыў паехаць у воласьць на месяц, адпачыць ад вайсковага жыцьця, а праз тыдзень ужо жыў у сяле пры выканкоме.

Новыя абставіны, новая праца, жыцьцё, якое і тут бурліла, зноў, толькі па другому, захапілі Андрэя. Увесь час ён праводзіў у вёсках на сходах, дапамагаў разблытаць сялянам розныя пытаньні.

Бокам дачуўся, што бацька жыве, як і раней, зямля амаль што цалкам у яго, на сходах арудуе, зьбівае сялян на сваё, і зьявілася жаданьне спаткацца на сходзе з ім. Да гэтага

пабуджалі розныя плёткі, быццам бацька так арудуе ад таго, што сын комуністы бараніць яго. Трэба было гэтыя плёткі раскідаць.

Хутка выпадак даў магчымасьць выканаць гэтае жаданьне.

— Таварыш Рудзін, у Шчаткаве сход у нядзелю, пытаньні важныя аб зямлі, можа паехалі-б туды, ато я буду заняты,—звярнуўся да яго старшыня выканкому.

— Згодзен, паеду.

А ў нядзелю пасля паўдня пачалі старыя і рэдка моладзь сходзіцца ў Кузьмову хату,—самая вялікая яна ў Шчаткаве, дзе заўсёды адбываліся сходы. Андрэй ужо сядзеў за сталом з старшынёй сельсавету, праглядаў нейкія паперы і запісваў сабе.

Прыходзячы сяляне віталіся з ім і адыходзілі да ложка, у куты, а там хутка пачалося шушуканьне.

— Чаго-б гэта ён на сход прыехаў.

— Мо' бацьку бараніць прыехаў, каб зямлю не адабралі. Можа з воласьці папера была на гэта.

— Бараніць... Ён-жа комуністы.

— Хто ведае, які ён комуністы, мо' затым і ў комуністы пайшоў.

— Ты не мялі языком дарэмна. Ён з пачатку вайны пайшоў, увесь час на фронце, не падмазанік ён.

— А ты адкуль ведаеш?

— Ведаю, адкуль і ты... У воласьці вось два тыдні, а да бацькі не зайшоў.

— Для віду ня ідзе.

Потым разам говар спыніўся, усе глядзелі на дзьверы, у якія ўваходзіў бацька Андрэя,—чакалі, як спаткаюцца.

Нечаканае спыненне говару адарвала Андрэя ад справы,—ён таксама глянуў на дзьверы.

На хвіліну погляды Андрэя і бацькі сустрэліся. Той як-бы счуў у прысутнасьці Андрэя нешта нядобрае, замяшаўся. Несьвядома зняў шапку на парозе, потым зноў надзеў яе, яшчэ больш хваляваўся. Ён бачыў, што ўсе погляды спыніліся на ім, ад гэтага пачалі дрыжаць ногі, і ён вышаў на двор.

— Ваш папаша прышоў, ён актывісты на сходах у нас, — казаў старшыня. А ў хаце яшчэ трохі панавала ціш, усе адчувалі сябе неяк нядобра, а потым, калі ўбачылі, што Андрэй зноў схіліўся над паперамі, загаварылі. Старшыня, які не чакаў такога звароту справы, зблытаўся і гаварыў, замест адказаў на пытанні Андрэя па справе сходу, зусім іншае.

Калі сход пачаўся, Рудзін увайшоў у хату і сеў ззаду на лаўцы. Яго нешта цяжкое прыгнечвала цяпер, перашкаджала слухаць, аб чым кажуць, думаць, ня было заўсёдня жадання выйсці наперад і сказаць сваё слова. А словы Андрэя цяжкімі струнамі адбівалі ў галаве адну і тую-ж думку:—сіла твая тут скончана з сёнешняга дня.

А Андрэй гаварыў, і яго ўважліва слухаў увесь сход.

— Рэвалюцыя перадала зямлю памешчыцкую сялянству, таму, хто працуе на зямлі сам. Але і пасьля рэвалюцыі шмат засталася па кутках затаіўшыхся павукоў, якія забаранілі сябе тым, што кінулі сялянам костку з свайго стала і цяпер жывуць як і да рэвалюцыі, апрацоўвачы сотні дзесяцін зямлі, якую захавалі рукамі беднякоў за кавалак хлеба. У вас ёсьць такія грамадзянін Рудзін Павел. Гэта недагляд, недарэчнасьць, дапушчаная вамі, якую сёння трэба выправіць. Спадзявацца на другіх няма чаго. Партыя наша і ўлада мала сіл маюць, каб за ўсім дагледзець,—трэба дапамога самога сялянства.

Рудзін ведаў, што ўвага сходу цяпер сконцэнтравалася на ім і на словах Андрэя, якія чуліся нібы страшны прыговор, што вялізным цяжарам цісьне яго ўсё больш і больш да зямлі, гне ўніз галаву. Вочы ў памост пазіраюць. Хочацца знікнуць, каб нікога ня бачыць, выйсці з сходу, але ня мог устаць—яшчэ горш будзе. Хацелася сказаць сыну што-небудзь такое, чым-бы пакрыўдзіць яго перад сходам, але нічога не знаходзіў. У галаве пачынала зьяўляцца думка аб помсьце.

„Аддзякую табе за гэта, сын, і ўсім вам. Будзеце яшчэ памятаць Паўла Рудзіна“. Абдумваў плян помсты, і за гэтым праслухаў, што гаварылі другія, апамятаваўся, калі старшыня савету галасаваў прапанову Андрэя.

— Хто за тое, каб у Паўла Рудзіна адабраць усю зямлю, акрамя дванаццаці дзесяцін на сям'ю?..

Частка рук адразу ўзнялася, за імі яшчэ адна за другой паднімаліся.

З кута нехта несъвядома пытаў.

— Дык як-жа гэта, па якому закону.—Але на гэта ніхто не адказаў.

Рудзін хацеў узняць галаву паглядзець, хто галасуе, каб адабраць яго зямлю, але ўсё тая-ж самая сіла гнула галаву ўніз. Усё роўна прапала, нічога ня зробіш.

— Хто супроць?

— Раз, два... сем.

Па куткох зноў пачаўся шопат.

— Я казаў табе, што прыехаў ён наўмысьля, каб зямлю ад бацькі адабраць.

— Маладзец. Вось гэта комуністы. Каб ня ён, мы ніколі-б не дадумаліся да гэтага, за тры валокі дзякавалі.

— Комуністы—вось і робіць па правілу, за беднату.

Потым зноў гаворка сьціхла, калі пачаў Андрэй другое.

— Ваша вёска не здала яшчэ сто пяцьдзесят пудоў лешаннай разьвёрсткі. Цяпер, калі ў Паваложжы людзі ад голаду паміраюць, бацькі пачынаюць есьці дзяцей, цяпер не здаваць разьвёрсткі—зачынства супроць сваіх братоў. Вы павінны ім дапамагчы...

— Бог іх карае за грахі, дапамагаць—супроць бога ісьці,—праказаў нейкі голас з кута.

— Чуеце? Бог карае. На бога ўсё звальваюць. У бога вераць, а паратаваць ад галоднай сьмерці свайго брата за грэх лічаць. Толькі піць кроў з суседа ня грэх...

— Багаты заўсёды так, ён крадзе з богавым імем.

— Бедната сваё даўно аддала, а яны захавалі хлеб.

— Я прапаную,—казаў Андрэй.—Зрабіць расклад гэтых 150 пудоў на багацейшых і пастанову вынесці, каб у тры дні аддалі хлеб. Мая прапанова: Кандрату 15 пудоў, Пракопу 20 пудоў, Рудзіну Паўлу 50...

— Згодны. Выпаўняць, у іх засекі ад хлеба трашчаць.

Сход скончыўся ноччу.

Пасьля сходу вуліца, нібы лес, узбуджаны ветрам, шумела галасамі мужчын, гаварыла аб сходзе, аб тым, што так проста ўсё вась зрабілі, а раней не маглі зрабіць, ня было таго, каб хто пачаў.

Гэты шум вуліцы ў вушах Рудзіна аддаваўся болем, хапаў за сэрца. У ім чулася нейкая пагроза.

— Гадаваў... думаў выйдзе што-небудзь, чакаў і... узгадаваў на сваю галаву... Добра-ж сын, калі так аддзякваў за мае клопаты, аддзякую і я табе ня горш, чакай...

Рудзін сьціснуў кулак, памахаў ім у цемру ночы ў бок, дзе шумела вуліца і, нібы зусім разьбіты хваробай цяжкай, пайшоў дамоў.

XIII

— Калі вайна, дык Расія дапамажы, тады ім саюзьнік патрэбен, а цяпер, калі тут бальшавікі над народамі здэкуюцца, над Расіяй,—яны з боку стаяць, чакаюць зьнешчэньня Расіі, а на дапамогу і ня думаюць ісьці.

— Цяпер ня могуць дапамагчы, бо ў саміх непарадкі, народ бунтуе, салдаты адмаўляюцца ісьці ваяваць, бо самі-ж з мужыкоў ды з рабочых, а тут улада, бач, іхняя... Ня могуць саюзьнікі дапамагчы. Нам самім трэба знутры пачаць, а тады яны на падмогу прыдуць хутка. Каб сам народ пачаў.

— На-а-ро-о-д. А дзе ён гэты народ, аб якім народзе кажаце, Сямён Захаравіч. Які народ пойдзе іх біць. Мы самі, кажаце? Сілы няма ў нас. А народ яны зямлёй нашай, нашым багацьцем да сябе прыгарнулі, народ іх слухае, а ня нас, за імі ідзе. Воля, зямля, улада—усё-ж у іх, дык чаго за намі пойдзе...

— Гэта праўда. Але цяпер голад, жраць ім няма чаго, а яшчэ ратаваць Паваложжа трэба, за хлебам да мужыка ідуць. Мужык пакуль бога не забыўся, дык мы і павінны адсюль пачынаць. Бог карае людзей праваслаўных за тое, што аддалі Расію і веру праваслаўную на здзек, цэрквы божыя... Яны зьбіраюцца золата з цэркваў браць, каб на яго за мяжой хлеб для галадаючых купляць, а хто ім паверыць, што на хлеб бяруць? Каб толькі ў момант пасьпець нам сказаць: яўрэі абіраюць цэрквы, праваслаўныя, не давайце над верай сваёй здэквацца. Гэтым пакуль можна ўзяць яшчэ іх на свой бок, павераць... Толькі маўчы, Павел Андрэевіч, мы тут у горадзе добры плян маем. У саборы на днях думаюць браць золата, ужо камісію склалі. І мы людзей рыхтуем, зброі трохі ёсьць. Абы пачаць. Войска тут небагата, ды і ня стануць страляць у людзей. А як пачнем—публіка дапаможа, валынку ўзьнімем—некалі будзе разьбірацца, каго б'юць. Абы нам з горадам управіцца, а там, у вас,—скора...

— Толькі ці пойдзе на гэты плян народ?

— Пойдзе. На рынку тут кожны дзень поўна, тысячы людзей. У нас угаворана: калі зойдуць яны ў сабор, тут нашы і пачнуць крычаць: братцы, мол, жыды сабор абіраюць, ратуйце, праваслаўныя, веру сваю, не давайце нечысьці на здэкеі. Падсыплюць жару і пойдзе.

— А ў камісіі жыды ёсьць?

— Няма, але хто разьбірацца будзе.

— Ці паслухаюць? Закрычыш, а замест іх, яны цябе за каўнер каб ня ўзялі. Хіба мо' ў горадзе лепей, а што ў вёсцы—я не рашыўся-б на такі плян.

— Пабачым, мо' што і выйдзе, а не, хоць пастрашым трохі.

— А цяпер мой плян паслухай, таксама ёсьць і лепшы за вашага.

— Ну.

— Рыгор тут з сваімі?

— Тут, у Балычынскім лесе.

— Праца ёсьць яму. У воласьці ў нас арудзе мой сын, без атраду, нібы на пабыўку прыехаў, ды яшчэ мясцовых чалавек пятнаццаць камуністых. Начуюць у воласьці разам... Мужыкоў бухтораць. Калі даць ім далейшую магчымасьць, зусім тады наша справа прапала, на галаву наплююць скоро. Сёньня маю зямлю, заўтра ў цябе шубу здзяруць, мужыку аддадуць, а ён на нас зубы скаліць. Трэба іх прыбраць, цяпер лёгка гэта зрабіць, і ўсіх разам.

— А войска няма блізка?..

— Няма, толькі яны самі. Ціха стала, дык супакоіліся, не спадзяюцца, і мы іх голымі рукамі возьмем.

— Я Рыгору скажу, а перад нападам у тую-ж ноч да цябе прыеду.

— Скарэй трэба, каб ня ўцёк мой.

— Зловім. Ад Рыгора мала хто ўцякаў.

— Як у клетцы іх возьмем і тады... хе-хе-хе,—засьмяяўся Рудзін неяк дзіка ад здавальненьня помстай сыну, якую надумаў.

Хутка з двара, дзе жыў Наздра, вышлі двое людзей і пайшлі паціху, аглядаючыся на асяродак гораду.

— Дык я буду чакаць вас, толькі хутчэй, не праяваўбы толькі Рыгор.

— Не праязваем.

Едучы дамоў. Рудзін абдумваў, як адбудзецца напад на выканком, як яны возьмуць камуністых, што зробіць з імі.— А сыну скажу аб сходзе тым, як прыемна мне было словы яго слухаць, хай перад сьмерцю мяне паслухае, я над ім пасьмяюся...—Рудзін уяўляў, што вось перад ім бязбройны стаіць Андрэй, а ён кідае яму ў вочы свае словы, і Андрэй маўчыць. А мо' прасіцца пачне, тады... Не, ня стане прасіцца, не такі ён... Зараней адчуваў сябе Рудзін здаволеным, хаця яшчэ ня бачыў выразна, што зробіць з Андрэем, і ад здавальнення несьвядома гаварыў нешта сабе.

XIV

— Чуў, што скоро ад нас зьбіраецца, таварыш Рудзін.

— А ўжо час, адпачыў у вас даволі.

— Адпачылі?—здзіўлена запытаў субяседнік,—з гэткага адпачынку я баюся ногі працягнуць.

— У вас другая справа, а мне пасья вайскавай працы, пасья атраду, гэта быў самы лепшы адпачынак... Ну, як з хлебам?

— Вязуць. Сёньня з аднае вёскі 80 пудоў прывезьлі, самі пазьбіралі.

— Значыць, справімся з голадам, як справіліся з белагвардзейцамі...

— Справімся, агульнымі сіламі ўсё можна зрабіць.

— Колектыў—сіла, якой ніхто ня можа здолець. Ну, а хлапцоў яшчэ доўга думаеце на ноч сюды зьбіраць?

— Пакуль прыходзіцца, небясьпечна. Сёньня нічога ня чуваць, а кінь вартавацца, дык чаго добрага заўтра зьявіцца.

— Яно так, але мне здаецца, што сэзон іхні мінуў, мусіць, за мяжу на зіму ўжо выбраліся, бо пачынаюцца халады, а ў лесе ня зусім добра сядзець.

— Халады то халады, але ўсё-ж небясьпечна, яшчэ з тыдні два тут паначуем, а потым і ў хату, на печ можна будзе лезьці. А то змарыла гэтка праца, няма адпачынку зусім.

— Пазбавімся і гэтай хваробы, пазбавімся і голаду, і тады спакойней заживём, больш адпачываць зможам.

Сяло, у якім знаходзіўся валвыканком,—невялічкае, усяго дзесяткі два хат, гэтак у баку ад шашы па полю кучкамі,

рэдка стаяць. Тут-жа воласьць, царква, папоўскі і дзякаў дамы, а далей за вёскай поле трохі, потым разам хвойнік малады густы, а за хвойнікам лес.

Пад вечар у сяле цішыня. Сяляне з вечару хаваюцца ў хаты, запіраюцца ў іх і сядзяць там, чакаюць раніцы другога дня. Ад гэтага сяло і вуліца здаюцца пустымі, здаецца, што ніколі тут людзей ня было. Пустата з кожнае хаты, з кожнага кутка, выглядае і на чалавека, апынуўшагася тут вечарам, наводзіць нейкі асаблівы настрой.

— Ці тут увесь час гэтак ціха?

— Было жвава, але бандыты запужалі, кожны з іх баіцца, каб не абабралі, не забілі, а гэтага можна чакаць, сам ведаеш, што летам рабілася.

Хутка да выканкому пачалі сходзіцца з суседніх вёсак хлопцы, мясцовыя партыйцы і камсамольцы. Кожны прыходзіў з вінтоўкай.

— Ну і было мне сёння жару,—гаварыў адзін з іх,— сабраўся ісьці, а бацька, ці яго папудзіў хто, ці што, вінтоўку захаваў, ня пушчае. „Праз цябе, кажа, камсамольца, ды мяне прыдуць спаліць“. Але як убачыў, што я і бяз вінтоўкі збіраюся ісьці, дык аддаў—шкадуе, каб не забілі.

— Спачувае табе.

— І я з сваім ваюю кожны вечар. Знарок на працы пазней затрымлівае, думае—збаюся ўночы, не пайду адзін, а як убачыў, што гэта не дапамагае, лаецца кожны вечар, грозіцца есьці ня даць, з хаты выгнаць.

— Цяжка, хлопцы, усё-ж ткі вам, а?—пачаў Андрэй.

— Вядома цяжка. Дзень за плугам, а ўночы—тут. Яшчэ цяпер лягчэй, а вось у час касьбы было.

Сабралася чалавек каля дваццаці. Сакратар ячэйкі партыйнай, ён-жа і камандыр гэтага атраду маленькага, выставіў з бакоў выканкому па шашы і ад поля варту, а рэшта ўсе гуртам каля вакон выканкому на мураве селі пад тапалямі, розныя навіны пераказваюць і ўсё страшныя, адбіваючыя момант. Чуўся вясёлы говар, рогат, і здавалася, што гэтыя людзі з вінтоўкамі, што цёмнымі цэнямі прытуліліся пад тапалямі, не бандытаў чакаюць, не пад пагрозай сьмерці знаходзяцца, а так сабе, на вячоркі сышліся.

— ...Паехалі мы на той хутар, абступілі гумно, вылазь, крычым, а ён маўчыць. Думалі—уцёк, але пачалі шукаць. Усе снапы, сена перакапалі—няма. Хацелі ісьці зусім, але глянулі ў ёўню, а з печкі ногі тарчаць. Ён, гэта, як пачуў галасы, схапіўся адразу, відаць спаў, бо наган на сене знайшлі, і галавой у печ, а там месца няма. Вылазіць ужо баяўся, каб ня счулі і сядзеў так. Хлапцы цягнуць яго за ногі, а ў яго зала-тыя палеты. Ну і было-ж...

— Ха-ха-ха. А потым?

— Быў Хвядос у нас у атрадзе, дык ён яму вінтоўку ў зубы, трымай, кажа. Ну дзе-ж ён утрымае, упусьціць, а Хвядос яму ў зубы, ты, кажа, людзей забіваў, дык я табе так памаленьку пастукаю... Ён цэлы атрад наш з сваімі выразаў, вёскі цэлыя паліў.

Кожны гаварыў што-небудзь сваё. Гаварыў і Андрэй аб старым войску, як стаў камуністам. Слухалі яго з вялікай цікавасьцю.

Час бег хутка.

Ужо з-за дубоў папových выглянуў сярпом месячнік, трохі расьсеяў цемру. Зямля была белаватай ад інею. Мароз пра-біраўся хлапцом пад вопратку, пачынаў трэсьці іх, ужо самі пачыналі калаціцца зубы.

— Бандыты, мусіць, у Варшаве дзе-небудзь сядзяць, вясны чакаюць.

— Глядзі, каб не ў бары сядзелі, гэта скарэй будзе.

— Ціпун табе на язык.

— Соль табе ў вочы.

— Засланкай у грудзі.

Зноў пачынаўся рогат. Рогат адганяў холад.

— А здаровы, такі, мароз, хутка нас прагоніць, ня толькі бандытаў. Спаць, хлапцы, хадзем!..

— Павел і Зьмітрок, вы варту ідзеце зьмяніць. Глядзіце добра і, калі што,—стрэл давайце,—гаварыў сакратар.

У маленькім пакойчыку проста ў вопратцы на падлозе, абняўшыся з вінтоўкамі, каб быць на пагатове, ляжалі хлапцы.

Андрэй яшчэ застаўся на дварэ.

Месяц зноў захаваўся і зноў насунулася цемра. Спаць не хацелася. Ён сеньня разварушыў свой жыцьцёвы клубок і абдумваў цяпер пройдзены шлях. Думкі,—нібы ніткі,—праз

увесь шлях жыцьцёвы цягнуліся.—А здорава такі наматаў ужо.—Вось першыя дні: вузенькая сьлізкая сьцежка,—цяпер шырокі шлях перад вачыма, а разам з гэтым паўстае вобраз Ліды. Вось ён выразна бачыць, як пазіраюць на яго яе сьветлыя вочы, нешта пытаюць. Хацелася быць цяпер з ёй разам, разам ісьці па шырокім жыцьцёвым шляху. Потым думкі варочаліся ў сапраўднасьць. Успамінаў соцыяльны склад бандыцкіх груп, якія ўдавалася ліквідаваць.—Быўшае афіцэрства, сынкі папоўскія, зяці, радня іх, маленькія панкі, кулакі, і толькі рэдка несьведомы, абманам зацягнуты да іх, сярэдні селянін.

Цемра і ціш на дварэ.

Вуха Андрэя хацела злавіць які-небудзь трывожны гук, говар. Ё было гэта жаданьне нейкае ўпартае, як тады, калі ў лесе з атрадам быў і чакаў, каб скарэй спаткацца з бандытамі. Але нішто не парушае цішы, усё сьпіць.

Бор, што ў баку ад выканкому, на тры вярсты ў гэтым месцы ў шырыню цягнецца. За борам поле, там хутар Рудзіна Паўла.

Ё тут, як і ля выканкому, ціхая ноч бярэ сваё, зваліла Рудзіна на ложак. Але ўзбудзіўся, калі раптам да варот кінуліся сабакі, пачалі сярдзіта брахаць. Чуўся грукат у вароты.

Рудзін схапіўся, запаліў лямпу і вышаў на двор, адкуль у хату хутка данёсся говар і ўзбудзіў Надзю—малодшую сястру Андрэя, якая спала. Яна прыслухалася.

— Людзі ўсе, дваццаць чалавек. Я з імі ў Балычыне і сустрэўся. А тут як?

— Толькі свае, небагата іх, чалавек пятнаццаць. Сьпяць цяпер, мусіць, толькі варта стаіць.

— Гэта нічога.

— А сын ваш?..

— Там яшчэ.

— Пайсьці хіба проста праз лес прыдзецца, каб з хутаран хто ня зьмеціў.

— З лесу. Гэтак лепш. Варту з-за хат лёгка зьняць можна, а тых голымі рукамі бяры, сьпяць кучай усе. Я добра праведаў.

— Павязаць іх, ды вывесьці, і па аднаму страляць, кажучы за што... Салодкім тады ім будзе наша дабро... Цябе

за зямлю, цябе за цара, за веру... А штук колькі жывымі пакінуць, языкі выразаць, каб другім навука была.

— Страляць ня трэба. Частку, як ты кажаш, а тых жывымі павязаць, заперці, дзе сьпяць, і запаліць, падсмажыць, а будуць гарэць—і скажам сваё ім. Я здаволю сябе хоць за сорам, які меў ад людзей праз яго.

— Зьбірайцесь...

Надзя па словах бацькі і другога незнаёмага дагадалася, што яны, гэтыя людзі, гавораць аб валасных, зьбіраюцца ісьці іх біць, а бацька пра Андрэя гаварыў. Яна ведала, што Андрэй віноўнік таго, што ад бацькі зямлю адабралі, і за гэта бацька надумаў нешта страшнае зрабіць з Андрэем. Яна любіла Андрэя, больш за ўсё да яго была прывязана, і цяпер словы бацькі паднялі яе з ложка.

— Іх паб'юць, спяляць жывымі. Трэба Андрэя папярэдзіць.

Перад вакном цёмнае поле, там лес і выканком, тры вярсты з лішкам.

— Мо' ўзбудзіць Апанаса, каб ён пайшоў. Але, не, не, сама.

Накінула хустку на галаву, паціху вылезла праз вакно, праз другія вароты вышла ў поле і кінулася бегчы на дарогу. Ззаду быў чуцен ціхі говар, сьмех, лаянка.

— Каб толькі пасьпець, сказаць, каб уцякалі... Яны праз лес пойдучь, бліжэй, не спазьніцца-б, Андрэй, Андрэй...

Бегла, а неадступная думка аб тым, што могуць забіць Андрэя, падганяла яе ўсё больш і больш. Бегла, як толькі магла, а ўсё здавалася, што паціху, што нешта стрымлівае ногі. Моцна стукала ўстрывожанае сэрца, а здавалася, што гэта чутны нейчыя крокі ззаду. Ужо выбегла на поле перад сялом, і цяпер пачула, што холадна ў ногі. Забылася апануць чаравікі.

— Хаця-б не спазьніцца.

А па лесе кучкай прабіраўся бандыцкі атрад.

Ля выканкому ўсё тая-ж ціша. Андрэю не хацелася спаць, але стала халаднавата, і ён зайшоў у пакой да хлопцаў. У пакоі ля вакна сядзеў, наўмысьля заплюшчваў вочы, каб заснуць, але дарэмна. Пачаў зноў успамінаць мінулае, фронт, больніцу, Ліду... Потым—што гэта, ці сьніцца.

— Стой, хто ідзе?..

— Бандыты, таварышы, бандыты.

Зразу ўсхапіліся некаторыя з хлапцоў, кінуліся на двор. Некаторыя аглядаліся вакол сябе, успаміналі, дзе яны, і таксама беглі туды.

Андрэй першым выбег з пакою, насустрэч—дзяўчына.

— Уцякайце, Андрэй, бандыты ідуць, ужо блізка...

— Што такое? Гэта ты, Надзя, чаго? Як?..

— Спала я, як прыехалі да нас на хутар... Падслухала, як змаўляліся ісьці вас біць. Багата іх... Уцякайце хутчэй...

— Так. Ты, Павел, ідзі з Надзям да Саўкі ў хату, яе завядзі, а сам назад... Мы іх сустрэнем, як належыць. Нас дваццаць чалавек. Нечаканасьць нападу з нашага боку вырашыць перамогу нам. Ідуць у лесе. Ты, Янка, зьлева з палавінай хлапцоў, а рэшта ўправа, ланцугом... Я буду на варце, падам сыгнал.

Набліжаўся канец ночы. Яшчэ густая цемра тут над зямлёю гушкаецца, а на ўсходзе ўжо неба бялець пачало.

Па зямлі, убеленай інеем, воддаль ад выканкому ў баку ад шашы няпрыкметна паляглі хлапцы. Адзін ад шашы стаяў на варце, каб ззаду не зайшлі. Часьцей б'ецца сэрца, спыняецца дыханьне, каб усё чуць, каб не праслухаць сыгналу.

— Ідуць ужо... ідуць,—папаўзла ціха па радках у два канцы.

— Дваіны сьвіст будзе сыгналам да страляніны...

А ўжо чуць, як за сялом па полю ўмёрзшаму тупаюць мешана бягучы людзі,—гу-гу-гу-гу...

Потым сьціхла ўсё. Падкрадаюцца. Дзе-ні-дзе трэсьне пад няўдала ступіўшай нагой трэска і пасья гэтага ўсё замрэ. А вось і бандыты паказаліся. Андрэй адпоўз на сярэдзіну паміж абодвыма радкамі, лёг.

— Нарыхтуйцеся. Увага...

Чорныя людзкія цені адзінкамі перабягалі з-за хат, хаваючыся ля плоту, за тапалі. Двое ўперадзе, ужо ля выканкому былі, здзіўлена пазіралі ў бакі.

— Што-б гэта значыла?

— Дзень блізка, супакоіліся, зьнялі, відаць, варту і сьпяць... ш-ш-ш...

— Мы іх, галубкоў, як кўрэй з курасадні зьнімем... ш-ш-ш... Ужо ўсе былі пад тапалямі.

— Будзьце на пагатове, я адчыню дзьверы.

Дзьверы ня былі запёртымі.

— Палавіна хай тут, а палавіна за мной, у сярэдзіну...

У гэты-ж час паветра прарэзаў два разы сьвіст.

— Ф-ь-ю-й-ць. Ф-ь-ю-й-ць-ь.

За сьвістам пачалася густая страляніна. Наперадзе двое ўжо зваліліся, частка кінулася назад за выканком, рэшта ціскалася ў калідоры, потым, хаваючыся за тапалі, пачала адстрэльвацца. Нехта крычаў, мацерна лаяўся.

— Лажыся, не ўцякаць, падстрэлю...

Але гэта не дапамагала. Стрэлы рабілі, відаць, большае ўражаньне, чымся лаянка, і бандыты каля плоту адпаўзлі к полю. За тымі пачала адыходзіць і рэшта, адстрэльваючыся.

— Ня даць уцячы, заходзь з бакоў,—крычаў ужо Андрэй.

Частка бандытаў ужо была ля хвойніку, уцякала. Паціху адыходзіла толькі маленькая купка, у якой быў правадыр. З бакоў ім ужо заходзіў Андрэй з хлопцамі. Справа па полю беглі на стрэлы сяяне суседняй вёскі.

У купцы бандытаў Андрэй пазнаў цяпер бацьку.

— Здавайцеся,—крыкнуў ён і падняў угару руку з бомбай. У гэты-ж момант пачуў, што ля локця ў руку нешта кальнула, потым у плячо.—Хочуць мяне зьняць,—падумаў ён і ў гэты-ж момант убачыў, як нехта схопіў бандыта заду, абваліў на зямлю. Хлопцы кучай абступілі бандытаў, адбіралі стрэльбы.

У Андрэя па кашулі з пляча і па рукаву беглі дзьве чырвоныя паскі крыві. Параненьне, бяссонная ноч бралі сваё, пачала здольваць млявасьць і ён папрасіў хлопцаў, каб зрабілі перавязку.

Ужо зусім разьвіднела.

Ля выканкому стаяла некалькі сялян, якія пазьбягаліся на страляніну з суседніх вёсак. А ў сярэдзіне моўчкі стаялі пяцёра з бандытаў. Перад імі нейкі стары ківаў галавою і гаварыў.

— Павел, Павел, не чакаў з цябе ніхто гэтага. Лічылі ўсе чалавекам, думалі з богам ты жывеш, не пагонішся на людзкое дабро. Аж, відаць, захацеў народнае дабро зьесьці і... падавіўся. Заўсёды яно так...

Рудзін стаяў моўчкі, тупа пазіраў у зямлю. Падышоў Андрэй.

— Ну, што-ж, грамадзянін Рудзін, спаткаліся яшчэ раз. Не ўзяло ваша, відаць, не чакалі спатканьня, а мы рады заўсёды гасьцям, сустракаем... Я думаў, што ўсё-ткі ты хітрэйшы. Век чужымі рукамі рабіў і людзей абіраў, думаў што і цяпер за грошы наймеш забойцаў, але, відаць, сам захацеў, не паве-рыў і ім ужо... Абмыліўся, так-бы лепш было. На ражон, як бачыш, напёрся. А цяпер прыдзецца разьлічвацца...

Андрэй зьбялелы ад слабасьці і злосьці, са злосьцю гаварыў гэтыя словы, кідаў імі ў бацьку, а той маўчаў, зноў, як і на сходзе, гнуў да зямлі галаву.

— Гэта хваробны нарост на цэле рэспублікі нашай, яго трэба зрэзаць. [Не ўдалося буржуазіі задушыць рэвалюцыю ў вайне, дык думалі ўдасца гэта зрабіць з-за вугла.

Андрэй гаварыў ужо да сялян, якія ўвесь час падыхо-дзілі да выканкому.

— Шмат такой шкоднай заразы ёсьць у нас яшчэ, яе трэба з каранямі вырываць. Глядзіце, хто гэта перад вамі, з якой чэснай кампаніі яны. Адзін купец [быўшы, другі—зем-кі начальнік, а гэты—афіцэр быўшы. Усе паважаныя людзі, якім раней добра жылося. Разам абіралі мужыка, ды рабочага і цяпер разам супроць савецкае ўлады ідуць... Паглядзіце, сяляне, хто вашы ворагі, хто ворагі рэвалюцыі.

— Каму-ж хочацца пасья салодкага горкае есьці,—ска-заў нехта з сялян.

— Раней дванаццаць валок меў, а цяпер дванаццаць дзесяцін...

— Самі грошы ў кішэні сыпаліся, дык ці-ж ня шкода іх...

Андрэй з пагардай глядзеў на бацьку і Наздру, хацелася ўзяць іх і, як сьмецьце, якое блытаецца каля ног, адкінуць у бок. Ніякага жалю да іх ня было, бо выгляд іх сагнутых, гатовых плакаць, поўзаць па зямлі і прасіць зьмілаваньня, мог выклікаць толькі пагарду. Адзін Рыгор, правадыр бан-дытаў, адчуваў сябе ўжо зусім спакойным на выгляд, ён агля-даў сялян, адгрызаўся на іх папрокі.

Андрэй пачуў, што зусім слабее, што трэба пайсьці пе-равязаць раны.

— Я пайду ў хату, пагляджу раны... Вы пільнуйце іх, каб ня зьбеглі. Сёння-ж у горад адвязём.

XV

Першы чысты сьнег, мяккі, як пух, тонкім пластом белым пакрыў зямлю, стрэхі хат, апрануў у белую вопратку дрэвы больнічнага саду. Сняжынкi вялізныя розных форм паціху спускаюцца з гары, мятусяцца над зямлёю, нібы выглядаюць лепшае месца куды-б спусьціцца, а пасья выгляду паціху садзяцца на яе.

Першы сьнег асьвяжыў паветра, зрабіў яго прыемным для чалавека. Пасья дажджлівых хмурных дзён цяпер хацелася як можна больш быць на паветры, глыбей дыхаць у сябе.

Андрэй кожны дзень прыходзіў у больніцу на перавязку. Сёння ён пасья перавязкі захацеў пагуляць па саду.

— Хоціць ужо тут быць, трэба зьмяніць месца,—парашыў ён.

Перажытае за апошнія дні, успаміны аб гэтым, нэрвалі яго.

Сеў на лаўку і на лістках блёк-ноту пачаў пісаць адказ на ліст Ліды.

— ...Ты, Ліда, праўду пішаш. Цяпер ужо непасрэдная барацьба мінула пакуль што, можна падумаць трошкі і аб асабістым жыцьці. Я ўжо на днях зусім папраўлюся. Тут быць не магу, вельмі багата за сваё жыцьцё перажыў у гэтых месцах. Парашыў ехаць да цябе і пачнем сумеснае жыцьцё, думаю—маем на гэта права... Як мала, і разам з тым, як багата прайшло часу... Я цяпер адчуваю сябе як-бы пасья доўгай, цяжкай працы. Відаць—трэба адпачынак... Еду з сястрычкай, чакай...

Н. Чарнушэвіч

У два галасы

Абудзі мяне рана-параненьку,
— Рана-параненьку сьлёзы на каліне.
Я вітацьму зарніцу ў родным небе,
— Ў небе сінім радасьць да грудзей паклічу.

Даўгажданая прыдзе, нібы ў марах,
— Як калісьці ў марах першае каханьне.
З ёю ў хату за ручаньку да мамы,
— Да краіны любай пойдзем праз ухабы.

Ой, ухабішчы—злы ды крутарогі...
— Ў крутарогіх горах радасьць не стаміся—
Нас матуля чакае ля парога,
— Галава матулі ў новенькай намітцы.

А над хатаю зоры дасьпяваюць,
— А у сьпелых зораў выветраны сокі...
Зараз, зараз радасьць залівацьме,
— Логі залівацьме з першым сьмехам сонца.

Абудзі-ж мяне рана-параненьку,
— Рана-параненьку, калі росы чахнуць,
Калі тужыць сіроткай сумнай неба—
— Дзіцятка, ня знае, што так блізка шчасьце.

Валеры Маракоў

* * *

Мне хочацца любіць, задумацца і верыць,
Душу з другімі душамі зьліваць.
Хай не адчыняць мне ў прыгожым доме дзверы,—
Дармо!.. І ў полі можна начаваць.

Пад снім месяцам такім далёкім-дальнім
Знайду усё... і радасьць і спакой...
Ня мне шукаць мяшчанскай ціхай спальні,
Ў вачох мяшчанскіх сніх васількоў.

Я не аб гэтым марыў... марыў я аб новым,
Другім, яшчэ нязведаным жыцьці,
Каб не згараць дарма... зрываць з другіх аковы,
Дабром за ўсё... за ўсё добром плаціць!

Дзе толькі людзі ёсьць,—задумацца і верыць,
Душу з другімі душамі зьліваць,
Хай не адчыняць мне ў прыгожым доме дзверы,—
Дармо!.. І ў полі можна начаваць!

Гарбачэва.

Ня віню...

Ня віню... І дарагой ня клічу!..
Шчырых слоў ты не прасі ў мяне...
Угадаць ня трудна па абліччу,
Як усьмешкі соцацца на сьнег,—
Ты стаіш... І думаеш паклічу?
Ты стаіш... А на душы завеі...
А на душы халодныя лісты.
Гасьне зірк... хоць вусны пунсавеюць
І дагараюць ў замецях пустых,—
Ты адна... І сьнежныя завеі.
Ты адна... Ніхто цябе ня кліча,
І ніхто у думках не заве!..
Вось чаму смуглявае аблічча
Будзе ружаю у сьнезе пунсавець,
Ды ніхто сваёю не пакліча...
Не паклічу любаю дзяўчынай,
А пакорна стану ў далавах.
Скажуць толькі думы-успаміны
Што калісь адну я называў
Дарагой і любаю дзяўчынай.
Назваў, бо сэрца у трывозе
Варажыла двойчы ў цішыні:
На якой асьнежанай дарозе
Мы сустрэнем маладосьці дні
І крынічных дум не замарозім?
Не загубім мэту у змаганьні,
З агняцвіетам сонечных зарніц?

Будзе сьмех, як залатое раньне,
 Будзе плач са сьмехам навальніц—
 Каб жыло у вечнасьці змаганьне!..

Але ўсё, што у жыцьці ня вечна,
 Гэта дар, каб зацьвітаць і жыць...

Вось чаму ты моладасьць калечыш,
 Калі траціш толькі для душы
 Тое ўсё, што у жыцьці ня вечна!..

Вось чаму адным сябе суцешу,
 Што бяз крыўды лішняе і слоў.
 Нашы простыя, асьнежаныя сьцежкі
 Разышліся ў полі за сялом,
 Дзе шумяць таполі на паўмежку,

Дзе сьнягі бялеюць на вазёрах,
 І маўчаць у сьнезе явары.
 Можа распач... скаргі... і дакоры
 Паразьвеюць дзікія вятры,
 Як туман у наквеці вазёраў.

Можа хто адну цябе прытуліць
 І за вусны моладасьць аддасьць?
 Але я за зрэбную кашулю
 Ў аксаміты сэрца не прадам,—
 Бо на мне радняная кашуля!..

Ня віню!.. І дарагой ня клічу,
 Шчырых слоў ты не прасі ў мяне!..
 Угадаць ня трудна па абліччу,
 Як усьмешкі сыплюцца на сьнег,—
 Ты стаіш... І думаеш паклічу?

Ты глядзіш... А на душы завеі,
 А на душы крываваыя лісты.
 Гасьне зірк... Хоць вусны пунсавеюць
 І дагараюць ў занізях пустых,
 Ты адна... І золкія завеі!..

Уладзімер Хадька

* * *

Просіні, зоры чырвоня,
Хаты і жораст палёў.
Перахадзіў праз загоны я,
Перахадзіў праз гальлё.

Вабілі мары паганя—
Простыя кідаў шляхі.
Радасьць—галубку рахманую
Лаяў ня раз ля страхі.

Пераліваўся за гумнамі
Хмелем сукрыстых палос...
З хмарамі чорнымі, сумнымі
Там гайдамачыў авёс.

Польмам вольніца латала
Кручу заходлівых бур.
П'янаму тутака сваталі
Мне ліхадзейку-журбу.

Помніцца—любая плакала,
Маці кляла ад душы—
Сэрца лавілі сабакамі
Ў палкіх пялёстках шыршын.

Зараз мяцежнікам ў чырвані—
Плаваць у моры вальней...
Вечную моладасьць, вір, звані,
Моладасьць вечную мне!

Жывяцца хвалі акордамі,
Ў просіні мары гараць.
Вольнасьці бачу я гордую
Непераможную раць.

Н. Вішнеўская

* * *

Цешацца мяцелі рогатам і сьвістам,
Абуджаюць белы, ціхадумны гай...
Ой куды, чаго ты страсянуўся лістам,
Пачакай!..

Так галосцяць ветры над пустым прывольлем,
Пад нагамі сьцежка—гурбы, буралом.
Не сьпяшайся, браце, над тваёю доляй
Ноччу непагоднай завілі залом.

Не сьпяшайся, браце, вецер буравейны
З рогатам загасіць у вачох агні.
Не палі задарма похадні надзеі,
Не задарма веі сьцежкі замялі.

Смоль кудрэй разьвеецца...
З чорных стануць сівымі...
Ў музыцы мяцеліц
Задрыжыш асінаю.

Будзеш праклінаці сівыя завеі,
Буралом і гурбы і здзічэлы гай...
Не сьпяшайся, браце, даль заружавее,
Пачакай!..

П. Росіч

Зіма ў Беларусі

Радзіўся я пад хмурым сонцам.
Пачаўшы свой кругаварот,
Яно зямельку там бясконца
Пячэ амаль што цэлы год.

І нават ўжо, як з дрэў гальцістых
Вятры астаткі шат знясьлі,
У мора шляхам серабрыстым
Ўяжджае сонца—бог зямлі.

А тут ўжо ў хмурым лістападзе
Пушыстым інеем цвітуць
Кусты і дрэвы ў нашым садзе,
Над галавой драты гудуць.

Ў вяршынках елак цэпкай ватай
Застраў зімы густы цяжар,—
А дворнікі ў руках з лапатай
Барыкадуюць тротуар.

Міргне дзень шэраю гадзінай,
І на зямлю паўзе змрок зноў;
Шмялі прадуць вуаль-тканіну
Ў сьвятле малочным ліхтароў.

Мне сьніцца поўдзень ў ноч глухую,
Але-ж усё-ткі, прызнаюсь,
Люблю радзіму я другую,
Люблю цябе я, Беларусь.

Аліменты.

I

Сэрца Дуні пуставала ўжо больш двух год. Білася яно калісь у такт з сэрцам Васіля Казака, але ў 1920 г. яго пахавала куля белапалякаў.

Прыгожы быў калісь час. Ад усіх павага і пашана. Інспектар гімназіі Жукаў, у якога служыла Дуня, як уведаў, што да яе ходзіць матрос алмазавец, зараз-жа завёў з ім знаёмасьць, запрасіў у сьвятліцу і незнарок—так проста да слова прыпала—пачаставаў яго каньяком.

І Васіль паказаў сябе перад інспектарам, праўда, курачы цыгарку, разы два плюнуў на падлогу, але ў час схамянуўся і зацёр нагой.

Ня зусім разьвеяў тады трывогу Жукаў, калоўся напал у сумненьнях: горш ці лепш цяперака будзе ў будучую варфаламеяўскую ноч, бо матросы ўжо ведаюць, што ў яго ёсьць каньяк і дарагія закускі, значыць, буржуй.

Але хутка Васіля адправілі на фронт, і ў сэрцы Дуні пужліваю пусткаю зазьзяла адзінота, і калі са слупоў закрычала шматаршыновая афіша аб фільме—„Вайна і мір“, замаячыў зноў перад ёю слабы аганёк надзеі.

— Ну, што, падабалася карціна,—патрабавала справаздачи таварышка па профэсіі, пакаёўка суседзяў Тацяна.

— Ат,—з дакукай махнула рукой,—толькі дарма грошы выкінула. Думала будуць паказваць за мір, а тутака якіясь папы каханьне круцяць.

З гэтай Тацянай і дзялілася горам Дуня. Падлягала цалкам аўторытэту больш бойкай і больш адукаванай таварышкі. Навучаючы Дуню, увінчывалася ў душу даўгім сьвербам:

— Эх ты, несьвядомы элемент! Хоць-бы ў клуб наш схадзіла. Вось я і ўчора была, судзілі якогась папа Гапона за тое, што прадаў рабочую клясу.

— Ну, і што?

— Засудзілі калматага. Бясумненна расстраляюць. Пойдем пасьяляўтра, і бахара сабе знойдзеш. У мяне ёсьць свой. А вось адзін яшчэ чапляецца, мабыць з грэкаў, дык гэта твой будзе.

Дуня і Тацяна прагавіта слухалі лекцыю аб тым, што бога няма. Дакладчык пераліваў з аднаго боку на другі нявідную субстанцыю, то цягнуў яе абедзьвюма рукамі да сябе, то раптам, спужаўшыся, адпіхаў і для трываласьці часамі забіваў цьвік. Калі-ж скончыў, слухачы падоймам рук сыцьвердзілі, што сапраўды ніякага бога няма і быць ня можа.

Пасьяля-ж дакладу Тацяна, упрыгожваючыся ўсьмешкаю бантам, грэку і Дуні:

— Знаёмцеся.

— Ві барысня любіце грусі? Прыходзьце, заўтра ў магазын, атрымаеце персы сорт—дусэс!..

На другі дзень увечары ў крамцы „Сьвежая фрукта з Крыма і Восточныя сладасьці з Афін Спіро Потамнаноса“ Дуня сочна сёрбаючы чмякала сьпелую ігрушу, з якой закапала на зямлю.

I II

— Дунька, больш алімэнтаў я плаціць ня буду. Харосый савецкі власцьці!.. Алімэнты, алімэнты, а можа ў цябе ёсьць другі палюбоўнік. Плацу астатні раз.

— А што-ж, згінуць мне загадаеш? Цераз цябе засталася бяз месца, жаніцца абяцаў і збрахаў!..

— Як-за мозна заніцца, калі да мяне сапраўдны занапрыехаў?

Калі Сьпіра ўведаў, што Дуня жыве ў бязьдзетнай прачкі на тым-жа двары, дзе раней служыла, яго розум схапіў гэнэральную, па сваёй прастаце, думку.

Дуня часта праходзіла ля яго крамкі на рынак. Адноўчы-ж раніцай па тратувару праджэгаліся з кашамі ў руках абедзьве—прачка і Дуня. Сьпіра ў мгненьне вока схапіў у кішэнь кантар і адмычку і, даручыўшы крамку жонцы, кудысь пабег.

З дзіцячай коўдры выглядваў тварык з носам-гузічкам. Спаў, на кагось надзьмуўшы губы. На момант, другі, рука,

быццам задумаўшыся, затрымалася ў паветры, але ў наступны-ж момант мяжа была пераступлена, кантар лёгка разам з каптуром уеўся ў мяккае цемя.

Сьцёршы коўдраю з кантара невялічкую пляму крыві на пальцах, вышаў.

Абшныпарыў вачыма цёмны парадны ход: у ім, як раней, было ціха, бяз нікога.

І з задаволенай душой вышаў на вуліцу: нястройны гармідар вераб'ёў веставаў вясну. Перамігнуўшыся з сонейкам, Сьпіра памчаўся да свае крамкі.

3. Бандарына

Сасьніла...

Сасьніла я нязнаны і прывабны
Далёкі вобраз твой,
Каралі сьветлых дум
Сасьніла я...
Юнацтва парываньні,
Фантазій твор,
Зялёна-кволы шум
Сасьніла я...
Кудравыя бярозы
і поля роднага,
далёкі, любы сум.
Сасьніла я...
Цябе на раздарожы,
і зачарованай
насустрэч я іду.
Сасьніла я...
Каханую радзіму,
Крылаты вобраз мар
і моладасьць сваю.
Сасьніла я...
Далёкі і любімы,
і сон люляў
чароўнае „люблю“ ...

20-1-27 г. Менск.

Максім Лужанін

* * *

Вятры, вятры! Халодныя, сьцюдзёныя...
Прыпыняцца, нясуцца зноў удаль...
Каго я прывітаю песняй сёнешняй,
каму я радасьць чыстую аддам?!

Люблю вятры, таму і сам, як вецер,
люблю маёвасьць і асьнежаную цвець,
і кволасьць ціхую у масянжовым вецьці,
зімовай буйнасьці павеў.

Бывае вецер ласкавы, прыгожы,
бывае часам горды, ледзяны,
вось так і я зьмяняю дружбу на варожасьць,
тугу зімы на хараство вясны.

Люблю вятры... Ё вятрох живу
і думы песнямі разьвейваю,
і гэта ветры галаву
убралі ў прозалаць асеньнюю.

Цяперака ні восень ні зіма,
начамі сіль у зорах зацьвітае,
зьмялі вятры над возерам туман,
зьмялі вятры туман над гаем.

Їду сьпяваючы, і часта сустракаю
глыбокі зірк дзіўных вачэй,
але ня ведаю, хто ты такая,
ня ведаю цябе яшчэ.

Калісь раней адзін нясьмелы погляд,
расказваў мне ўсю глыбіню да дна,
а ты мае душы асьнежанае поле
пасьпела жартам разгадаць.

Я сам ня ведаю, ні восень, ні зіма,
начамі сінь у зорах зацьвітае,
мо' я сасьніў, мо' гэта зман,
а можа ты сапраўды, дарагая.

Вятры, вятры! халодныя сьцюдзёныя!
Прыпыняцца, нясуцца зноў у даль,
каго я прывітаю сёньняка,
каму я радасьць чыстую аддам?!

Дзяўчыне

Ціха плакала сьнежнае поле,
Як са стрэх нашых хат капяжы.
Ня журы, дарагая, сягонья,
Слоў ласкавых ў туман не кажы.

Не глядзі, як раней, у прасторы—
На вазёрах вачэй кроплі сьлэз...
І махалі вятры мне з-за бору
Сьнежнай хусткаю белых бяроз.

Для цябе, мая дарагая,
Гэту песьню я ў сэрцы нашу,
І ніякая радасьць другая
Мне ня можа ўспакоіць душу.

.

Гаварылі: студэнт прыехаў
З навукаю—чалавек,
А мне саламяныя стрэхі
Ўспаміналіся ўсё ў галаве.

Калісьці, яшчэ на пачыне,
Ўсе дні мае тут цьвілі,
Была ты маленькай дзяўчынкай,
А я хлапчуком малым.

Гулялі, сьмяяліся многа,—
Тады 'шчэ ня знаў я штаноў...
І як ўспомню, пыліцца дарога
Ў лятуценьнях шаўковістых зноў.

Тады яшчэ... ах ня трэба,
Так на сэрцы будзе лягчэй...

.....
Прамянуў я радзімае неба.
На блакітнае неба вачэй.

І цяпер, калі кожнае слова
Шалясьціць пад маім пяром,
Яе косы шуршаць, як салома,
І зацьвітваюць вусны зарой.

Пацалунак гарачы, палкі
Хто каму падарыў—ня знаць...
Толькі помню ласкалі пальцы
Валасоў яе сьветлую гладзь.

Над сьнягамі зара дагарала,
Ціха таяла ў сэрцы млосьць.
Ах вясковая, дарагая,
Ці-ж такую забыць весялосьць.

Гэтай памяці мне не загоіць,
Ціха капаюць з стрэх капяжы.
Ня журы, дарагая, сягонья,
Слоў ласкавых ў туман не кажы...

Юрка Лявонны

Выпадак

(Апавяданьне)

Над Дняпром сонна павісла млявая ліпнёвая ноч.

З крышталнай урны небасхілу мякка выліваецца хмялёвая вільгаць мяккага сьвету месяца.

Ён мяшаецца з чырвоным сьветам вогнішча, і ад гэтага постаці мужчын, якія сядзяць тварам да месяца, робяцца празрыста-глыбокімі.

Часамі лёгка трашчыць сухое сучча ў вагні, па жоўтаму пяску шырокага берагу перабягаюць цені—нявыразныя, але прыкметныя сьляды вогнішча.

Ціха-ціха...

Ледзь чутны ўсплёскі вялікай ракі—нібы ўздыхаюць і вырушацца стагодзьдзі, сінімі хвалямі бруяцца далёкія паданьні мінулага. Дзесьці за Дняпром, як відаць, заблудзіўся конь—здалёку чуваць яго жалобна-моцны покліч:

— Ё-ё-ё-го-го-го-го!..

Рассынаецца на застыўшым лагу звонкае рэха.

„Мы ляжым ля цяпла ўтрох—Сапрон Багунец, былы „чонавец“, Амелька Гусак і я...”

Гаварыць—неахвота...

Шкода самаму кратаць роўную глыбіню аксамітнай ночы.

Ужо занадта бяскрайная яна—як самы Дняпро ў павадкі...

А паслухаць—напрыклад Багунца—з вялікай прыемнасьцю!..

Залаты барытон бачыўшага „віды“ Сапрона так і просіцца ў душу...

Я ляжу ў пакойным задуменьні і ўважліва пазіраю на яго.

„У 20-м было... На Украіне...”

Калі бацька-Махно з сваіх тачанак граміў, не шкадуючы „рідну“ Украіну.

Заліваліся крывёю здратаванья палі.

Па мястэчках, сёлах ды хутарох удалыя махноўцы цалком вырэзвалі жыдоўскія сем'і...

А ў Кіеве, на Крашчаціку, весела падзванівалі белагвардзейскія шпоры. Тама—гулялі!..

Стаялі мы поўэскадронам, з 1-ай коннай, тры дні ў адным хутары. Тыповы, трэба вам сказаць, хутарок быў. Вішнімі абсаджаны, халупка-мазанка, усё—як належыць!..

Тады-ж, якраз, і гаспадыня прыгожая трапілася мне. Памятаю—Аксанай звалі...

Э сябе—поўная такая, белая, і што асабліва ўрэзалася ў памяць—дык гэта бровы яе!

Зьвядзе іх у месца—на лобе сьцежка глыбокім равочкам ляжа, і вочы маланкай насквозь цябе так і проймуць!..

Вясёлая была—э-эх!..

Засьмяецца, дзёрне плячыма, грудзямі павядзе, дык і Астапенка—старшыня эскадронны наш,—навошта сухі чалавек быў!—ня вытрымае... Аж плюне, сабачы сын (пачуцьця ба-яўся!), і ад усёй душы скрыгане:

— Ну й баба!.. Сакол, хвароба яе вазьмі...

Ня хвалячыся, скажу—найбольш увагі зьвяртала яна на мяне. Праўда, я тады на гармоні крыху падыгрываў, ну а на-конт песьняў—мастак і зараз, як ведаецца!..

Пастаялі гэта мы каля Рошчыцы тры дзянькі—не забыцца мне аб іх ніколі!.. А пасьяля расплыліся чуткі—лазутчыкі прынеслі—быццам адзін з атаманаў бандыцкіх, самы люты, Галынскі, здаецца, па прозьвішчу, залег у 20-ых вярстах ад хутара нашага і чакае папаўненьня. Напярэдадні якраз, хлапцы яго злавілі на дарозе браварніка; забілі, пасадзілі голага мерцьвяка на пень і на грудзёх крыж выразалі!..

І вось—раніца росная, як гавораць—ёдкая, сонейка ня ўсходзіла яшчэ... Моцна пахла стэпам, бязьмежнымі прастора-рамі палёў, якія так разьлягаюцца толькі на Украіне.

Затрубілі збор.

Андронаў—камандзір—прамову яшчэ казаў...

Потым—

— На-а... коня-яў!.. Справа па аднаму...

Ры-ысьсю... шагам... арррш!!

...Наляцелі, абляглі вакол.

Їхных—сотня, якраз, была...

У лагчыне, за прыгоркам, расклаліся лягерам. А на прыгорку—бярэзьнічак.

Бярозы—стромкія, цёплыя, нібы дышудь у срэбна-тонкім тумане ранку. Ціха шаستاюць доўгімі рукамі-вецьцем... З бярэзьніку і грокнулі.

Галынскага разьнясьлі ў пух. Ё самаго яго, хоць і біўся, як чорт, жывым узялі... Паглядзелі мы на атамана гэтага—і дзіву даліся. Мужчына—куды нявідны, а якую паніку наводзіў!.. Маленькі, крываногі, з бяльмом, а сьмелы—на дзіва!.. Можа-б і ня даўся ён у рукі, каб Андронаў, перад тым, як ляцець з каня, не рубануў яго шашкаю па галаве... Толькі густая шапка чорных валосьсяў і адратавала.

Прывязалі Галынскага рэмямі да сядла, ногі да жывата конскага прыкруцілі, ды і паехалі назад, у хутар, бо застаўся там старшыня эскадроны з некалькімі людзьмі ля кулямётаў. Прыехалі к вечару, у крыві, азьвярэлыя і брудныя.

Парадзіліся і вырашылі: Галынскага дапрасіць асабіста, потым, як гвалтаўніка і бандыта, ворага рэволюцыі, як толькі ўзьйдзе ранішня зорка,—расстраляць. Сьцерагчы-ж атамана, зьвязанага і кінутага пакуль што ў пустой клеці—на двары—выпала мне...

Ё зьяецца ноч на зямлю. Вішні якраз цьвілі тады... Хваляваў пачуцьці пах мядова-салодкі, прыемны. Цяжка стаць было на варце. Лютая бойка давала сябе адчуваць; хацелася пакойнага адпачынку. Млелі жылы. Здавалася—пераліваецца ў іх, замест маладое крыві, цягучая, расплаўленая медзь. Захацелася яшчэ схіліцца на прыпол, да каленаў любай дзяўчыны, забыцца на момант аб варожым абкружэньні, неабходнасьці зірка ўглядацца ў нямую ночку...

Сьпяць малайцы нашы... Толькі чутна—некаторыя раненыя часамі стогнуць, вады просяць.

Стаю гэта я ля дзьвярэй клеці. Варушыцца Галынскі там. Аж скрыгоча, зубы сьцяўшы... Сыпле праклёны, матам крые „бальшавіцкую сволач“...

Стаю гадзіну, мусіць, дзьве—хутка зьмена варты павінна быць... Чакаю Ушкіна—развадзячага, —што замест забітага Андронава застаўся камандзірам.

Паглядаю, праз сон, і бачу: з-за прасла, што двор абгароджвала, даўгі, белы цень вынырнуў. Лялюцца з яго зялёныя праменьні месяца, набліжаецца, вось і разгледзець можна. Што за чорт?..

Жанчына ў аднэй сарочцы, валосьсе—распушчана, вочы—бліскавіцамі гараць—ці то ўласным сьветам, ці ад месяца...

Узяў вінтоўку на руку:

— Хто ідзе?.. Страляць буду!..

Гляджу—далей рухаецца.

Анямеў...

Аксана-гаспадыня йдзе, як зачарованая...

— Сапрон... Ты бачыш...

А сама цяжка-цяжка дышае... Хвалюецца...

Высокія грудзі вышываную сарочку так і ўздымаюць—выскачыць хочучь.

— Я да цябе... Што хочаш—толькі выпусьці Галынскага...

Зрабі, каб уцячы ён змог!..

Тут і сон адляцеў ад мяне...

— Гэта ты чаму?.. Ды якая табе справа, урэшце?

— Сапрон... Ты ня меў яшчэ мяне... Дарма круціла. Ты...

Мы потым з табою ў садок...

— Не, не... Адыйдзіся, Аксана, а то...

— Паглядзі-ж на мяне... Ці бачыў ты калі-небудзь у жыцці такіх прыгожых?..

Сьцягнула з пляча крутога сарочку...

Стаіць, як той мармуравы помнік на магільцы.

Сенажэцкага—ведаеце?.. Сапраўды—на дзіва прыгожая.

Як сотня ведзьмаў... Малюнак, а ня баба!..

Загарэўся, я, праўда... Узняло істоту нешта агнявое, спрадвечнае. Зацьвілі ў вачох пялёсткі.

А навокал вішні, вішні... Пах...

— Не за сябе, за мужа, Галынскага, прашу...

Загэтым і сябе ўсю ў падарунак табе...

Як сказала гэта—раптам на мяне нібы вадою сьцюдзёнай лінулі...

— А-а-а... Вось яно што!..

Нацэліўся:

— Адыйдзіся, Аксана!.. Не жартую... Чуеш?.. Страляць буду!..—

Кінулася яна тутак да мяне—як каршун які... Пэўна—задавіць хацела. Ды ня трапілася!.. Паціснуў я спуск... Як птушка падстрэная, плёснула рукамі-крыльлямі Аксана ды бяз крыку ля ног маіх і лягла... Скрозь самае сэрца куля пранеслася.

На стрэл хлопцы павыскаквалі—агледзіліся... Расказаў я ім...

А праз некалькі часу вывелі Галынскага на расстрэл.

Чуў ён размову нашу. І такі ў яго твар страшэнны быў, што нават у вочы яму ніхто глянуць не асьмеліўся...

Вывелі—развітацца дазволілі... Паваліўся атаман на жончына цела—цёплае яшчэ—ды як зараве дзікім голасам,—як ваўчыца, калі пры ёй заб'еш дзіцянё яе... Ледзь вытрымалі мы... Пасьля—у аднэй ямцы і пахавалі іх...

Багунец скончыў. Патроху развіднела... З Дняпра вольна дыхаў ветрык—лёгкі і радасны, як першая любоўная пяшчота. Сіняватай эмалью паглядала неба...

Мы з Амелькам ляжалі, поўныя адчуваньняў, перанёсшыся думкамі ў романтыку мінулага...

Я. Калядны

Маладая сучаснасць

(Агляд часопісся і зборнікаў філій „Маладняк“)

Бывае і ў крышталі зерне сьмецьця.
Бывае ў сьмецьці зіхаціць брыльянт.

Беларуская літаратура чакае крытыкі. У недахопе яе наша літаратурная слабасць. Асабліва настойна вымагаюць уважнай ацэнкі акруговыя літаратурныя часопісі, якія маюць асаблівую вагу ў перавыхаванні нашых сялянскіх мас, як найбліжэйшыя да іх кніжкі.

Маладняк шырыцца. Ён ахапіў ня толькі абшары Беларусі, а сягнуў і па-за межы. Ён імкнецца здаволіць друкаваным мастацкім словам працоўны люд краіны. Ён імкнецца ўзвесці беларускае мастацкае слова да сусветнага значэння. Ён адбівае жыццё і барацьбу як у мінулым вірамёце і бураломе, так і ў сучасным штодзённым паступовым будаўніцтве, у патаемным, але моцным змаганні двух міроў. Усе рысы жыцця находятся адбітак у творах маладнякоўцаў.

Маладняк усвядоміў, што друкаванае слова, а асабліва мастацкае, мае вялікае значэнне ў змаганні пролетарыяту за камунізм. У гэтым яго цвёрды грунт і рацыя. Ён прызнае ў сучасны момант у клясавай грамадзе толькі утылітарнае клясавае мастацтва, а не „мастацтва для мастацтва“. Таксама ўразумеў ён і тое, што толькі дасканальна намалёваныя вобразы праз дзеі гэрояў з самымі тонкімі психолёгічнымі рысамі, з нутром на далоні, без лёгічных вывадаў аўтара (ывады павінен рабіць сам чытач ці глядач) могуць даць належныя вынікі.

Гэта „Маладняку“ часткова ўдалося рэалізаваць у мастацкіх творах *некаторых* сваіх лепшых сяброў. *Праз некаторых, але ня ўсіх.* Асабліва мала каму ўдаецца гэта з маладнякоўцаў акруговых філій. Паглядзім на прыкладах.

Маладняк Барысаўшчыны № 1. Барысаў. 1926 г.

У гэтым зборніку першым, самым моцным і цікавым (так думае рэдакцыя), стаіць апавяданьне Р. Мурашкі: „Два і адна“. Мурашка—малады пісьменьнік, але яго творы чытач сустракаў на старонках газэт. Ёсьць ужо і зборнік яго апавяданьняў: „Стрэл начны ў лесе“. Некаторыя апавяданьні мастацка апрацаваны і глыбокі па думцы. Што-ж варта апавяданьне „Два і адна“, зьмешчанае ў гэтым зборніку. Слухайце фэбулу: Пісьменьнік вечарам вышаў на вуліцу. Ён сустраў жанчыну з двума мужчынамі. Яны жыва і весела абгаварвалі жыцьцёвае становішча дзяцей. Пазнаў. Гэта была Ганна, якая пасья сьмерці мужа бабыля асталася з 3-годнім сынам. Праз нейкі час вышла замуж за каваля Карнея, з якім скоро пераехала ў горад. Дзяцей у іх ня было. У горадзе яна паступіла на фабрыку, дзе нашла сабе сябра Аляксея з рабочых і ўзяла яго кватарантам. А пасья... Пасья ўжо клалася спаць з Аляксеем пры вачох Карнея. У выніку—чорнавокі кучаравы хлапчук. „У яго два таты. Абодва песьцяць і абодвых радуе вясёласьць. Ад гэтай вясёласьці спакойна ў сям’і: мірна Карнею і радасна Аляксею, а разам усім добра“. (Стар. 11).

Якая-ж, сапраўды, ідэя твору?

— Цьнізм і яго прапаведваньне. Кажу гэта на тэй падставе, што аўтар быў захоплен „двума і аднаў“: „Няма маіх мужчын з кабетаю. Мне стала чамусьці нудна“. „Сур’ёзнай прыгожасьцю, здаецца, поўная была гэта трыечная групоўка“.

Калі літаратура ёсьць адбіцьцё жыцьця, то яна павінна быць яго тыпізацыяй. „Два і адна“ для нашага жыцьця факт ня тыпічны і ненормальны. А нятыпічнасьць і ненормальнасьць можа быць тэмай толькі сатыры. Мурашка-ж узяў гэту ненормальнасьць далёка нятыпічную і палажыў у аснову ідэі свайго твору.

Плеханаў кажа:

„Идейность в искусстве хороша только тогда, когда изображаемые идеи не носят печати пошлости“.

Ідэя-ж Мурашкі пошлая. І пошласьць яе павялічваецца крытыкай Аляхновіча, якая пераводзіць гэту ненормальнасьць на быт рабочага. Няўжо, сапраўды, у „Двух і аднаў“—разьвязаньне спрадвечнай палавой праблемы? Няўжо такое разьвязаньне можна ідэалізаваць?

Адмаўляць немагчыма, што, як рэдкае выключэньне, такія ненормальныя тыпы, на манер Карнея, Аляксея і Ганны, маюцца і цяпер. Перапіс Масквы паказаў, што ёсьць здарэньні нават „тры і адна“. Але гэта далёка ад ідэалізацыі. Гэта здараецца на дне, гэта наша хвароба, і ад яе трэба лячыцца, а не ідэалізаваць яе.

Другое апавяданьне Мурашкі „Стары бальшавік“ (портрэт), як портрэт хоць і слабаваты, але ў параўнаньні з „Два і адна“ вялікі крок наперад.

Трэцяе апавяданьне Т. Паўлоўскага: „Пачулі“. Гэта маленькі кавалачак жыцьця барацьбы на пазыцыі, у акопах. Са здольнасьцю мастака намалёван гэты маленькі абразок, адпаведнымі фарбамі з удалым спалучэньнем іх. Глыбокі захапляючы зьмест жудаснага зьявішча. Толькі досыць няўдалы пачатак, калі камандзір просіць чырвонаармейца пайсьці ў каракул. Здараецца няправільная пабудова сказу, напр.: „Мары ляцелі, а неадступная думка благая лезла ў галаву—заснуць“. Кульгае і мова, напр.: „казырок, натка, бунтуіць“ і г. д. Наогул апавяданьне падобна хутчэй на працу аматара, а не профэсыянала. Але ўсё-ж пачытаць можна.

Аб вершах-жа гэтага зборніку і гаварыць няма чаго.

Ні па форме, ні па зьместу яны не прадстаўляюць сабою, у большасьці, ніякай цікавасьці.

Заслугоўваюць увагу быць прачытанымі яшчэ наступныя вершы: Фоміна: „Ноч“, Івашкаўца: „Разьліў Беразіны“ і па вершу Касьцюка і Новіка. Усе астатнія не падобны да вершаў і не павінны звацца імі.

Наогул аб зборніку трэба сказаць наступнае: Шкада, што яго пасьпешна сфабрыкавалі, хаця да выданьня рыхтаваліся восем месяцаў, як сказана ў прадмове.

Маладняк Калівіншчыны №№ 3-4 і 5. Клімавічы. 1926 г.

Першых двух нумароў не закранаў саўсім, бо яны выдзены сябрамі ЦБ і сябрамі Менскай філіі „Маладняка“. Нумар 3-4 па кампануюцы матар'ялу, па форме, тэхніцы і надворнаму выглядзе—кніжка прыгожая, з каштоўным грамадзкім аддзелам. Але літаратурна-мастацкі матар'ял вельмі слабы, асабліва проза. Што-ж тычыцца да нумару 5-га, то тут крок наперад, два назад. Футурыстычна-сымбальная вокладка і сым-

болічна-містычныя застаўкі робяць кніжку падобнай да сярэднявковага выдання.

Возьмем апавяданьне Валожкі: „На бацькаўшчыне“. У крытыцы Лявоннага¹⁾, чытаем:

„Цікава... Малады, пачынаючы бэлетрысты (Валожка), як відаць, даволі добра ўладае формаю. Наконт-жа зьместу—саўсім ня тое... Партызаншчына, паны-мужыкі, пажар маэнтку, паўстаньне—ды колькі гадоў яшчэ будзе гэтым дыхаць беларуская цяперашняя літаратура... „Грышка сьвінапас“, „Ваўчаняты“, „Два“, „Чырвоныя кветкі“ і інш.

Няўжо ў сучаснай вёсцы альбо ў беларускім прамысловым голадзе нельга знайсці сюжэту, тэмы для творчасці“.

Ня ў тэме рэч. „Грышка сьвінапас“, „Ваўчаняты“, „Два“, „Чырвоныя кветкі“, „Паўстанцы“ і інш. яшчэ ня здолелі вычарпаць бяздонна глыбокай цікавасьці гэтай эпохі па сваёй тэматыцы. Гэта эпоха чакае размахыстага пярэ, якое адаб'е ўсю яе, як у люстры. Гэта—папершае.

Чаму, сапраўды, т. Лявоннаму апыркнулі такія тэмы? Шчыра кажу, што ў гэтым вінавата „высокая“ мастацкасьць такіх твораў, як „На бацькаўшчыне“—Валожкі і „Пад праменьнямі гарачага сонца“—Вігуры.

Валожка, напрыклад, даў „такія прыгожыя, багатыя“ параўнаньні, якіх яшчэ сьвет мала чуў. Напр.: „Ты толькі паглядзі на нашу заразу, што села вась тут, як скула на с...“²⁾. Гэта, бачыце, Валожка прыводзіць гутарку касцоў у полудні разам з жанчынамі. А з гэтакаю „цацкаю“ Валожка раўнае пана, каб выклікаць да яго агіду. Валожка „пролетарскі“ пісьменьнік. „Глупства ўсялякія там буржуазныя мастацкія тонкасьці і эстэтыка. Гэта—мяшчанства. Даёш грубы натуралізм“. Вось поэтыка Валожкі.

Ю. Таўбін (№ 5, ст. 47) таксама кажа ў вершы, што „Усё благое на задзе“.

Тое самае з апавяданьнем А. Валожкі і ў № 5—„Байструк“. Так некалькі-месячнае дзіцянё ў пялёнках адчувае і разумее „страх будучыны далейшага жыцьця“. Гэта-ж самае

¹⁾ Рэцэнзія Лявоннага пра „Маладняк Калініншчыны“, Сав. Бел. за 12-IX—26 г. і перадрукована ў Маладняку Калініншчыны № 5 за 1926 г.

²⁾ Ад рэдакцыі: Рэдакцыя „Маладняка“ ніяк ня можа дэпусьціць на старонках часопісі гэту цытату поўнасьцю.

дзіцяні „весела гойсае на руках у мацеры“. Тое самае і з сынтаксам дыалёгу (ст. 36, № 5). А каб ня гэтыя дробныя недахваты, каб не насыпех рабіць, а ўважна апрацаваць, то было-б ніштаватае апавяданьне.

У апавяданні Карачуна Алесь—„Заваёваным“, няма праўда такой грубасьці, як у Валожкі, але няма і мастацкасьці, а толькі сухая прыедліва-дакучлівая няўмелая агітацыя. Напр.: „Кастусь прачытаў надпіс (на вакне вагону) і ўспомніў міраедаў ды шкурадзёраў сваёй вёскі“.

Апавяданьне А. Вігуры: „Пад праменьнямі гарачага сонца“, больш падобна на пратакол—сухое і далёкае ад мастацкага вобразу.

Другое апавяданьне Вігуры ў № 5 ужо моцнае па сваёй фэбуле. Але пісьменьніца ўзялася за псыхолёгічныя і соцыялёгічныя пытаньні, а сама, відаць, ня зусім у іх разьбіраецца.

З вершаў у абодвух зборніках найбольш цікавымі зьяўляюцца вершы Івашына і Радчанка, некаторыя вершы Ю. Таўбіна, Карачуна і Астапенка і вершы Падабеда Я. Часамі толькі ў іх сустракаецца перабой у рытме, русіцызмы і ня зусім выразная думка.

Аршанскі Маладняк № 1 за 1925 г., № 2 (4) і № 3 (5) за 1926 г.

Нейкім асаблівым шляхам ідзе разьвіцьцё „Маладняка“ на Аршаншчыне. Першы нумар мае больш крытычны чым літаратурна-мастацкі ўхіл. Тут нашлі сабе месца крытычныя нарысы на творчасць двух нашых выдатнейшых мастакоў (Артыкул Дубоўкі аб творчасці Я. Купалы і артыкул Ганчарыка аб творчасці М. Багдановіча).

№ 2 (4)—1926 г. пакідае ўражаньне зборніка, прысьвечанага Ўл. Дубоўку, нават з яго партрэтамі. Творчасць яго і аб ім зьмешчана ў пачатку і займае трэцюю частку ўсяго зборніку. Як гэты, так і № 3 (5)—1926 г. маюць выгляд тоненькіх брошурак з няпрыгожым выглядам, з адсутнічаньнем грамадзкага аддзелу і прытым непамерна дарагія.

Творчасць сяброў філіі ў параўнаньні з № 1 вырасла. № 2 (4) шмат выйграе тым, што аддзел поэзіі аздоблен перакладамі з італьянскай і нямецкай моў. Вельмі карысна, што дадзены розныя мэтры. Характэрнасьць твораў Аршанскай

філіі ў тым, што тут сябры больш уважліва адносяцца да апрацоўкі і мастацкай адшліфоўкі як вершу, так і прозы. Вялікую надзею падае Каваль. Ёсць багатыя вершы ў Вечара, і калі ён пазбудзецца ўплыву... Прыбыткоўскага, што яскрава сьвеціць з вершу „Нашы акорды“ (у № 3 (5), то дасьць багаты скарб. Ніштаватыя вершыкі Сташэўскага, Дзямідовіча, Віра, хаця напэракор Прыбыткоўскаму ва ўсіх вясковыя мотывы. Трошкі асобна стаіць Кляшторны. У яго часта—шаблённасьць, штампы, асабліва ў вобразах. Ё зьмест у яго асаблівы. Ён захістаўся і затужыў ад гэтага. Ён на раздарожжы.

Ці не затым душа так ные,

.

Што праваю нагою тапчу я нівы,

А левай брук шумлівых гарадоў.

Нарэшце ідзе „поэта“ гораду т. Прыбыткоўскі, які назваў сябе поэтаю гораду затым, што зьбіраецца „Гукі выдзіраць з галавы“. Ня ў гэтым, браце, поэзія гораду. Калі вы будзеце сілком „выдзіраць“ гукі з галавы, то яны і застануцца, як вынік „выдзіранья“,—штучнымі, грубымі, скрыпучымі, як непамазаныя калёсы. Ё хоць вы радуецца, што вашы гукі „рэжуць вуха“, дык паверце, што чым больш яны будуць „рэзаць вуха“, тым меней будуць знаходзіць сабе чытачоў. За гэта вы мабыць злыя і зьбіраецеся авансам „біць сьвет па мордзе“ (спухне кулак!). Ніхто ня вінен, што вы ня ўмеце пісаць вершаў, і ніхто нават і не падумае паслухаць вашага выкрыку: „Кіньце пісаць вершам вершы „бал...ваны“, а кожны скажа: „ад такога чую“.

Дзе прычыны гэтых хвароб Прыбыткоўскага, дзе крыніцы? Чаму так заскрыгатала, затарахцела, заскрыпела на розныя тоны яго „муза“??—За адказам хадзіць недалёка. Ён сам напрашваецца. У гора-песьняра „сёньня дысонанс“. Дысонанс у сэрцы і мазгох, а адсюль дысонанс і ў гуках. У яго дысонанс з сучаснасьцю. А пры такіх выпадках найчасцей—безнадзейны пэсымізм, бязьмежны романтизм. У Прыбыткоўскага-ж наадварот,—актыўнасьць! Але якая?—Фальшывая. Напр.:

„Лаві і будуй чырвонае сонца“.

Па яго ўяўленьню гэта чырвонае сонца ўцякае, і ён нічога інакшага ня можа вымавіць, як безнадзейнае „Лаві“.

Нават, хоць слабая, пагоня за сонцам таксама—абман. Яму ня трэба сонца. Яно наводзіць на яго жудасьць і страх сьмяртэльны, бо сонца прыносіць прыгожа-ветлівую вясну, а яму вясна вось што:

„Ой, вясна... хто цябе зразумець,
Тама сьцежка адна—у вір галавой“.

Далейшых коментарый ня трэба. Прыбыткоўскаму дзье сьцежкі: ці гадаваць у сэрцы зіму і біць сьвет па мордзе, ці зразумець вясну—і ў вір галавой. Кожны, лёгчна думаючы, скажа так, як вывад з яго ўласных слоў.

Апавяданьне-ж Вечара „Перамога“ (№ 3 (5) слабаватае па тэхнічнай пабудове. Няма адзінства зьместу, адчуваецца некаторая раскіданасьць. Вершы ўдаюцца Вечару лепш, хаця ў № 3 (5) ён і ў вершах ставіць загадкі, ходзячы сярод пекнаты кветак і разыгрываючы „ролю валета“. А ў чым сутнасьць гэтай „ролі валета“? Занадта мудры „сымбаль“!

Ня можна абыйсьці бяз увагі і крытыкі зборнікаў.

Немагчыма згадзіцца з разглядам М. Ганчарыка твораў А. Дудара. Жывасілкам навывцягваў ён аднабок іх цытат (спэкуляцыя!) і выводзіць загану. Ды да таго дайшоў, што зрабіў Дудара проста контр-рэволюцыянерам. Ганчарык сумысьля не зьвярнуў увагі, абышоў усё прыгожае і здаровае ў творчасці А. Дудара, каб нашкодзіць. А вы часам ня чулі, т. Ганчарык, як такіх шкодных людзей называюць?? Каб у сваёй завісьці вы не дакаціліся да Сальеры.

Больш правільна падыходзіць Прыбыткоўскі ў рэцэнзіі да зборніку Я. Пушчы: „Vita“. Трохі замала высветлены загану, але ўсё-ж крытыка ўсебаковая, аб'ектыўная. Бяз ніякай пабочнай зацікаўленасьці зроблена ацэнка гэтага зборніку, хаця, праўда, невыстарчаючая.

Трошкі інакш падыход быў у Прыбыткоўскага (№ 3 (5)) да твору „Голы звер“—Зарэцкага. Цытую Прыбыткоўскага:

„Зарэцкі піша:

„Гэта ўсё было наладжана ў адзін дзень.

Так. Зранку Яроцкі

.

Кантора якая... Так, толькі назва адна“.

а чаму не напісаць:

„Гэта ўсё было наладжана ў адзін дзень.

Зранку Яроцкі...

Кантора якая... Толькі назва адна“.

„Лішняе“ слова „так“ Прыбыткоўскі лічыць няўдалым.

А чаму вам, т. Прыбыткоўскі, замест „Буду гукі выдзіраць з галавы“ не напісаць „Буду гукі калупаць з носа“. Яшчэ прыгажэй! І вам-бы гэта падышло якраз!

Трэба лічыцца, т. Прыбыткоўскі, з рытмам аўтара. Паверце, што „так“ трэба было Зарэцкаму для вытрымкі рытму, бо яго проза трохі рытмічнай вашых невершаваных вершаў. Ды і хіба аднолькавы: „Так, толькі назва адна“ і „Толькі назва адна!“ Адны вы, мабыць, ня здольны адчуць у гэтым месцы значэння і патрэбнасці слова „так“.

Орыгінальна, пановамодняму, паставіў пытаньне і С. Дробуш (№ 2 (4), азагалаўліваючы свой артыкул—„Пра мастацтва і Дубоўку“. Выходзіць, што Дубоўка адыграў нейкую асаблівую ролю ў тэорытычным навукова-філэзофскім абаснаваньні значэння мастацтва, ці даў нешта архі-новае, невядоме сьвету ў сваім мастацкім матар’але.

Немагчыма адмаўляць высокай мастацкасьці твораў Дубоўкі, але ўсё-ж ставіць разважаньні, рабіць тлумачэньні, высоўваць вядомыя палажэньні і прыходзіць да вывадаў у сувязі з Дубоўкам (і яшчэ ня з творчасці Дубоўкі, а з Дубоўкам), няма ніякіх прадпасылак і ні ў якім разе немагчыма.

„Пачатак“—зборнік Віцебскай філіі „Маладняка“. Віцебск. 1926 г.

З боку формы выданьня шмат чаму трэба навучыцца Барысаўскай, Калінінскай і Аршанскай філіям у Віцеблян. Віцебская філія здолела даць прыгожую каштоўную кніжку, даступную па кошту. Гэта першае гарантуе яе посьпех.

Вершы, праўда, просьценькія, без выкрунтасаў, з прымітыўнай тэхнікай пачынаючых, амаль усе на адзін манер, з аднолькавым мэтрам і рытмам і з чатырох-радковай строфікай (хвароба нашага вершу). Але хоць простыя вершыкі, а апрацаваны гладка, з густам і шчырасьцю, маюць музыкальна-мэлёдычны рытм і робяць добрае ўражаньне сваёй прастатой.

Як, здэцца, ні просьценька гаворыць Сівак Я., а ўсё-ж цікава:

Я—лапцюжнік гарамыка,
 —Перанёс я шмат бяды.
 Я малюсенькім музыкам
 Стаў апошнія гады. (ст. 45).

Можна спадзявацца, што „малюсенькі“ музыка вырасьце ў кампазытара, бо мае шчырасьць і надзейную глебу пад нагамі.

Больш усяго заслугоўваюць увагі вершы Аркадзя Моркаўкі. Хоць проста, але здорава і ясна сьпявае ён аб сваёй краіне. Ён верыць, што „Мінулае ня будзе нам труной“, і з яго мы павінны ўзяць усё для нас карыснае:

„З разьбітых дзён мы выберам крышталё“.

Слабасць вершаў т.т.—у частых прозаізмах і ў няўдалай зьбітай простаі староў рыфме.

Мова больш-менш чыстая. Сустракаюцца ўсходнія моўныя асаблівасьці, як „вырваўшысь“¹⁾, але рэдка. Як выпадак, сустракаюцца русіцызмы, напр. „заграхоча“²⁾.

Проза гэтага зборніку выключна на тэму змаганьня за волю і перамогі. І хаця многія нашы крытыкі хацелі ўжо даўно паставіць кропку на такія тэмы, ды нешта ім не ўдаецца. Зьяўляюцца то „Бранявік“, то „Зьдзекі“, то драматычныя абразкі Я. Цікавага, якія малююць цяжкія часы барацьбы і поўную адданасьць ёй.

Апавяданьні Мазуркевіча досыць цікавыя і каштоўныя, з багатым дынамічным, уздымаючым настрой, зместам, асабліва „Зьдзекі“, дзе паказана, як за дабро прадажныя натуры ўмеюць плаціць злом, як ніколі няможна спадзявацца і верыць нават у каханьне чалавека процілеглага, варожага табе лягеру. Гэта апавяданьне раскрывае многім вочы і ясна паказвае тыя памылкі, якія многа каму здараліся ў жыцьці, якія рабіў рабочы з Гапонам, шукаючы праўды ў свайго ворага, у таго, каму гэта праўда шкодна і здаецца злом. Праз такую памылку страціў жыцьцё шчыры, але нявопытны комуністы Бурак.

1) Люгоўскі Б., стар. 64.

2) Жукоўскі А., стар. 33.

Бытавыя зарысоўкі Г. Бабыленка хаця і адрывачны, але даюць добры малюнак кавалачку быту вясковай моладзі ў сучаснасці, можна сказаць, што ўдаліся ёй лепш, чым вершы.

Драматычныя-ж абразкі Я. Цікавага—маюць значэнне толькі літаратурнае, да пастаноўкі-ж ня зусім падыходзяць. Сувязь паміж асобнымі абразкамі амаль зусім адсутнічае, няма цвёрдага адзінства дзеі, а паасобныя малюнкi. Гэта галоўны іх недахват. Як творы сцэнічныя, гэтыя абразкі не апраўдваюць свайго прызначэння, але як творы літаратурныя, як „Lesedram“ стаяць на адным узроўні з апавяданнямі Ма-зуркевіча.

Недахоп зборніку ў адсутнічанні сьпісу зьместу і ў ня зусім выразным напісанні назовы зборніку „Пачатак“. Літара „ч“ на што хочаце падобна, толькі не на літару „ч“.

Але ўсё-ж Віцебская філія зрабіла добры пачатак, а пры ўдачным пачатку ёсць надзея і на далейшы посьпех.

„Уздым“—літаратурны зборнік Бабруйскай філіі „Маладняка“. Бабруйск. 1926 г.

Уздым шмат лепш вышаў у параўнаньні з усімі акруговымі выданнямі „Маладняка“. Яго можна ілюстравать як удалы прыклад пабудовы кніжкі і падбору матар’ялу, і на ім трэба вучыцца ўсім акруговым філіям, бо „Уздым“ узняўся куды вышэй за іх. Ён імкнецца туды „дзе разгонна, дзе ня дэсна“. Гэты зборнік паказвае, што Бабруйская філія Маладняка мае вялікі ўздым у параўнаньні з другімі акруговымі філіямі.

Выдаючы „Уздым“, Бабруйская філія не забылася галоўнага лёзунгу, высунутага Кастрычнікам: „літаратуру—масам“. Тут кожны вясковец-камсамалец знойдзе нешта блізкае яго сэрцу, блізкае яго пачуццям і імкненням. Больш таго: у ім можа найсьці нешта цікавае і чалавек, узгадаваны на літаратурна-мастацкіх прысмаках. Але я не хачу сказаць гэтым, што „Уздым“ зборнік ідэальны і што ў ім надзвычайна ўсё добра. Ёсць і хібы, як у мове, у форме, у лэгічнасьці думкі, але аб гэтым ніжэй. Затое думка нагул, затое шчырасьць, затое правільны погляд на рэчы, затое мастацкае пачуццё ў вобразах, затое здаровы зьмест. А калі ёсць запал у грудзях, калі ёсць нязьмернае бурленьне маладых сіл і радасьці

нястрыманай, то можна сьмела верыць у недалёкасьць светазорнай, ясна-сонечнай будучыны. І верыць „Уздым“, што памерла старое і ня вернецца, што новае мы пабудуем, як самі захочам, як нам спадабаецца, і што здолеем пабудаваць гэта новае сьветлае, сонцавейнае, з роўным шчасьцем для ўсіх працоўных. Жыцьцё наўкола буяніць. Вёска пяе новыя песьні.

„Не пазнаў сваю вёску я сёньня:

.....

Мая вёска жыцьця маладуха

.....

Жыцьцём новым яна ўжо струменіць,
 Бо ўзяла сабе шлюб з хлопцам-духам,
 Што прышоў к ёй з сырых сутарэньняў¹⁾.

Вось як акрэсьлівае поэта новае жыцьцё вёскі і яе ўзаемаадносіны да гораду. І хорашасьць жыцьця разгортваецца шырэй і шырэй. Мы ляцім, ня ідзём, а ляцім і ляцім іскрамётна ў сонцавейны вырай:

Дзе сьмяюцца сонцам далі,

Дзе заранкі звоняць песьню,

Дзе разгонна, дзе ня цесна²⁾.

Дадаўшы яшчэ мотывы прыроды, можна сказаць, што гэтым вычэрпваецца тэматыка вершаў Я. Івашына (Журба).

Аб тым-жа п'яюць і іншыя. І калі можна дадаць да гэтай тэматыкі, то толькі помсту Вераса на папоў і паноў, з чьёй ласкі „Ля хваіны ў полі магіла“.

З формальнага боку можна лічыць больш-менш удалым верш Васілька: „Грухоча, стуқоча“. У ім аўтар мастацка перадае грукатаньне калёс цягніка і малюе прыгожую карцінку прыроды з прыдарожным беразьнячком, праз які

„Вагон

Наўздагон

Адаін за другім

Стралою

Вясёлай

Нясецца скрозь дым“.

1) Верш Івашына — „У вясновую ноч“, стар. 16.

2) Верш Івашына — „Жыцьцё“, стар. 21.

Таксама добрае ўражаньне робіць разнастайнасьць строфікі ва ўсіх песьняроў, хаця большасьць вершаў напісана катрэнамі, толькі зьвэрстаны па прынцыпу шматрадковасьці.

Цяпер аб прозе, якая ў гэтым зборніку займае значнае і важнае месца і заслугоўвае ўвагі быць разгледжанай больш падрабязова. Я застаюся на 2-х апавяданьнях Васілька: „З пражытых год“ і „Гой“.

Як першае, так і другое з іх—глыбокія па сваёй думцы з досыць складаным захапляючым зместам. Тэма першага—голад у час грамадзянскай вайны і яго трагічныя вынікі. Тэма другога—быт і жыцьцё мястэчка ў гэты самы час, разгорнутыя перад намі на фоне каханьня рускага чырвонага камандзіра да яўрэйкі. Але ў абодвух апавяданьняў як быт, так псыхолёгічныя моманты, так і каханьне цесна пераплецены, цесна зьвязаны з соцыяльнымі мотывамі, якія зьяўляюцца асновай гэтых апавяданьняў. Быт—гэта сродкі (калі так можна сказаць), а вывады з гэтага быту і яго соцыяльнае значэньне ёсьць той *загадны лад* („повелительное наклонение“, кажучы языком Когана П. С.), які хацеў даць аўтар у гэтых творах. Вось у чым каштоўнасьць апавяданьняў. Загадны лад іх настолькі моцны, што ўнутры чытача навальнічыць бура помсты супроць усяго нечалавечнага, старога, аджыўшага, струхнявелага, якому не павінна быць месца сярод людзей.

Гэтыя апавяданьні паказваюць, што Васілёк мае бяздонную глыбіню чуласьці ў сваім сэрцы і моцную думку. Відаць, шмат яму прышлося перажыць, шмат цяжару перанесьці на сваіх уласных плячоў, пазнаць жыцьцё з усімі яго смакамі і прысмакамі. Загэтым і фабула яго маленькіх апавяданьняў такая складаная і моцная. Яна здольна скалыхнуць нутро самага жорсткага чалавека. Так, здаецца, і чуюцца прарэзьлівы, як-бы прыдушаны голас дзяцей: „Хлеба дай, хлеба-а-а... а-а-а-й-ай...“

Майстар Васілёк і ў сюжэтабудаваньні. Асабліва ўдала пабудавана апавяданьне „Гой“.

Немагчыма абмінуць бяз увагі ў гэтых апавяданьнях і некаторых кляксаў. У першым „З пражытых год“ залішне штучная, з псыхолёгічна-лёгічнага боку, самая разьвязка, калі Марыля рашае сякерай прыкончыць падарожніка, які ідзе да яе ў хату з кайстрай мукі за плячыма. Тым больш, што гэта

робіцца тады, калі яна чакала любага Васіля з гораду хвіліну ад хвіліны. Прычына сьмерці Васіля—непазнаньне. І вось гэта непазнаньне вельмі не натуральнае, бо ня відаць, што Марыля дайшла да псыхічнай хваробы. Тое-ж, што ў Васіля вырасла ў падарожжы за 120 вёрст барада, што зьмянілася вопратка, гэта вельмі слабыя прычыны непазнанья. Толькі гэтага Марыля павінна была чакаць, бо яна ведала, чаго пайшоў Васіль у горад.

Я не хачу сказаць гэтым, што разьвязку трэба было даць другую. Не! Уся сіла апавяданья толькі ў такой разьвязцы. Але трэба было больш забытаць і заціснуць самы вузел непазнанья, як прычыны такой трагічнай разьвязкі.

Таксама маленькая лёгічная недарэчнасьць ёсьць і ў апавяданьні „Гой“. Чытач, пазнаёміўшыся з Мотэлам і яго сям'ёй, уяўляе сабе местачковага шаўца, які часцей кладзе „лапікі“, чым шые новыя боты, і, вядома, жыве... ну, жыве... Калі і мае шабасоўку і цымес, то толькі на шабэс, а штодня трэба быць знаёмым з бульбай махратай, рэдзькай ды цыбулінай, а то і гэтага часамі можа не хапіць.

Пасьля гэтай развагі становіцца цікавым, чаму аўтар улажыў у вусны Рывы наступныя словы: „Даражэнькі тата... ты-ж добра ведаеш, што ўсе твае жаніхі, багатыя яўрэі, не падабаюцца мне, што шмат з іх пазіраюць і думваюць не аба мне, а аб тых грашох, якія ты думаеш даць у пасаг“. Гэты шаблёнізм вышукваньня ня жонкі, а грошай, ніяк тут ня вяжацца з агульным зьместам. Ніяк ня можа згадзіцца з гэтым лёгічная думка, тым больш, што Рыва—красуня-кветка. Па традыцыі, мабыць, прышла ў галаву такая думка. Каб паказаць дрэннага жаніха, то трэба сказаць, што ён квапіцца на грошы.

Другі недахоп апавяданья—гэта слабая стылістычная і лексычная апрацаванасьць. Многа дыялектызмаў, а часамі сустракаюцца і русіцызмы. Таксама апавяданьні многа выйгралі-б, каб сказы ня былі іншы раз [залішне доўгімі. З-за на-тоўпу даданых сказаў іншы раз проста трудна, не застанавіўшыся, уразумець самы сэнс. Як асобую адзнаку лексыкі Бабруйчан, трэба адзначыць канчатак дзеясловаў на „сь“, замест „ся“, напр.: абперлась, уставілась, усьміхнулась, засталісь і г. д.

Усё-ж у параўнаньні з тым агульным коштам, які маюць апавяданьні Васілька, гэтыя недахопы блізкі да нуля.

Па сваёй пабудове зборнік цікавы. Як падбор, так і разьмеркаваньне матар'ялу зроблены з вядомым літаратурна-мастацкім густам.

Трэба спадзявацца, што „Уздым“ шпаркім крокам дойдзе да пастаўленай мэты і ў далейшым на сваіх старонках адаб'е жыцьцё ня толькі лахудрай саламянай вёскі, а і гулкага бурна-грукатлівага шумнага гораду.

Аб беларускай народнай эстэтыцы

Беларуская народная эстэтыка і мастацтва, як мастацкае пачуццё і выяўленьне яго ў творах пераважна бядняцкіх і сярэдняцкіх пластоў сялянства,—галіна найменш дасьледаваная. Падкрэсьліваем сялянства, бо індывідуальная творчасць мастакоў не ўваходзіць у паняццё „народнага мастацтва“, а заможная частка сялянства орыентуецца на буржуазію і ня мае сваёй акрэсьленай формы, у задаваленьні і выяўленьні мастацкіх пачуццяў. Зразумела, што паміж паасобнымі сацыяльнымі групамі існуе пэўны ўзаемаўплыў: адны ад другіх пераймаюць, што ім падабаецца. Тое самае наглядаецца і паміж колектыўным народным мастацтвам і сучасным, так кажучы, індывідуальным. Мы бачым, які вялікі ўплыў мае народны орнамент у сучаснай творчасці нашага мастацтва, што імкнецца стаць нацыянальным па форме і пролетарскім па зьместу. Формы народнага мастацтва, усвоеныя і перапрацаваныя мастакамі, ідуць зноў на вёску ў відзе плякатаў, аздобленых кніг, сьпеваў і г. д., каб задаваляць вёску і арганізаваць яе волю да барацьбы за лепшую будучыню.

Наша народнае мастацтва ня менш багатае за іншыя галіны дзейнасьці народу, што даводзіць мастацкі багатая, арыгінальная і самабытная вопратка, ткацкія і ганчарныя вырабы, аздобы хаты і рэчаў побыту і г. д., на якіх часта ёсьць старажытныя прымітыўныя вузоры, што можна напаткаць на гаршкох з дагістарычных курганоў Беларусі. Яно не самамэтнае, а цалкам прыкладное і прасякае ўсё будзённае жыццё народу, складаючы багаты, але бадай яшчэ непачаты матар'ял для дасьледаваньня.

На жаль, творы народнага мастацтва яшчэ не сабраны ні музэямі, ні краязнаўчымі арганізацыямі, а таксама не адбіты ў выданьнях, калі ня лічыць двух віцебскіх кніжачак аб крашаніне, ды некалькіх артыкулаў, якія, паміж іншым, датыка-

юцца і гэтага пытання. Багацьце-ж беларускага народнага мастацтва бязмежнае, і толькі прывычка і блізкасьць да яго не дае нам магчымасьці аддаць пытаньню належнае ўвагі. Успомнім хоць-бы абрадавыя звычаі, казкі, легенды, музыканцтва, танцы, сьпевы, малярства, разьбу, ганчарства, вопратку, аздобы з кветак, выразкі з паперы і ім падобныя рэчы. І ўсё гэта адрозьніваецца ад поглядаў на індывідуальнае мастацтва, або яшчэ больш ад „мастацтва для мастацтва“. Да жаху апошняга селянін часамі да мастацкага малюнку прыпне шклянныя бліскучыя пацеркі, разьбу падпяража палатняным фартушком, песьню перарве ў сярэдзіне і г. д. Да таго селянін ня мае вялікай патрэбы адрозьніваць паасобныя віды мастацтва, прыкладам чаго можа служыць зьмешваньне сумнага сьпеву з вясёлым танцам, разьбы з малярствам, ды, урэшце, якіх фарбаў з колерамі, што не падыходзяць да агульнай гармоніі. І наадварот, вельмі паважнай і живою ёсьць прыхільнасьць у яго да ўвядзеньня мастацтва ў жыцьцё, як адзначалася вышэй. На гэтай аснове ўжытковасьці выступаюць ужо ня толькі прымітыўныя дагістарычныя зачаткі хараства, а сталая творчасць з формальнымі дасягненьнямі ў адмысловым часаньні сваіх дзвьярэй у хатах і варотах; вузорыстым маляваньні сваіх кублоў, палічак, скрынь, каўшоў; цудоўным тканьні паяскоў, посьцілак, дыванчыкаў, абрусаў і кілімаў; фарбаваньні, набіваньні і друкаваньні тканін; аздобах хат, адзежы і ёй самой і г. д. Тое, што селянін хціва зьбірае творы або рэпродукцыі мастацтва, як рэчы ня ўжыткоўнага, а станковага мастацтва, і любіць іх, таксама не даводзіць моманту „мастацтва для мастацтва“, бо ён мала зважае на дасканаласьці і пропорцыянальную эстэтычную вартасьць, а дбае перад усім ды пераважна аб зьмесьце.

Селяніну падабаецца ўсё, што простае; складанае, багаатае элемэнтамі, мучыць яго вока. Ён не прайшоў тае мінулае культуры, якая-б навучыла яго разумець „мастацтва для мастацтва“, што задаваляе, аздабляе не штодзеннае жыцьцё. У плястыцы ён вымагае формаў выразных, у музыцы толькі мэлёды, у поэзіі—лёгкае фэбулы. Адценьні, паўтоны ды сучасныя выкрутасы яму мала або зусім недаступны.

З тае прычыны, што мастацкаму ўспрыманьню дае найбольш зрокавае, а рэчы мы бачым як каляровыя плямы,—ко-

леры і фарбы ў народнай эстэтыцы маюць самае галоўнае і пануючае значэнне. Селянін цешыцца найбольш характам фарбаў. Таму, напр., у адзежы, дзе найбольш за ўсё выяўляецца творчасць, белая і іншыя вясёлкавыя фарбы складаюць амаль што ўсё, а край ды форма—рэчы другарадныя. Тады, як у іншых раздзелах народае эстэтыкі—музыцы і поэзіі—сялянства мала выяўляе энэргіі да пажаданьня навін, у галіне фарбавых уражаньняў яно выяўляе поступ да новых вытварэньняў, і калі не даходзіць яшчэ да маляўнічасьці, дык дае колёрытнасьць. Тлумачыцца гэта тым, што ўспрыманьні слыху лягчэй забываюцца, ды да іх няма такога рэальнага і дзейснага зрокавага выклічніка. Запошняя-ж выходзіць, што народныя рэчы заўсёды вельмі яркія. У поэзіі—учынкі ды пачуцьці адналітыя, у музыцы ды танцах—рытміка, як найбольш моцная і жывая, у колёрытнасьці—яркасьць зыркая. Амаль не адчуваецца патрэба гармонізацыі, лагоднасьці ды пераходнасьці фарбаў і гармонічнага злучэння іх, не разумецца калейнасьць сонечнага спектру і да т. п., а наадварот, наглядаецца імкненьне мець контрасты, нязгодныя паміж сабою ды лішне яркія. Фарбай найбольш спакойнай, прастай і чыстай ёсьць белая, найбольш улюбёная ў сялян. Фарбай найбольш яркай ёсьць чырвоная, якую сялянства і ўжывае з ахвотаю, супастаўляючы побач кармазынавую, цагляную ды ружовую. У гэтым тыповым выпадку селянін ужо ня дбае аб прастаце: абы фарбы былі яркімі, зьвярталі ўвагу. Як у аркестры бубен і талеркі, так і ў маляваньнях жывая яркая стракатаць найбольш прыпадае да спадобы, ды найбольш прыгожай фарбай у вопратцы, апрача агульна прынятай белай, лічыцца чырвоная. Характэрным прыкладам у гэтым выпадку зьяўляюцца чырвоныя вялікія каралі, якія вельмі любяць на сяле і за якія плацяць часамі вялікія грошы, ня гледзячы на сваю беднасьць, а таксама фэйерверкі, а апошнія-ж якраз залішне яркія.

Наогул народныя эстэтычныя імкненьні поўны прастаты, графічна выражаючыся, яны прасталінейныя і натураны, аднак не абнімаюць найбагатшых межаў, і наймацней скіраваны ў прастор відзячага вока, у якім бяруць першыя з краю элемэнты, асабліва суворыя фарбы, і ўраз-жа імі арудуюць, захапляючыся беласьцю ды чырванью.

У гэтым сялянская эстэтыка мае шмат чаго падобнага ды супольнага з першабытнай эстэтыкай і эстэтыкай дзіцяці. Археолёгія і гісторыя мастацтва, з аднаго боку, ды психолёгія дзіцяці—з другога, награмадзілі ў гэтым кірунку шмат цікавых даных.

Да гэтага трэба далічыць і ўцяканьне ад пусткі, асновае на тым, што ўсе плоскасці рысунку запаўняюцца орнаментам, звычайна крывымі лініямі, і ніколі не пакідаецца пустых палёў. Так было ужо ў кераміцы мікенскай, так ёсць у рысунках дзяцей, таксама ёсць ва ўсіх нашых народных матывах-узорах. Супроцьлеглае-ж мы знаходзім у малярстве адраджэння, сучасным імпрэсіянізме, малярстве японскім і да т. п., мастак раскашуецца ў вольных прасторах.

Сюды-ж адносіцца і кшталтаваньне ўсяго на падобнасьць людскога, або зьвярынага, што і мае быць актам характава. Гэта ва ўсіх галінах з цягам часу вытварыла прыгожыя мастацкія рэчы. Прымерам гэтага, асабліва пазьней пашыранага паняцця і агульнага імкненьня, можа быць гліняная пасудзіна накшталт чалавечае ці зьвера галавы. Пасудзіна гэта як-ні як не для дасканаласьці формы, а для самага факту нагадваньня ажыўленасьці, вельмі падабалася старажытнаму грэку, падабаецца дзіцяці, а таксама і нашаму народу.

Дальш зварочвае ўвагу недахоп ценяваньня ў народных рысунках. Але вядома, што аб ценях ня думае ў сваіх рысунках старажытных эгіпцянін, ні дзіця, ні сялянства.

Прырода грае нязначную ролю ў першабытных эстэтыках. Клясычным у гэтым кірунку ёсць неадрозьніваньне фарбаў у Гомэра і не зьвяртаньне ўвагі на сонца ў шмат якіх народаў праз цэлыя стагодзьці. З прыроды і цяперака народ мала што бярэ: тое, што гаворыцца аб прыродзе, ня ёсць яе студняй, але, можна-б сказаць, трактваньнем ці адносінамі з гары. Дзеля гэтага мотывы прыроды ў старажытных, у дзяцей, у нашага народу выходзяць наогул убога ў процівагу да мотываў узорыстых ды да дзеяльнасьці мастакоў. Інакш дзеецца ў новых мастакоў—Розана і інш., якія прыроду цэняць і якія, дзякуючы гэтаму, ва ўсіх стагодзьцях і галінах разьвіцця мастацтва станавіліся і становяцца аднавіццелямі і моцнымі асілкамі індывідуальнага мастацтва.

У стасунку да фарбаў трэба адзначыць, што ў беласьці ды ў чырвані кахаюцца як дзеці, так і дарослыя. Асабліва белая вопратка ў беларускага народу, ды чырвоная ў цэлай гісторыі чалавецтва маюць надвычайнае значэньне, прычым тлумачыцца гэта імкненьнем здзівіць старонніх блескам і сілаю аднолькавасьці колеру.

Гэтыя некалькі думак аб народнай эстэтыцы павінны нагадаць патрэбу як найхутчэйшага зьбіраньня нашымі музэямі і краязнаўцамі як рэчаў народнага мастацтва, так і поглядаў аб ім для дасканалага вывучэньня закрэнёнага пытаньня.

Вайна і мір

Тав. Бухарын на Маскоўскай губэрскай партыйнай канфэрэнцыі сказаў: „Я павінен перад канфэрэнцыяй паставіць зараз праблему вайны са ўсёй вастратой. Бо наша партыйная арганізацыя, і ў першую чаргу наша Маскоўская партарганізацыя павінна ведаць, што ў нас няма ніякіх гарантый супроць нападу на нашу краіну. Справа, зразумела, ідзе не аб бягучым месяцы і не аб наступным месяцы,—у нас няма гарантый адносна вясні, або восені“.

І сапраўды, з часу сканчэння забастоўкі ангельскіх гарнякоў, мы заўважаем, як сусьветны імперыялізм і асабліва яго перадавы авангард—ангельскі—усё больш узмацняе свае варожыя адносіны да нас. Усё больш фактаў сьцьвярджаюць аб тым, што напад на наш Саюз наладжваецца, рыхтуецца.

Папершае,—узмоцненая актыўнасьць ангельскіх імперыялістаў па стварэньню варожых нам груповак мэтадам арганізацыі дагавораў паміж асобнымі дзяржавамі. Мы маем: італьянска-румынскі дагавор, які накіраван непасрэдна супроць нас, італьянска-вэнгэрскі, які дапаўняе першы дагавор, а таксама падтрымлівае Польшчу і Румынію. Мы нядаўна мелі факт, як падарожжа ангельскага міністра Чэрчыля ў Грэцыю і Італію, каб першую ўцягнуць у варожы нам паўднёвы блёк, а таксама ўзбудзіць супроць нас другую. Мы бачылі імкненьні Англіі як-небудзь прымірыць Нямеччыну і Польшчу, каб гэтым самым Пілсудзкаму развязаць рукі для актыўнай дзейнасьці на Ўсходзе. Гэта першая група фактаў.

Другая група фактаў—гэта агітацыя кансэрватараў за разрыў савецка-ангельскага гандлёвага дагавору, узмацненьне варожых адносін да нас, інтэрвэнцыя ў Кітаі, пасылка вялізнага войска ў Шанхай і г. д.

Трэцяя група фактаў—гэта абкружэньне СССР фашысцкім кальцом.

Пачалося яно фашысцкім выступленьнем Пілсудзкага ў маі 1926 г. Наступнай была Літва. Нядаўна мы чыталі аб тым, што ў Латвіі таксама ўжо быў замах на пераварот, але няўдалы. Мы бачым, як суседнія буржуазныя дзяржавы ўзмацняюць сваю ўзброенасьць, вядуць вялікую падрыхтоўку да актыўных ваенных падзей.

Сусьветны імперыялізм вядзе сыстэматычную кампанію супроць нас, матэрыяльна дапамагае ўсім нашым варожым суседзям, стварае варожую абстаноўку вакол нас.

Англія на чале ворагаў СССР

На чале кампаніі, якая вядзецца супроць нас у розных пунктах зямное кулі, стаіць Англія. Зразумела, што тут нічога выпадковага няма. Ангельскі капітал зараз знаходзіцца ў становішчы, калі ўнутраны яго распад усё больш і больш павялічваецца.

Ні ў адным месцы частковая стабілізацыя капіталізму не перажывала столькі ўдараў па сабе, колькі ў Англіі. Як вядома, гэтыя ўдары ішлі з двух бакоў: ангельскага пролетарыяту ў выглядзе забастоўкі гарнякоў; з другога боку ангельскі капіталізм церпіць вялізнае паражэньне ад кітайскай рэвалюцыі.

Гэтыя два факты, якія гэтак б'юць па ангельскай дзяржаве, сьведчаць аб тым, што ангельская буржуазія дайшла да гэткага становішча, калі яна можа існаваць толькі цаной узмоцненай эксплёатацыі пралетарыяту, паніжэньня яго жыцьцёвага ўзроўню і ў форме павялічэньня прыгнечаньня калёній. Ён зусім зразумела, што варожасьць да нас будзе выяўляцца тады, як асабліва ясна выступае роля нашага Саюзу, як натхніцеля рабочых і сялян усяго сьвету ў іх барацьбе супроць капіталістычнага гнёту і прымусу.

Вельмі часта прыходзіцца чуць гэтакія заявы, што не к дабру нам будучая вайна, што нас абавязкова разаб'юць і г. д. Зразумела, што гэтакія заявы ня маюць пад сабою ніякай падставы, сур'ёзнага аналізу суадносін сіл у будучай барацьбе. Варта ўспомніць, як у 1920 г. ў часе разгрому Польшчы на Бярэзіне і Бугу, а потым нашага адступленьня ад

Варшавы ангельскі пролетарыят здолеў забараніць сваёй буржуазіі аказаць дапамогу Польшчы. Гэта было ў 1920 г. Зараз суадносіны сіл змяніліся: пролетарыят значна ўзмацніўся, арганізаваўся. Праўда, буржуазія даўно хоча на нас напацьці, супярэчнасьці, якія паміж намі існуюць і зараз, ні на адну хвіліну ня спыніліся. І калі гэтыя супярэчнасьці ў працягу пэўнага пэрыяду не абвастраюцца да ўзброенага выступленьня, дык гэта тлумачыцца некалькімі прычынамі. Найбольш важнымі з іх зьяўляюцца:

1) рост гаспадарчай магутнасьці нашага Саюзу і яго абароназдольнасьці;

2) рост спачуваньня шырокіх рабочых мас капіталістычных краін да нашага Саюзу і рызыкаўнасьць, нават немагчымаць, для буржуазіі весьці з намі вайну, маючы ў тылу ўвесь свой пролетарыят, які ня хоча гэтай вайны, незадаволены і абураны супроць яе;

3) нацыянальна-рэвалюцыйны рух у колёніях і тое, што ён орыентуецца на СССР і

4) існаваньне ў лягеры нашых ворагаў супярэчнасьцяй, якія перашкаджаюць ім выступаць адзіным фронтам супроць СССР.

Рост нашага Саюзу прымушае ворагаў сур'ёзна думаць, перш чым пусьціцца на інтэрвэнцыю, бо можна часам самому сабе пальцы апаліць, а падругое, буржуазія прымушана сьпяшацца з інтэрвэнцыяй, бо яна добра разумее, што кожны мірны дзень узмацняе краіну Саветаў. Консэрватыўны ангельскі друк, які вядзе ўсю гэтую супроцьсавецкую кампанію, так і ставіць пытаньне: „калі ня мы—дык хто-ж, калі ня зараз—дык калі-ж“.

Зараз для ўсіх ясна, што ангельская дыплёматыя таму іменна старалася ўцягнуць Нямецчыну ў Лігу Нацый і звязаць яе абавязкам прапушчаць войска праз свае тэрыторыі для таго, каб імперыялісты змаглі выкарыстаць нямецкую рэакцыю ў якасьці нападаючай сілы на СССР. Зразумела, што нямецкая буржуазія, якая складае частку сусьветнай буржуазіі, ненавідзіць СССР, як факел, які асьвятляе шлях барацьбы нямецкага пралетарыяту супроць сваіх эксплёататараў. Але гэтая ненавісьць у пэўнай меры паралізуецца тым, што нямецкай прамысловасьці, якая асабліва пачала разьвівацца

ў апошнія гады, да зарэзу патрэбны нашы рынкі збыту. Гэтым і тлумачыцца хістаньне нямецкай буржуазіі паміж „захадам“ і „ўсходам“, г. зн. паміж дзелавымі эканамічнымі адносінамі з СССР і згодай з заходняй буржуазіяй на глебе выступленьня супроць СССР. Зараз гэтыя хістаньні высвятляліся ў сэнсе ўступленьня Нямецчыны ў адзіны імперыялістычны фронт. Цяжка нават прадбачыць, у якой меры Нямецчына, якая значна зьвязана з намі эканамічнымі інтарэсамі, будзе актыўна праводзіць антысавецкае выступленьне. Гэтую супярэчнасьць нека цяжка вырашыць.

Англія цяпер перажывае пэрыод вялікага распаду сваіх вытворчых сіл, прамысловасьць Францыі ўвесь час разьвіваецца, нямецкі капіталізм на ўздыме, мае тэндэнцыю зрабіцца цэнтрам эканамічнага жыцьця контынэнта. Францыя, якая змагаецца з Англіяй за панаваньне над контынэнтам, прымушана зараз зьмяніць свае адносіны да ўзмацнеўшай Нямецчыны. Адсюль узялося франка-нямецкае збліжэньне, якое праз нядоўгі час было аформлена ў часе спатканьня міністраў замежных спраў Францыі і Нямецчыны—Брыяна і Штрэзэмана.

Пасьля гэтага спатканьня адбылося спатканьне Чэмбэрлена і Мусаліні, у часе якога аформілася ангельска-італьянскае збліжэньне, накіраванае супроць Францыі: Італія, якая шпаркімі крокамі ідзе па шляху капіталістычнай індустрыялізацыі, мае спрэчныя пытаньні з Францыяй адносна афрыканскіх колёній і ўплыву на Балканах. Адносіны паміж імі настолькі абвастрыліся, што яны абедзьве адкрыта вядуць ваенную падрыхтоўку. Апрача гэтага, Італія рыхтуе паход на Турцыю. Англія, падтрымліваючы італьянскую палітыку, гэтым заваявала Італію на свой бок. Англія інтрыгуе супроць Францыі і на Балканах, дзе яна дапамагла заключыць мір аб нейтралітэце паміж Італіяй і Румыніяй, з апошняю ад францускага ўплыву. За апошнія дні Англія таксама дапамагала заключэньню нямецка-італьянскага дагавору аб разглядзе і вырашэньні спрэчных пытаньняў. Нямецчына на гэта пайшла, бо мае шмат агульных з ёй інтарэсаў: жаданьне дамагчыся пераذهлу колёній, якія ў часе вайны захвачаны Англіяй і Францыяй, жаданьне пашырыць свае тэрыторыі, адмяніць забарону ўзбраеньня і шэраг іншых пытаньняў. З другога боку, Нямецчына хоча быць застрахованай ад магчымага нападу Францыі.

Калі абмежавацца пералічэннем толькі гэтых групавак, ужо ясным робіцца ўся глыбіня тых супярэчнасцяў, якія разьдзіраюць Эўропу. Чырвонай істужкай вызначаецца барацьба паміж Англіяй і Францыяй і рост імперыялізму Нямеччыны і Італіі.

Сусьветны пролетарыят—наш саюзнік

Апрача ўнутраных супярэчанняў, існуючых паміж імперыялістамі, якія не дазваляюць ім арганізавацца адзіным фронтам супроць нас, ёсць яшчэ адна дзейная і досыць аўтарытэтная сіла, якая дзейнічае ў тылу нашых ворагаў, на нашу карысьць,—гэта сусьветны пролетарыят.

Рост спачування сусьветнага пролетарыяту да нашага Саюзу, яго імкненьне да нас і спачуваньне ўсяму нашаму будаўніцтву, не дазваляе імперыялістам адразу кінуцца на нас. Становішча і настрой рабочае клясы Англіі ўсім вядомы. Калі яна і пацярпела ў вялікай забастоўцы, забастоўка ўсё-ж азначае ўздым рабочага руху Англіі на вышэйшую ступень, і калі ў дні калчакоўшчыны ангельскія транспартнікі дапамагалі Савецкай Расіі, і калі ў 1920 г. ангельскі пролетарыят нам дапамог, дык тым больш ён не дазволіць зараз напацьці на нас. Што датычыцца Эўропы, дык тут так званая капіталістычная рацыяналізацыя, асабліва ў Нямеччыне, яшчэ больш рэвалюцыянізуе пролетарыят. Зьбядненьне працоўных мас пасля вайны, павялічэнне рабочага дня, зьніжэньне заробтнай платы, павышэньне падаткаў, высокія цэны, вялізная армія беспрацоўных,—усе гэтыя вынікі капіталістычнай рацыяналізацыі б'юць па рабочай клясе і павышаюць яе політычную актыўнасьць у барацьбе супроць капіталізму.

Пры гэтакім становішчы ўнутры буржуазных краін імперыялістам ужо ня так лёгка выступіць супроць нас. Першачарговай задачай дня іх зьяўляецца належная апрацоўка ў імперыялістычным духу сусьветнага пролетарыяту. І зразумела, што вырашэньне гэтай задачы буржуазія даручае нікому іншаму, як соцыял-дэмакратычным правадыром і профсаюзным бюрократам. Чым мацней і выразней выказваюцца сымпатыі пролетарыяту да нас, тым на большыя провакацыі пушчаюцца соцыял-збяднікі для таго, каб перамяніць думку аб СССР.

Мы ўжо вышэй адзначылі, што Нямеччыне даручана самая чорная работа па ажыцьцяўленьню інтэрвэнцыі: нямецкі

пролетарыят у шэрагу боек загартаваў сваю сувязь і солідарнасьць з пролетарыятам СССР, вось чаму іменна ў Нямецчыне правадыры соцыял-дэмакратыі павялі самае жорсткае выступленьне, каб апаганіць СССР у вачох замежнага пролетарыяту. Зусім не выпадкова, што „Форвэрс“ (газэта нямецкіх соц.-дэм.) у сваёй лаянцы па адрасу СССР ідзе куды далей нават буржуазных газэт, і зусім не выпадкова, што ангельская контр-разьведка лічыць правадыроў нямецкай соцыял-дэмакратыі Шэйдэмана і Носкэ аднымі з лепшых сваіх агэнтаў.

Тут, зразумела, пакуль што вядзецца толькі падрыхтоўчая, растлумачваючая, агітацыйная праца, пасля чаго буржуазія прыйдзе ў больш актыўнае наступленьне і на свой пролетарыят.

Калі Нямецчына зараз знаходзіцца ў першым пэрыодзе, дык ангельская буржуазія—арганізатар выступленьня супроць СССР,—адносна свайго пролетарыяту, пераходзіць да больш рашучых дзей. Паласа агітацый, часовых адступленьняў, зьмянілася пераходам буржуазіі ў наступленьне на пролетарыят па ўсяму фронту. Пакуль што яшчэ офіцыйнага закону няма, але ангельскі ўрад рыхтуе ўнесьці ў парлямэнт законапраект аб абмежаваньні правоў профсаюзаў, галоўным чынам у сэнсе забароны арганізацыі агульных забастовак.

Ня цяжка зразумець, што консьэрватары ў гэтай справе разьлічваюць калі не на падтрыманьне, дык на пасыўныя адносіны правадыроў профсаюзаў у выпадку наступленьня консьэрватыўнага ўраду на рабочыя арганізацыі.

У сувязі з гэтай-жа падрыхтоўкай атакі на профсаюзы знаходзіцца і жорсткая траўля куністаў, якая вядзецца буржуазіяй.

Ангельская кампартыя, усе рэвалюцыйныя элемэнт, якія вядуць актыўную кампанію супроць вайны, толькі яны арганізоўваюць пролетарыят, каб даць адпор консьэрватарам у іх наступе на профсаюзы. Ня звязваць небясьпеку вайны з наступленьнем на профсаюзы ніяк нельга, бо адно шчыльна звязана з другім.

Гэткая-ж кампанія, падобна нямецкай і ангельскай, праводзіцца і ў іншых буржуазных краінах, і ўсе яны маюць адну мэту: падарваць аўторытэт СССР, выклікаць азлобленьне рабочых супроць СССР і куністаў, аслабіць і разграміць

сусветны рабочы рух. Буржуазія ня можа пачаць вайну супроць нас, пакуль яна не забяспечыць сабе тылу. А гэта значыць, пры дапамозе соцыял-збядняў прымусіць пролетарыят на „індустрыяльны мір“ і прыняць удзел у выступленьні супроць СССР.

Вызваленчы рух на Ёсходзе

Ангельская дыплёматыя прыкладвае ўсе сілы, але, праўда, без якіх-небудзь поспехаў выклікаць рознагалосці, разарваць тыя сяброўскія сувязі, якія зьвязваюць СССР з вызваленчым рухам народаў Ёсходу.

Так званы „новы курс“ ангельскай дыплёматыі ў Кітаі заключаецца ў тым, каб зрабіць уражаньне, што ангельская дыплёматыя спачувае вызваленчаму руху, нават гатова прызнаць Кантонскі ўрад, але вась „большавіцкія агэнты“ перашкаджаюць гэтай „мірнай справе“ ангельцаў. Фактычна, ніякай зьмены „курсу“ няма. Англія на справе праводзіць старую політыку, сыстэму скрытай ваеннай інтэрвэнцыі, фінансуе і дае зброю контр-рэвалюцыйным гэнэралам—Чжан-Цзо-Ліну і Сун-Чуан-Фану, усякімі мерамі перашкаджае разьвіццю поспехаў рэвалюцыйных войск, а галоўнае, сьцягвае свае ўзброеныя сілы ў Кітаі, каб перайсьці да адкрытай ваеннай інтэрвэнцыі. Апошнія падзеі, асабліва провокацыя ў Ханькоу, паказваюць, што Англія ніякага намеру ня мае адмовіцца ад старой сыстэмы расправы з кітайскім народам, наадварот, што яна збіраецца арганізаваць гэтую расправу ў яшчэ больш пашыраным абхваце.

Увесь свой уплыў Англія накіроўвае на падрыў аўтарытэту СССР у Кітаі. З гэтай мэтай ангельцы ўжо не нападаюць з лайнкай на кітайскі народ, а ўжываюць сыстэму заігрываньня.

Англія верна разьлічвае, што Кантон тады ўпэўнена будзе наступаць, пашыраць свой уплыў, праводзіць актыўную палітыку, калі СССР будзе моцна стаяць на сваіх цвёрдых пазыцыях, калі і мы будзем праводзіць актыўную замежную політыку. Вось чаму адразу пачалася пасылка броняносцаў у Шанхай і пагрозы па адрасу Саюзу Рэспублік... Нас хацелі ўзяць на сполах, г. зн. надавіць гарматамі на Кантон, каб там перамовы ішлі ў жаданым для ангельцаў напрамку, і адначасова запалохаць нас, каб і мы пайшлі на ўступкі перад фактам аслабленьня нацыянальна-рэвалюцыйнага руху ў Кітаі.

Але нічога падобнага ня здарылася. Рэвалюцыі гарматамі запалохаць нельга было, СССР спужаць пэўна-ж не ўдалося. Праваліўся Чэмпэрленаўскі плян.

Колькі-б яны ні гаварылі, што флёт і войска прыбыла толькі для абароны ангельскіх грамадзян, усё роўна ім у гэтым ніхто не паверыць, бо войска ў шмат разоў больш прыбыла, чым у Кітаі гэтых паважаных жыхароў. Англія толькі шукае яшчэ некалькі хаўруснікаў, каб пачаць вайну.

Мэта ангельскай дыплёматыі—адкалоць інтэлігенцыю, ся-рэднюю буржуазію ад агульна-рэвалюцыйнага фронту, каб нацкаваць іх на СССР, арганізаваць антысавецкія „грамадзкія“ цэнтры і, апіраючыся на іх, аднавіць свой расхістаны ўплыў, разьвіць буйную провокацыйную працу супроць „чырвоных“, пад шумок прывесці ў парадак войска разьбітых контр-рэвалюцыйных гэнэралаў. Політыка недалёкая, разьлічаная на провокацыю, на абман.

Вельмі цікава спыніцца на новым факце провокацыйнай дзейнасьці ангельцаў. Нечакана ўвесь ангельскі друк пачаў гаварыць аб наліччы элемэнтаў „рознай вартасьці“ ў нацыянальным руху Кітаю. Пачалі пісаць ня толькі аб „варожых выступленьнях супроць Брытаніі“, але аб „варожых выступленьнях кітайскіх рабочых“. Гэткім парадкам рабочыя аддзяляюцца ад іншых „нацыяналістаў“. Ангельскія газеты, паведамляючы аб нападзе на брытанскі квартал, пішуць аб тым, што напад быў зроблен толькі салдатамі, што офіцэры Кантонскай арміі нават ратавалі жыцьцё і маемасьць ангельцаў. Мы тут бачым політыку супроцьстаўленьня рабочых іншым удзельнікам нацыянальна-рэвалюцыйнага руху. Ангельская дыплёматыя адкрыта бярэ стаўку на раскол рэвалюцыйнага фронту, на спробу прыласкаць буржуазныя і хістаючыся элемэнтны і ўзброенай сілай задушыць непакорных, г. зн. лепшыя сілы кітайскага народу.

Усё гэта, зразумела, вядзецца пад знакам барацьбы з „маскоўскім бальшавізмам“.

Фашысдае абкружэньне СССР

Пры тым становішчы рабочага руху, якое мы маем у Англіі, як-бы ні сьвярбелі рукі ў консэрватыўнага ўраду, каб выступіць супроць нас, усё-ж яму гэта не ўдаецца. Пакуль што ангельскі плян наступленьня на СССР мае мэтай згуртаваць,

з аднаго боку, балканска-дунайскі саюз супроць рэспублікі Саветаў, а з другога боку, згуртоўвае саюз Польшчы, Літвы і іншых прыбалтыцкіх дзяржаў для гэтай-жа мэты. Жывую сілу паходу на СССР Англія шукае ў адсталых аграрных і паўаграрных краінах, якія фінансава ад яе залежаць. Мэтай гэтага паходу зьяўляецца ня толькі знішчэнне савецкай улады, але і раздрабленьне СССР, каб адарваць ад яго Беларусь, Украіну, Каўказ і інш. Зразумела, для таго, каб гэтыя дзяржавы выконвалі загады ангельскага ўраду, яму ў першую чаргу трэба, каб там на чале ўлады быў гэтакі элемент, якому магчыма было-б загадаць. Вось чаму Англія садзейнічае аднаўленьню монархіі ў Вэнгрыі, для гэтай-жа мэты яна падтрымлівае ў Баўгарыі крывавае фашысцкі ўрад, які змагаецца ня толькі з камуністамі, але і з сялянскай партыяй; па тэй-жа прычыне яна прыхільна адносіцца да праэктуюмага разбойнага нападу фашысцкай Італіі на толькі што вызвалішуюся Турцыю.

Таксама зусім не выпадкова фашысцкі пераварот у Польшчы і прыход да ўлады Пілсудскага супаў са сканчэннем усеагульнай забастоўкі ў Англіі. Не выпадкова і тое, што Літоўскі фашысцкі пераварот супаў са сканчэннем ангельскай забастоўкі гарнякоў, а таксама тое, што ў самы востры момант ангельска-савецкіх узаемаадносін быў замах на фашысцкі пераварот у Латвіі. Пераварот у Літве стаў магчымым тады, як Літва заключыла дагавор аб ненападзе на СССР, у зьвязку з чым Англія адмовіла ёй у крэдыце. Політыка сучаснага польскага і літоўскага ўрадаў вызначаецца Англіяй. Цікава тое, што на чале літоўскага перавароту стаялі нацыяналісты, якія ставілі галоўным пунктам сваёй праграмы адабраньне ад Польшчы захопленай ёю Віленшчыны. Пасьля фашысцкага перавароту, газэта ангельскіх кансэрватараў— „Дэйлі Тэлеграф“ дала нядвухсэнсоўна зразумець, што, калі Літва ня знойдзе належнай кампраміснай фармулёўкі для сваіх адносін да Польшчы, тады гэта фармулёўка будзе ёй прадыктавана па-за межамі, ня лічачыся з тым—цалком адпавядае яна дзяржаўным інтарэсам Літвы ці не. Польскі фашызм мала спужаўся, што фашызм атрымаў перамогу ў Літве пад сьцягам нацыянальнай незалежнасьці. Добра вядома, што для ўтварэньня згоды паміж Польшчай і Літвой, у Коўню раней езьдзіла дачка польскага магната Радзівіла, а потым і сам Радзівіл. Ужо ёсьць

паведамленьне, што фашысцкая Літва згаджаецца ўступіць у блёк балтыцкіх краін і Польшчы супроць СССР. Вядома таксама, што фашысцкая Польшча праз Літоўскіх хрысьціянскіх дэмакратаў паскарае заключэньне згоды літоўскага ўраду з Пілсудзім.

У Эстоніі, Латвіі, Фінляндыі таксама пляецца гэтая-ж павуціна. Эстонія нядаўна атрымала новую пазыку ў Англіі, якая абумовіла яе пэўнымі пунктамі. Антысавецкая кампанія ў Латвіі вядзецца па дзвёх лініях: польскі пэпэсавец Голувка (зараз назначаны на адказную пасаду ў Мін. Замежных спраў) едзе ў Рыгу на спатканьне з соцыял-дэмакратычным латвійскім міністрам замежных спраў Цэленсам, каб угаварыць сучасны латвійскі ўрад на ўдзел у анты-савецкім блёку, з другога боку, ужо вызначаны і ўсім вядомы сілы, якія на ўсіх парах рыхтуюць пераварот. У Фінляндыі таксама сьпешна падрыхтоўваецца фашысцкі пераварот. Дадамо да гэтага, што грузінскія меншавікі таксама ўзмоцнена рыхтуюцца падняць паўстаньне ў Грузіі, у момант, як пачнецца агульная інтэрвэнцыя.

Фашысцкае кальцо супроць СССР яшчэ не замкнута, гэта яшчэ Англіі ў поўнай меры не ўдалося. У самы апошні момант гэтаму перашкодзіў разрыў польска-нямецкіх гандлёвых перагавораў; паміж Польшчай і Нямеччынай ёсьць шмат супярэчнасьцяў, спрэчак, наогул іх узаемаадносіны не ўрэгуляваны. Гэта значыць, што Польшча не гарантавана ад таго, што ў выпадку яе ваеннага паходу на нас, з боку яе ня ўдарыць Нямеччына. Польшча таксама вельмі занепакоена тым шырокім антыпольскім, вызваленча-рэвалюцыйным рухам, які яна мае ў Заходняй Беларусі—бліжэйшым тылу, а ў выпадку вайны—першай баявой лініі, з якой пачнецца выступленьне.

Разгром нацыянальна-рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі

Усе факты гавораць за тое, што Англія ўзяла на сябе справу ня толькі арганізацыі фашысцкага блёку супроць СССР, але яна яшчэ ўзяла на сябе абавязак забясьпечыць магчымасьць гэтага выступленьня, абсталяваць яго ўсім патрэбным.

Усім вядома, што офіцэры ангельскага генэральнага штабу стала працуюць у генштабах суседніх нам дзяржаў,

каб сумесна і пад кіраўніцтвам Англіі распрацоўваць ваенны плян выступленьня. Зусім зразумела, што першачарговай задачай нашых ворагаў было забесьпячэньне свайго бліжэйшага тылу. Польскі ўрад, і, галоўным чынам, польскі генштаб ведалі, што ў выпадку вайны польскі бліжэйшы тыл—Заходняя Беларусь—не забясьпечана ад паўстаньня сялян супроць сваіх прыгнятальнікаў-палякаў, яны ня ўпэўнены ў тым, што Заходняя-беларускае сялянства ім ня пусьціць кулю ў сьпіну тады, як яны пойдучь на СССР. Вось гэта непакоіла фашысцкую Польшчу.

Апрача зачыненьня ўсіх беларускіх школ, апрача забароны адчыненьня беларускай школы нават на сродкі насельніцтва, забароны і конфіскацыі беларускіх газэт, арыштаў і катаваньняў за сходы беларускага сялянства,—апрача гэтага мы ў апошні месяц бачылі гэтакія факты зьдзекаў над беларускім сялянствам, якіх мы ня бачылі нават у часы кулацкага ўраду ў Польшчы. Польскі ўрад разграміў стотысячную організацыю—беларускую рабоча-сялянскую грамаду, якая яднала значную частку нацыянальна і соцыяльна разважаючага беларускага насельніцтва ў Зах. Беларусі, якая стогне пад ботам фашызму. Грамада не зьяўляецца камуністычнай організацыяй, яна не стаіць на пункце погляду дыктатуры пролетарыяту, але яна зьяўляецца блізкай нам, мы ёй шчыра спачуваем і жадаем шмат добрага таму, што яна абуджае нацыянальную самасьвядомасьць сотняў тысяч беларускіх сялян. Мы перажываем іх гора, іх боль таму, што яны яшчэ і зараз зьяўляюцца нявольнікамі сусьветнага капіталу, які камандуе Польшчай, і яшчэ больш спачуваем ім таму, што мы за вызваленьне ўсіх нявольнікаў, усіх прыгнечаных нацый, таму што мы за клясавае і нацыянальнае самавызначэньне.

Фашысцкі ўрад Польшчы, прыкрываючыся дэмакратызмам, не забараняе існаваньня беларускай грамады, але затое арыштаваў усіх выдатнейшых кіраўнікоў грамады, арыштаваў усіх беларускіх культурных дзеячоў, дырэкцыю беларускага банку і, урэшце, дабраўся да беларускага навуковага таварыства, каб адразу пакласьці канец усякаму нацыянальнаму беларускаму руху.

Урад у першую чаргу арыштаваў амаль усіх дэпутатаў-беларусоў польскага сойму. Дэпутаты, якія маюць, згодна

„констытуцыі“, права недатыкальнасці, былі арыштаваны нават без папярэдняга паведамлення старшыні сойму. Само гэта ўжо досыць сьведчыць аб той тэрміновасці, з якой гэта рабілася, каб толькі хутчэй пакласьці канец існаваньню беларускага нацыянальнага руху.

Ці ня мае гэта самай глыбокай сувязі з падрыхтоўкай ваеннага выступленьня супроць СССР. Ці ня мае Англія таксама нейкага ўдзелу ў гэтым разгроме. Зразумела, так. Гэта для нас зараз бясспрэчна. Для таго, каб ачысьціць тыл для выкананьня ангельскага загаду, трэба з корнем вырваць усё антыпольскае, усё здарова разважаючае.

Факты, якія мы прыводзілі ніжэй, сьведчаць аб тым, што і да разгрому грамады зьдзекі палякаў над беларусамі былі вышэй сіл чалавечых, што толькі цярплівасьць беларуса, яго нацыянальная асаблівасьць могуць утрымаць яго ад паўстаньня, але зараз гэтыя зьдзекі і катаваньні прынялі ўжо гэтакі абхват, што патрабавалася хваля протэстаў беларускага, СССР'аўскага насельніцтва, сусьветнай інтэлігенцыі, каб хоць крыху гэтыя зьдзекі спыніць.

Некалькі фактаў з нядаўнага мінулага:

1. Ноччу 27 сакавіка 1926 г. былі праведзены ў Кобрынскім павеце масавыя арышты сярод беларускага і яўрэйскага насельніцтва. Арыштаваньня абвінавачваліся ў прыналежнасці да камуністычнай партыі Заходняй Беларусі.

Над арыштаванымі польская поліцыя выявіла свае зьверскія інстынкты: яна закавала іх у ланцугі, ціскала пальцы, таптала іх нагамі, біла па твары, улівала салёную ваду ў нос, і, каб ніхто ня чуў крыкаў няшчасных, затыкала ім рот рознымі шматамі. Пасьля поліцыянтны бралі музычныя інструманты, гралі, пелі, а арыштаваньня, акрываўленыя, змучаныя, на ўсю гэту сьвістапляску глядзелі з жудасьцю. Некаторыя арыштаваньня пачалі протэставаць, але каты на протэсты не зважалі, сьмяяліся толькі і плявалі арыштаваным у твар, кажучы: „вы адданы нам, і што мы захочам, тое з вамі і будзем рабіць“.

Звыш 40 чалавек так мучыліся каля месяца.

2. У верасьні 1926 г. быў арыштаваны ў Слоніміскім павеце нейкі Кандрат. Яго абвінавацілі ў прыналежнасці да камуністычнай партыі. Нечалавечна яго мучылі. Білі, голага цягалі па падлозе, укладвалі паміж пальцаў паперкі аблітыя га-

зай і падпальвалі іх. Тапталі яго нагамі, прывязвалі вяроўкамі да палавых органаў і цягалі ўверх. Выконвалі ўсё гэта два п'яных ахраньнікі.

3. У сьнежні 1926 г. ў Віленскім акруговым судзе адбыўся процэс 94. Пасьля прысуду поліцыя хацела весьці арыштаваных у турму скаванымі, але арыштаваныя выказалі свой протэст. Тады іх кінулі на воз, трое поліцэйскіх селі на іх і пачалі біць. Прывезьлі ў турму зьбітымі і акрываўленымі. У знак протэсту была абвешчана ў турме галадоўка, якая цягнулася некалькі дзён. Пачаліся расправы над політычнымі. Крыкі тых, якіх білі, былі чутны далёка ад турмы...

4. У верасьні 25 году былі праведзены масавыя арышты моладзі ў Беластоку, Пружанах, Бельску, Валкавыску. Самаму старэйшаму з арыштаваных было 23 гады, самая меншая з іх была 14-гадовая дзяўчынка. Зьдзекі поліцыі над гэтымі падлеткамі пераходзілі ўсе граніцы: падвешвалі на жалезных палках, якія былі ўстаўлены між скаванымі рукамі і каленямі няшчасных, білі жалезам па пятах, ламалі пальцы, улівалі па некалькі літраў вады ў нос, рот, на доўгі час апускалі галаву ў сьцюдзёную ваду. Няшчасныя былі змучаны да паўсьмерці...

Вось тыя голяыя, праўдзівыя і жудасныя факты, ад якіх павявае жудасьць і сьмерць. А падобных фактаў не пералічыць. Гэтая політыка зьдэкаў і катаваньняў ужывалася польскімі панамі і раней. Але зараз яны прынялі гэтка абхват, што стогны беларускага народу пачуліся далёка за межамі Польшчы—астрогу народаў, гэты голас пачуў увесь сьвет.

Зусім зразумела, што Англія, якая камандуе Польшчай, яна протэставаць супроць гэтых зьдэкаў ня будзе, бо яна іх ужывае ў сваіх колёніях у адносінах да тых народаў і нацый, якія яна прыгнятае, а тым больш, што разгром Заходняй Беларусі ўваходзіць у яе плян зьнішчэньня СССР.

Нашы суседзі рыхтуюць вайну

У 1913 г., напярэдадні да сусьветнай вайны, Францыя, Англія, Італія і Паўночна-Амэрыканскія Злучаныя Штаты разам трацілі на ўзброеньне 1.980 мільёнаў залатых рублёў, а ў 1926 годзе—3 мільярды 500 міл. руб., г. зн. ваенныя выдаткі павялічыліся на 80 проц. Самалётаў у гэтых-жа дзяржаў у 1913 г. было толькі 150 штук. Зараз гэтыя 4 дзяржавы

маюць 3.550 самалётаў у баявой гатоўнасці, прычым сюды не ўваходзяць самалёты, якія ёсць у запасе. Да таго-ж трэба мець на ўвазе, што гэтыя дзяржавы маюць такія вытворчыя магчымасці, якія могуць даць любую колькасць самалётаў ва ўсякі момант, калі гэтага патрабуе вайна. Колькасць сухапутнай арміі ў гэтых краінах у 1913 г. складала 1 міл. 610 тысяч, а зараз дасягае 1.800.000 чалавек. Гэта павялічэнне невялікае, але калі вы прымеце пад увагу, што апроч рэгулярных войск, кожная з гэтых краін мае так званыя скрытыя ўзброеныя сілы, як напр., фашысцкія, клясава вытрыманыя ўзброеныя арганізацыі буржуазіі, дык будзем мець вельмі і вельмі вялізную лічбу, якая амаль падвойвае сілы гэтых дзяржаў. Асабліва расьце лік крэйсэраў і падводных лодак. Таксама абстаіць справа і па частцы павялічэння тэхнічнага забеспячэння сухапутных і марскіх сіл. У мінулай вайне на 1000 байцоў у Францыі было 2 з паловай цяжкіх кулямёты, а зараз ужо іх 11—амаль у пяць разоў больш. Лёгкіх кулямётаў зусім ня было, а зараз на кожную тысячу байцоў—49 штук. Паветраны флёт у 1918 г. мог скінуць з 480 самалётаў 22 тысячы кілёграм бомбаў, г. зн. 1.375 пудоў, а цяпер з такой-жа колькасці самалётаў, грузапад'ём якіх павялічыўся, можна скінуць 9.375 пудоў. А калі прыняць пад увагу павялічэнне колькасці самалётаў, дык можна з упэўненасцю сказаць, што ад гарадоў, папаўшых пад абстрэл сучасных эскадрылій, застануцца груды попелу.

Адначасна з падрыхтоўкай няўхільных войнаў між рознымі нацыянальнымі буржуазнымі групамі ідзе падрыхтоўка супроць нас. Гэту вайну супроць нас арганізуюць ня тыя, хто жыве па суседзтву з намі, г. зн. ня Польшча, ня Румынія, ня Эстонія, ня Фінляндія, ня Літва. Яны ніколі-б не рашыліся на падобную авантуру, калі-б за сваёй сьпіной не адчувалі магутнага падтрыманьня вялікіх дзяржаў.

У 1923 годзе ваенныя выдаткі Фінляндыі, Эстоніі, Латвіі, Польшчы і Румыніі складалі 370 міліёнаў рублёў, у 1926 г.—430 міліёнаў руб. У 1923 г. колькасць іх армій была 479 тысяч байцоў, а ў 1926 годзе—633.000 байцоў. Але апроч рэгулярнай арміі ва ўсіх гэтых дзяржавах таксама ёсць фашысцкія арганізацыі: у 1923 г. гэтыя арганізацыі налічвалі 295.000 чал., а зараз—651.000. Такім чынам, нашы заходнія

суседзі маюць у арміі і добраахвотных організацыях каля 1.200.000 чалавек пад зброяй, якім супроцьстаіць наша Чырвоная армія ў колькасці менш як 600.000 чал. Лік самалётаў у гэтых суседніх дзяржаў у 1923 г. быў 280, а ў 1926 г.—ужо 510, ня лічачы вялізнай колькасці запасных самалётаў. Вытворчыя магчымасці ў гэтых дзяржаў невялікія ў адносінах самалёта, будаўніцтва, але Англія, асабліва Францыя і Італія, забяспечваюць іх самалётамі амаль у не абмежаванай колькасці і на вельмі льготных умовах.

СССР на абарону міру і сваіх межаў.

Было-б нават сьмешным, каб мы, ведаючы аб ваяўнічых замерах буржуазіі, не рыхтаваліся па сапраўднаму да абароны, для адхілення занесенага над намі ўдара. Чырвоная армія існуе не для нападу, а для абароны граніц Саюзу, і мы ў кожную хвіліну гатовы адбіць ворага. Чырвоная армія, Чырвоны марскі і паветраны флёт будуць гатовы заўсёды. Але ўся наша краіна, усе працоўныя не павінны забывацца ні на адну хвіліну, што ў той час, як мы працуем з закасанымі рукавамі над узмацненнем нашае гаспадаркі, вакол нас, як шакалы, з расчыненымі пасткамі, стаяць ворагі. Таму нам неабходна ў самы кароткі тэрмін психолёгічна мабілізавацца. Міжнародныя абставіны складаюцца ня ў нашу карысць. Калі ня сёння, дык заўтра на нас могуць напацьці. Мы не павінны забываць таго, што знаходзімся напярэдадні вайны, і што вайна гэта далёка ня жарты. Нам неабходна перш за ўсё ня толькі быць гатовымі, але мабілізаваць сваю сьвядомасць. Існуючыя грамадзкія аб'яднанні (Авіахім—т-ва дапамогі абароне), якія працуюць на ўзмацненне абароны, трэба папоўніць ня толькі зместам, але духам. Мы павінны нашы сходы знаёміць з дасягненнямі ваеннай тэхнікі ня толькі на Захадзе, але і ў нас. Гэта трэба паставіць на парадак дня і праводзіць самым рашучым чынам. Пры гэтым ня трэба палохаць адзін другога жудаснымі рэчамі, якімі нібы ўладаюць імперыялісты, у выглядзе хіміі, самалётаў, якія ў момант цэлыя гары робяць грудамі попелу і інш. Усё гэта разьлічана на дзяцей школьнага ўзросту, а нам трэба пасапраўднаму гэту справу ведаць. Але разам з тым неабходна памятаць, што сіла, тэхніка заходня-эўрапейскіх імперыялістаў вялікая, і ўся яна накіравана супроць нас.

Мы няўхільна будзем праводзіць політыку міру. За 1926 г., ня гледзячы на ўсе перашкоды імперыялістаў, мы справу міру значна пасунулі ўперад. Дагавор з Турцыяй аб ненападзе, дагавор з Афганістанам аб тым самым, узмацненне сяброўскіх адносін з Пэрсіяй, заключэнне гандлёвага дагавору з Нямеччынай, дагавор з Літвой аб узаемным ненападзе (лёс дагавору знаходзіцца ў руках літоўскіх фашыстаў), прапановы аб тым самым Латвіі, Эстоніі, Фінляндыі,—усё гэта сьведчыць аб нашай шчырай політыцы міру. Але мы не павінны цешыць сябе ілюзіямі, калі нашы ворагі востраць зброю і скаляць зубы на нас.

У нашых руках усе асноўныя сілы, якія могуць перашкодзіць імперыялістам: рост нашай політычнай і гаспадарчай магутнасці, рост пачуццяў да нас сусветнага пролетарыяту, прыгнечаных народаў і нацыяў. Гэтыя сілы мы выкарыстаем.

Паранейшаму мы будзем праводзіць нашу політыку міра ў нашых замежных узаемаадносінах і яшчэ ясьней мы ўсім народам на фактах пакажам, што мы ня хочам ваенных канфліктаў. Паранейшаму і яшчэ больш рашуча мы будзем імкнуцца да таго, каб кожны дзень мірнага жыцця выкарыстаць для ўзьяцця нашай гаспадаркі, нашай арганізаванасці, нашай культурнасці, і калі, ня гледзячы на ўсё гэта, буржуазія кіне на нас свае наёмныя банды, яны хутка пераканаюцца ў тым, што мы нарыхтаваліся іх спаткаць.

Бэтговэн

*(Да сталецьця ад дня яго сьмерці: 26 сакавіка 1827 г.—
26 сакавіка 1927 году).*

Закон дыялектычнага разьвіцьця, які наглядаецца ў гісторыі чалавецтва ўва ўсіх галінах яго жыцьця і дзейнасьці, наглядаецца таксама і ў галіне музычнага мастацтва. Ёдзе пэўны ход разьвіцьця, нясупынны і бесьперарыўны шэраг зьявішч пэўнага напрамку, а недзе ў глыбіні пад уплывам няўхільных гістарычных законаў паўстае іншы ход, шэраг іншых зьявішч, супярэчных першым. Гэты другі ход мацнее і мацнее, разьвіваецца ўшыркі і ўглыбкі, робіцца паступова мацнейшым за першы, і тады наступае выбух, калі другі ход перамагае першы, каб потым зьліцца з ім у нейкім сынтэзе.

Час такога выбуху ёсьць гістарычныя веха, ёсьць эпоха з якой пачынаецца новы пэрыяд у гісторыі. Такія эпохі высоўваюць дзеячоў, у якіх найяскравей, наймацней, найрэльефней выяўляюцца тэндэнцыі эпохі і якія сваёй чыннасьцю здзейсьняюць гістарычныя заданьні. Мы называем такіх людзей вялікімі гістарычнымі асобамі, геніямі, гістарычнымі гэроямі. Не яны, зразумела, робяць гісторыю, але гісторыя іх высоўвае наперад, як правадыроў мас, як арудзьдзі, якімі яна ажыцьцяўляе свае мэты.

Такім геніям, такою вялікаю гістарычнаю асобаю быў вялікі музыка—композытар Людвіг ван Бэтговэн.

Тысячу год таму назад эўропэйская музыка ня ведала шматгалосься. Пелі і ігралі ў адзін тон (унісонам), і композытары компанавалі толькі мэлэдыю без гармоніі. Яны знаходзіліся пад уплывам стара-грэцкае тэорыі музыкі, а грэкі гармоніі таксама не стварылі і распрацавалі вельмі складаную і заблытаную музычную тэорыю, якая мела на ўвазе толькі мэлэдыю. У гэтыя часы (X—XIV сталецьці) наймацнейшаю эконо-

мічна і культурна сілаю было каталіцкае духавенства. Асяродкамі навук і мастацтваў былі галоўным чынам манастыры, і музыка разьвівалася бадай што выключна, як музыка царкоўная. А гэтая музыка была харавая. І вось у X-м стагодзьдзі зьяўляецца першая спроба шматгалосься. Разумеецца, гэтыя спробы былі надзвычайна нязграбныя, немілагучныя. Композытары яшчэ і самі ня ведалі асаблівасьцяў і законаў музычнага матар'ялу, гукаў альбо тонаў. Толькі на працягу некалькіх стагодзьдзяў, шляхам упартае працы многіх пакаленьняў музычных працаўнікоў выявіліся і азначыліся гэтыя законы, выявіліся тыя камбінацыі тонаў, якія гучаць добра, і тыя, якія гучаць дрэнна. Першыя мы называем консонансамі, а другія дысонансамі. У XV стагодзьдзі канчаткова выпрацоўваецца мілагучнае шматгалосьсе, так званая поліфонія, але ў той яе форме, якая і дагэтуль насіць назову контрапункту. У контрапункце галоўную асноўную мэлэдыю пяў звычайна тэнар, а іншыя галасы (дыскант, альт, бас) ня ўторылі яму, не давалі просты акомпанімент, а кожны пяў сваю самастойную мэлэдыю. Але ўсе гэтыя мэлэдыі былі пабудаваны так, што сумеснае іх гучэньне давала добрую сугучнасьць. У такім пяньні асноўную мэлэдыю, зразумела, адрозьніць ад іншых было бадай што немагчыма, тым больш, што кампозытары-контрапунктысты пісалі ня толькі 4-галосныя, але і 6, 9, 12 і больш—галосныя хоры. Патрабавалася надзвычайная контрапунктыцкая тэхніка, галасы ішлі ў розныя бакі, уступалі ў розныя часы, пяялі свае мэлэдыі ад пачатку да канца і наадварот і т. д. К XVII стагодзьдзі гэтая поліфонія, контрапункт, дасягнула такога разьвіцьця, такога дасканаллага майстэрства і тэхнікі, што ісьці далей, здавалася, ня было ўжо куды. Гэта быў адзін процэс разьвіцьця.

А ў глыбіні яго пачынаў разьвівацца іншы процэс, процэс разьвіцьця музыкі інструментальнае. Ён ішоў па меры зьяўленьня ўсё новых і новых інструмэнтаў і іх удаस्कаныленьня. Інструментальная музыка тады самастойнага значэньня ня мела. Яна існавала толькі альбо як акомпанімент да пяньня, альбо як музыка да скокаў. У XV, асабліва ў XVI стагодзьдзі мы бачым ужо шмат розных інструмэнтаў, як струнных, так і духавых. Музыка іструментальная падабаецца ўсё больш і больш як самастойная музыка, і гістарычнае пытаньне

замыкалася ў тым, ці перамога інструментальная музыка вокальную поліфонію, ці зробіцца яна самастойнаю, ці ўтворыцца яна свае ўласныя новыя музычныя формы. А гэтыя формы павінны былі быць новымі, іншымі, чымся раней, бо на месца вокальнае поліфоніі пачала зьяўляцца так званая гомофонія, калі мэлэдыю выконвае адзін голас, а іншыя яму толькі ўтараць, даюць гармонію, акордавы акомпанімент. Гомофонія (аднагалосьсе) зьявілася ў выніку, з аднаго боку, зьяўленьня оперы, у якой слухачы павінны былі чуць адну мэлэдыю сьпевака-салістага, якому ўторыў аркестр, а з другога боку — у выніку тае вялікае рэвалюцыі, якая з боку ідэалёгічнае надбудовы на эканамічнай падставе называецца рэформацыяю і якая адарвала ад каталіцкае царквы мільёны людзей. Зьявілася лютэранства, кальвінізм, цьвінгліянства і іншыя рэлігійныя вызнаньні, якія абвесьцілі ўсіх людзей роўнымі... не на зямлі, разумеецца, а перад богам. Гэтая роўнасьць выявілася ў новым набажэнстве, дзе ўсе прысутныя павінны былі сумесна пяць малітвы, так званыя хоралы. А каб навучыць гэтым хоралам усіх, нават няпісьменных сялян, трэба было кінуць хітры і складаны контрапункт, перанесьці мэлэдыю ад тэнара да дысканта, які ў хоры гучыць найвыразней, а іншыя галасы зьвесьці на ролю простых акордаў, гармоніі, акомпаніменту. Гэта і было зроблена ў другой палове XVI стагодзьдзя.

Іншыя формы інструментальная музыка павінна была набыць і таму, што побач з каталіцкім духавенствам на працягу стагодзьдзяў вырасла новая сільная эканамічна і культурна кляса, — буржуазія. Адраджэньне навук і мастацтваў у XIV—XV стагодзьдзях ёсьць справа гэтае клясы. Разьвівалася побач з царкоўнаю культураю культура сьведкая, і апошняя паступова ў ходзе таго-ж дыялектычнага разьвіцьця перамагла першую. Музыка вокальная, апрача некалькіх дробных форм сьведкае музыкі (мадрыгал, баркароля, вілянэля і інш.), утварыла толькі буйныя царкоўныя формы (мэсса, мотэт, гімн і інш.). Цяпер павінны былі зьявіцца буйныя формы сьведкай музыкі. Адна такая форма зьявілася ў канцы XVI стагодзьдзя. Гэта была опера. Але опера ёсьць твор з музычнага боку наўпол вокальны, наўпол інструментальны. Па меры-ж разьвіцьця чыста інструментальнае музыкі павінны былі быць утвораны яе спэцыяльныя формы. Гэта і было зроблена

ў эпоху, якая ахоплівае XVIII і першую чвэрць XIX ста-
 лецця, у эпоху, якую нямецкія гісторыкі музыкі часта назы-
 ваюць „эпохай геніяў“. Гэтымі музычнымі геніямі былі кампа-
 зытары Ёган Сэбасцьян Бах, яго сын Піліп Эмануіл Бах,
 Гайдн, Моцарт і Бэтговэн. Ёган Сэбасцьян Бах, вялікі полі-
 фоністы і котрапунктысты, ён поліфонію ўводзіць у чыста ін-
 струмантальную музыку, але гэтая чыста інструмантальная
 музыка ў яго ўжо ёсьць. Яна ня мае новае формы, яна толькі
 намячае тую форму, якая пазьней запануе над усёю інстру-
 мантальнаю музыкаю. Гэтаю формаю зьяўляецца так званая
 соната. Яна будуецца на падставе пэўных, больш-менш ясна
 азначаных правілаў, складаецца з 3-х альбо 4-х частак і дае
 магчымасьць укладзі ў яе найрознастайнейшы змест, вы-
 явіць найрознастайнейшыя думкі, пачуцьці, настроі. Пачыналь-
 нікам гэтае формы зьяўляецца Піліп Эмануіл Бах, а далей
 ідзе дапасаваньне гэтае формы да розных інструмантаў, да іх
 невялічкіх злучэньняў (камерная музыка) і да вышэйшае фор-
 мы інструмантальнае музыкі—аркестра (сымфанічная музыка).
 Пачынае справу Гайдн, які дае ўзоры сонаты, смычковага
 квартэту і симфоніі *), прадоўжае распачатую працу Моцарт
 і даводзіць яе да нязвычайна высокае ступені дасканаласьці
 Людвіг ван Бэтговэн.

Адсюль яснае гістарычнае значэньне Бэтговэна. Ён сваёю
 творчасцю канчае той дыялектычны процэс, які наглядаецца
 ў разьвіцьці інструмантальнае музыкі побач з вокальнай. Ён
 галоўным чынам кампазытар інструмантальнае музыкі. Ён не
 стварыў новых форм, але давёў формы, утвораныя яго папяр-
 рэднікамі да вышэйшай ступені дасканаласьці. У гэтыя формы
 ён улажыў такі глыбокі і шырокі змест, які ніколі да яго не
 ўкладаўся. Гэтым зместам свае творчасці Бэтговэн блізкі,
 бадай што родны нам, і ў гэтым змесьце ляжыць яго другое
 значэньне ў гісторыі музыкі, ня меншае, чымся першае. Аб гэ-
 тым змесьце скажам крыху ніжэй.

Жыцьцяпіс Бэтговэна са знадворнага боку вельмі просты.
 Нарадзіўся Бэтговэн 16 сьнежня 1770-га году ў горадзе Бонне,

*) Можна сказаць, што квартэт ёсьць соната для чатырох інструман-
 таў (як трыо, квінтэт, сэкстэт—сонаты для 3-х, 5-х, 6-х інстр.), а сімфонія—
 соната для цэлага аркестру, бо ўсе гэтыя творы пішуцца па сонатнай
 форме.

на ніжнім Рэйне. Гэты Бонн быў сталіцаю курфюрстаў, арцыбіскупаў кельнскіх. Курфюрсты зрабілі з Бонна адзін з найважнейшых асяродкаў музычнага жыцця ў таі очаснай Нямецчыне. Яны мелі выдатную капэлю пры сваім двары (хор і аркестр), у якой служылі многія славутныя сьпевакі і музыкі. Бацька Бэтговэна Ёган служыў у ёй сьпеваком—тэнарыстым, дый дзед яго Людвіг служыў там раней сьпеваком—басам, а потым і капэльмайстрам.

Бацька Ёган быў чалавекам злым, грубым, вечно пахмурым, а што найгорш—быў п'яніцам. Невясёлае дзяцінства меў будучы вялікі кампазытар. Першым настаўнікам яго быў сам бацька, які, ня гледзячы на нязвычайныя посьпехі свайго геніяльнага сына, часта біў яго і прымушаў маленькага хлопчыка практыкавацца на раялі цэлымі днямі. Ён хацеў зрабіць з яго як мага хутчэй „вундэркінда“ (цуд-дзіця), каб эксплёатаваць яго музычнае майстэрства для паляпшэньня дабрабыту сям'і, які ён сам руйнаваў бязупынным п'янствам. Потым ён аддаў яго ў навуку лепшым музыкам капэлі курфюрста. З гэтых настаўнікаў больш за ўсіх зрабіў для свайго вучня арганісты Нээфэ, які імкнуўся разьвінуць у маленькага Людвіга ня толькі віртуознасьць (майстэрства ігры), але й разуменьне музыкі, яе глыбіні, і разам з гэтым клапаціўся аб разьвіцьці творчых здольнасьцяў Бэтговэна. 13-ці год Людвіг атрымаў ужо пасаду другога прыдворнага арганістага і чэмбалістага (піаністага).

Але маленькі Бонн ня мог даць генію належных умоў для поўнага разьвіцьця яго таленту. Бэтговэн марыць аб Вене, якая ў тыя часы была першым музычным горадам у Эўропе, і дзе жылі яшчэ тады і Гайдн і Моцарт. Першы раз Бэтговэн паехаў у Вену ў 1787 годзе. Ён іграў перад Моцартам, які адразу ўбачыў, што прад ім іграе будучы гені і зьвярнуў на гэта ўвагу прысутных. Але Бэтговэн прымушаны быў хутка вярнуцца дамоў, дзе памірала ў сухотах яго маці, якую ён глыбока кахаў.

Яшчэ некалькі год пражыў Бэтговэн у Бонне. Ён служыў у капэлі, даваў лекцыі, займаўся кампазыцыяй, выступаў як канцэртант-віртуоз. Але жыць было яму надзвычайна цяжка. Маці памерла, бацька сьпіўся канчаткова, так што сам Людвіг прымушаны быў прасіць аб яго званьненьні з пасады, і на плечы маладога юнака ляглі цяжкія матар'яльныя клопаты

аб сям'і, у якой, апрача яго, былі яшчэ два яго браты, Кароль і Ёган. Маючы ад прыроды немалы нахіл да гумару, вясёласьці і сэрца, якое жадала ўсіх любіць, ён у выніку цяжкіх абставін свайго сумнага дзяцінства і юнацтва зрабіўся пахмурым, вечна задумлёным, які свае невясёлыя думкі і боль свайго сэрца хавае дзесьці ў глыбіні самога сябе.

Але былі ў яго і прыяцелі. Прыгарнула яго да 'сябе сям'я нейкіх Брэйнінгаў, якая складалася з маткі-ўдавы, дачкі Леаноры і двух сыноў, і дзе панавалі інтарэсы навукі і мастацтваў. Тут, абкружаны атмасфэраю шчырае прыязні, адпачываў сэрцам бедны юнак. Меў ён прыяцеля і ў асобе аднаго арыстакрата прыдворнага курфюрста, нейкага графа Вальдштэйна. Вось гэты Вальдштэйн і дапамог яму ажыццявіць сваю мару аб Вене.

У 1792-м годзе Бэтговен пасланы быў на кошт курфюрцакага скарбу ў Вену, каб вучыцца ў Гайдна, удасканаліцца ў сваім мастацтве, а потым заняць пасаду капэльмайстра пры двары курфюрста ў Бонне. Але Бэтговэн больш не варацаўся на бацькаўшчыну і да канца свайго жыцця пражыў у Вене.

Ва Францыі бушавала вялікая рэвалюцыя, тварыліся грандыёзныя падзеі, валіўся стары струхлеўшы парадак, а на яго руінах будавалася новае жыццё. Вялікая рэвалюцыя, высунутыя ёю ідэі, рэвалюцыйны запал—усё гэта знаходзіла сабе водгук і ў прырэйнскай краіне, у тым ліку і ў Бонне. Бэтговэн змалку прасякнуты быў рэвалюцыйнымі ідэямі і настроямі суседняе Францыі, тым больш, што на самым сабе цяжка адчуваў залежнае становішча найміта, ведаў беднасьць, гора і сьлёзы. Калі ён ехаў у Вену, дык бачыў французскія рэвалюцыйныя войскі і чуў марсэльезу, бо заходняя частка Нямецчыны была тады ўжо занята французамі.

Прасякнуты такімі настроямі Бэтговэн прыехаў у Вену, а там было ўсё ціха і спакойна, прынамсі ў тых колах, у якіх прымушаны быў жыць і працаваць вялікі музыка. Гэта былі колы радавітае арыстакратыі. Яны і складалі „ўсю Вену“, і гэтая „ўся Вена“ вяселілася, а найбольш за ўсё кахала музыку. Музыку ім даваў цэлы шэраг італьянскіх кампазытараў, а спаміж нямецкіх на першым месцы стаяў Гайдн, вялікі музыка, але праўдзівы слуга арыстакратыі. Вялікая рэвалюцыя

прайшла міма яго, не закрунуўшы яго нічым і нічым не адбіўшыся ў яго творчасці.

Бэтговэн адразу ўвашоў у дамы венскае арыстакратыі, бо меў рэкомандавальныя лісты ад Вальдштэйна і адразу-ж зьдзівіў і захапіў сваіх вяльможных слухачоў сваёй геніяльнай іграй, а асабліва імпрывізатарскім талентам. Некалькі год ён вучыўся ў розных настаўнікаў, у Гайдна, Шэнка, Альбрэхтсбэргера, які лічыўся найвялікшым музычным тэорэтыкам свайго часу, у Сальеры. Але ён хутка зразумеў, што ўсе гэтыя настаўнікі дадуць яму вельмі мала, што гені яго перарос іхнія вузенькія тэорэтычныя правілы і загады, і пачаў працаваць самастойна.

У 1794-м годзе выйшлі яго першыя тры трыо для скрыпкі, віолёнчэлі і рояля, і музычныя кругі Вены зьвярнулі на іх пільную ўвагу, бо вельмі ўсім спадабалася мэлёдыйнае характэрнае, навізна і сьвежасьць музыкі. А за гэтым творам пайшоў даўгі шэраг новых твораў, у якіх выяўляўся паступовы ўзрост Бэтговэнскага таленту, разгортваўся яго гені ўшыркі і ўглыбкі. Бэтговэн паступова скідаў з сябе ўплыў сваіх папярэднікаў, Гайдна і Моцарта, выяўляў усё выразней і выразней уласную індывідуальнасьць, набываў свой уласны музычны твор. Чым далей, тым яго творы станавіліся дасканалейшымі па форме і глыбейшымі па зьместу.

Але ён ніколі ня быў слугою арыстакратыі. Ён трымаўся ў палацах арыстакратычных горда і незалежна, ніколі не займаў ніякай пасады пры двары якога-небудзь вяльможнага пана. Наадварот, гэтыя паны шукалі яго ласкі, прабачалі яму яго вечную пахмурасьць, яго рэзкасьці, яго нежаданьне лічыцца з этыкетам. Бэтговэн разумеў сваю геніяльнасьць і сваё вялікае значэньне ў музыцы, і гэтае разуменьне адбівалася на характары яго адносін да арыстакратыі. Ён зарабляў сваймі творамі, якія купляліся ў яго выдаўцамі вельмі ахвоча, канцэртамі, лекцыямі музыкі. Апрача таго, яму вызначыў штогоднюю пэнсыю адзін з арыстакратаў, князь Ліхноўскі, які шчыра кахаў і паважаў Бэтговэна, дый сам быў ядрэнным піаністам. Але гэтая пэнсыя не ўскладала на Бэтговэна ніякіх абавязкаў.

Аднак, Бэтговэн матар'яльна забясьпечаны ня быў, бо заробкі яго былі пераважна выпадковыя, несистэматычныя, а клопаты аб братоў, якія жылі ў Бонне, ня спыніліся. Матар'

яльнаму дабрабыту Бэтговэна вельмі шкодзіла яго надзвычайная непрактычнасьць, праз якую грошы ў яго адляталі невядома куды. Калі ў Вэну пераехалі на жыцьцё яго браты, ужо дарослыя, якія, здаецца, ужо сталі на ўласныя ногі (адзін быў чыноўнікам, а другі аптэкарам), матар'яльнае становішча Бэтговэна не палепшылася, бо браты пачалі эксплёатаваць яго ўсялякімі манерамі і нават спэкуляваць яго рукапісамі.

Ня дзіва, што Бэтговэн пачаў думаць аб якой-небудзь сталай пасадзе. І такая пасада зьявілася. У 1809 годзе яму прапанавалі заняць пасаду капэльнамайстра ў Кассэлі пры двары караля Вэстфальскага, Жэрэма, брата Наполеона. Тады тры найгарачэйшыя прыхільнікі Бэтговэна, эрцгерцог Рудольф (яго вучань) і князі Лабковіч і Кінскі абавязаліся формальна плаціць яму сумесна пэнсыю ў 4000 гульдэнаў, каб ён толькі не пакідаў Вэны. Найвялікшае славы дасягнуў Бэтговэн у часы Вэнскага кангрэсу 1814 году, калі ён быў прадметам увагі і пашаны з боку разных манархаў, якія тады зьехаліся ў Вэну і сярод якіх ён трымаў сябе як цар над царамі. Дый ён сам гаварыў: „Няхай яны будуць сабе царамі, але я вышэй за іх, бо я—цар музыкі“.

Усё было-б добра, калі-б не адна акалічнасьць, якая была сапраўднай трагедыяй жыцьця Бэтговэна. Гэта была хвароба вушэй, якая пачалася яшчэ да 1800 году, не паддавалася ніякаму лячэньню і к 1815-му году скончылася поўнаю глухатой. Вялікі музыка перастаў чуць музыку, якая была сутнасьцю яго жыцьця. Нельга перадаць, як цяпеў ад гэтага Бэтговэн. Цяжка чытаць яго лісты гэтага часу, яго дзеньнікі, яго вядомы „Гэйлігенштацкі тэстамэнт“*), у якіх ён скардзіцца на сваё няшчасьце. І раней ужо пахмуры, недаверлівы, ён цяпер зусім адыходзіць ад людзей. Ён сароміцца свае глухаты, яму здаецца, што з усіх бакоў з яго сьмяюцца, усюды ён бачыць ворагаў. Ён застаецца сам з сабой, са сваймі думкамі і з музыкай, якую ён чуе думкай. Адзіную пацеху ён знаходзіць у сваім вялікім і ўлюбёным мастацтве, і тады з-пад яго п'ера выходзяць яго найглыбейшыя, і найгеніяльнейшыя творы, 9-я сымфонія, апошнія фортап'яныя санаты і апошнія квартэты.

*) Ліст да братаў, напісаны ў вёсцы Гэйлігенштадт, недалёка ад Вэны, у 1803-м годзе.

Здароўе Бэтговэна пачало слабець. Даўно ўжо ён часта і цяжка цярпеў ад нейкіх колік у ніжняй частцы жывата. У канцы 1826-га году ў яго з'явіліся адзнакі вадзянкі, а потым ён захварэў яшчэ на запальне лёгкіх. Ад гэтае хваробы ён вылечыўся, але вадзянка ўсё павялічвалася і перайшла на грудзі. Тры разы яму рабілі апэрацыі, каб выпусьціць ваду, але нічога не дапамагло. Увечары 24-га сакавіка 1827-га году пачалася агонія, а ўвечары (а $5\frac{3}{4}$ гадз.) 26-га вялікі кампазытар памёр.

Бэтговэн пісаў ува ўсіх формах вокальнае і інструментальнае музыкі, але пры ўсёй мастацкай вартасьці яго вакальных твораў (опэра „Фідэліо“, дзьве мэсы, адна ораторыя, шмат песень і інш.) галоўнае значэньне маюць яго творы інструментальныя. У галіне санатнае формы, аб якой гаварылася вышэй, Бэтговэн пакінуў 38 санат для фортап'яна, 10 для скрыпкі, 5 для віолёнчэлі, 1 для вальторны, 16 смычковых квартэтаў, шмат іншае камернае музыкі для розных інструмантаў і дзевяць сімфоній.

Усе гэтыя санатныя формы ў Бэтговэна непараўнальна шырэй, магутней, грандыёзьней, чымся ў яго папярэднікаў. Гэтае пашырэньне формы абумоўлівалася пашырэньнем і пэрыядамі зьместу музыкі.

Які-ж зьмест бэтговэнскае музыкі? Разумеецца, і Бэтговэн, як кожны чалавек, меў у жыцьці розныя думкі і настроі, якія маглі супярэчыць адны адным, ён падлягаў розным супярэчным уплывам, ён на працягу жыцьця і сам зьмяняўся. Але асноўны напрамак яго думкі і пачуцьця быў нязьменны. Гэты напрамак будзе для нас ясны, калі мы ўсьведомім сабе жыцьцяпіс Бэтговэна. Ён жыў у часы вялікае францускае рэвалюцыі, узгадаваўся на яе ідэях, прасякнуты быў імі, бо сам быў інтэлігентны пралетары, ведаў цяжкасьць залежнасьці, найміцтва, ведаў беднасьць, гора і сьлёзы. А да гэтага далучалася вялікая здольнасьць глыбака мысьліць і глыбака адчуваць. Ён бачыў, разумеў і адчуваў цяжкія людзтва, якое б'ецца ў ланцугох, накінутых на яго маленькаю купкаю „ўладароў жыцьця“, б'ецца ў муках, у горы, у сьлязах. Гнеў страшэнны, непаўстрыманы гнеў павінен агарнуць пакутнікаў. Ён тады людзтва паўстане, зламае сваю няволю, скіне ланцугі, і пачнецца час волі, царства радасьці і шчасьця.

Бэтговэн ёсьць сьпявак гэтых думак і настройў. Ён сьпявак гора і цярпеньняў чалавечтва, сьпявак яго рэвалюцыйнага змаганьня. Гэтыя сьпевы гора і цярпеньняў гучаць у яго санатах, гучаць у квартэтах, гучаць у некаторых сімфоніях. А рэвалюцыйнае змаганьне, рэвалюцыйную перамогу і сапраўдны рэвалюцыйны запал мы чуем у 3-й, 5-ай і 9-ай сімфоніях, у музыцы да балету Промэтэй і да драмы Гэтэ „Эгмонт“. Мы ведаем ужо, як захапляўся ён падзеямі францускае рэвалюцыі і яе ідэямі. У Наполеоне, гэнэральнае рэвалюцыйнае рэспубліканскіх войскаў, ён бачыў вялікага гэроя, які вядзе чалавечтва да перамогі над эксплёататарамі, які скіне з людзтва ланцугі, які ўвядзе людзтва ў царства вольнасьці, радасьці і шчасьця. Гэтую рэвалюцыю і яе гэроя Наполеона ён уславіў у 3-й сімфоніі, якую спачатку і прысьвяціў Наполеону, калі раптам прыйшла ў Вену вестка аб тым, што Наполеон зрабіўся імператарам. Бэтговэн безадкладна зьнішчыў гэтае прысьвячэньне, а на вокладцы партытуры ён надпісаў: „Гэроічная сімфонія, каб ушанаваць памяць вялікага чалавека“. Ён марыў аб гэтым вялікаму чалавеку, аб гэроі. У 5-ай сімфоніі зноў пачаў ён аб цярпеньнях людзтва, а ў фінале (апошняй частцы) яе мы чуем радасьць перамогі. Асабліва важнаю для высьвятленьня сьветапагляду Бэтговэна зьяўляецца 9-ая сімфонія. У апошняй яе частцы кампазытар уводзіць хор і вокальных салістых, якія пяюць оду Шыльлера „Да радасьці“. Гэтая ода спачатку напісана была Шыльлерам „Да вольнасьці“, але цензура прымусіла паэта зьмяніць слова „вольнасьць“ на „радасьць“ (замест Freiheit—Freude). Яшчэ маладым юнаком Бэтговэн захопліваўся гэтым натхненым гимнам і ўжо ў 1793 годзе палажыў яго на музыку. І потым цэлыя гады ён шукаў мэлэдыю, якая-б адпавядала зьместу оды. Такая мэлэдыя зьявілася перад ім толькі ў 1822-ім годзе. І калі Бэтговэн пераглядаў фінал 9-ае сімфоніі, які толькі быў у нарысе, ён знайшоў, што оду Шыльлера трэба ня іграць, а пець, бо толькі чалавечы голас, які йдзе проста ад сэрца, можа выклікаць спачуваньне ў іншых сэрцах.

„Вольнасьць, чароўная іскра нябёсаў, дзіця краіны шчасьця! Ахопленыя тваім агнём мы ўваходзім, нябесная, у твой храм. Твае чары злучаюць тое, што строга разлучыў звычай. Дзе павее тваё крыло, там людзі робяцца братамі“.

З гэтых слоў оды Шыльлера мы бачым, што Бэтговэн марыў якраз аб тым, аб чым марыць і да чаго ідзе чалавецтва,—аб тых часох, калі ня будзе падзелу між людзьмі на ўладароў і падданных, на эксплёататараў і эксплёатаваных, калі людзі будуць сапраўды роўнымі, калі грамадзянства будзе бясклясавае. Зразумела, Бэтговэн жыў сто год назад і сучаснай нам клясавай сьвядомасьці ў яго быць не магло. Але канчатковыя ідэалы яго мараў былі тья-ж, што і ў нас.

Вось чым дарагі і чым блізкі нам вялікі музыка Бэтговэн. Мінаюць у гісторыі дзесяцігодзьдзі і стагодзьдзі, адны пакаленьні зьмяняюцца другімі, мільёны людзей зьнікаюць, не пакідаючы аб сабе памяці. Але зьяўляюцца адзінкі, аб якіх людзтва не забываецца і ніколі не забудзецца. Гэтыя адзінкі ёсьць тья вялікія людзі, якія сваёю думкаю і сваймі пачуцьцямі ахопліваюць усё чалавецтва і праз якіх, здаецца нам, гісторыя выконвае свае заданьні. Аднєю з такіх адзінак і быў найвялікшы кампазытар усіх часоў і народаў Людвіг ван Бэтговэн.

Кнігапіс

Наддзвіньне, літаратурна-мастацкі альманах полацкае філіі Усебеларускага аб'яднаньня поэтаў і пісьменьнікаў „Маладняк“. Полацк, 1926 г., старонак 120, цана 50 кап.

Калі пачынаеш пісаць аб акруговых часопісах, альманаху „Маладняк“ і г. д., перад табою паўстае пытаньне, ці ўвесь зборнік на 100 проц. ёсьць творчасьць маладых пісьменьнікаў? Ці не карыстаюцца яны літаратурнымі „знамянітасьцямі“, ці ня ўкрашваюць яны фасад сваіх зборнікаў вядомымі імёнамі, якія павінны прыцягнуць увагу чытача?

Гэтага нельга было сказаць адносна зборнікаў, выдадзеных акруговымі філіямі „Маладняк“. Зборнік Полацкае філіі „Наддзвіньне“ якраз гэтым „недахопам“ хварэе. Недахоп гэты, праўда, выпадковы, але ўсё-ж такі праз гэта часткова зацяняюцца дасягненьні мясцовых маладнякоўцаў.

У сваім разглядзе „Наддзвіньне“ мы ня будзем закранаць зьмешчаныя там творы Янкі Купалы, Ал. Дудара і А. Аляксандравіча. Мы сконцэнтруем сваю ўвагу на прадукцыі маладых пісьменьнікаў Полаччыны. Агульная тэндэнцыя нашае літаратуры, гэта значны рост

вершаў у параўнаньні з мастацкаю прозай.

Вершы ў „Наддзвіньні“ прадстаўлены аўтарамі: Алесем Звонакам, Т. Хадкевічам, М. Дубавіком, П. Броўкам, Ганнай Брэскаю, П. Шукайлам, Я. Відуком, С. Хурсікам, К. Пчолкам, Я. Козікам і інш.

Нашу эпоху можа апісаць той, хто яе знае. Той, хто быў актыўным удзельнікам барацьбы пролетарыяту, хто сам разбурваў старое і будаваў новае, ён можа ня толькі паказаць надворны бок, але і ўнутраную сутнасьць вялікае рэвалюцыі:

„Сягоньня на новых шляхах
палачане,

„Сягоньня на новых шляхах
Беларусь“.

(Алесь Звонак).

Пролетарская літаратура ахоплівае цалкам нашу эпоху, яна „ступае цвёрда... знае мэту нашу“, піша ў сваім вершы „У сьнежнявай замеці“ Звонак— і далей:

„Заўсёды: ўранку, ўночы, на
зьмярканы

Гатоў стаяць на варце нашых
дзён,

Гатоў, як акцябронак-галаш-
таньнік

Пабегчы ўдаль, жыцьцю напе-
рагон“ (стар. 53).

Творчасьць поўная надзей і захапленьня маладым жыць-

цём. Шмат вершаў лірычна вытрыманых, якія даюць вялікае мастацкае палатно:

„Годзе блудзіць у тумане,
сэрца аб крыўду параніўшы...
Хай залацістае раньне
ў родную вёску загляне“, —
чытаем мы ў вершы Тараса
Хадкевіча „Сугучнасьць“.

У Пятруса Броўкі мы знаходзім гэтакія радкі ў вершы „Ня буду я стаяць на раздарожжы“ (стар. 75):

„Ня буду я стаяць на раздарожжы,
Вачмі маркотнымі блукаць у
далячынь,
Ў шляху квітнеючых, ды ў колерах прыгожых
Ніколі не авее мяне увосень
стынь“.

Поўныя пяшчотнасьці словы знаходзім мы ў Ганны Брэскай— „З каўкаскіх напеваў“.

„На хвіліну агорне журба,
Ня журба, а жыцьцёвы надлом,
Што люблю сакаліны размах,
Што жадаю зімой васількоў“.
І далей:—

„Ў маіх думках цвітуць васількі,
Мае песьні аб сьветлай вясне“ (стар. 83).

Многіх з саломеннае вёскі цягне ў горад:—

„Знаю—
Кліча горад
грукатам варстатаў...“
(*Рыгор Хвойка*).

У кожным зборніку ёсьць творчасць і „творчасць“. На апошняй мы крыху цяпер спынімся. Мастак заўсёды, як вядома, працуе над выяўленьнем вобраза. Чым ня „вобраз“ мы знаходзім у П. Шукайлы:

„І мёртвыя
вышлі на барыкады. (?)
(хіба пад кіраўніцтвам тав. Шукайлы. С. К.).

На шляхох у нас—
агні... агні...“ (стар. 69).

Удумайцеся ў гэтыя радкі. Дзе тут за славесным і лёгкім хаосам дабрацца да таго, што хацеў сказаць аўтар, а сама „мёртвыя“ удзіўляюць нас сваёй няграматнасьцю. Адным словам, тут патрэбна школа... граматны.

Альбо—
„Жыцьцё
абсьмей сьмехам“.

Гэта вельмі нам напамінае „смертию смерть поправ“.

Ня будзем распаўсюджвацца, будзем думаць, што мастацкая каштоўнасьць Шукайлы не ў яго „вобразах“ і ня ў нейкіх нічога нявартых рыфмах, а ў нечым другім (?).

Як нам вядома, уся „соль“ творчасьці ў так званай „вытрыманай“ ідэалёгіі; пачытаем далей Шукайлу:

„Мы-ж
ня ныць,
а жыць хочам,
Кружыцца ў жыцьцёвым пахмельлі...“

Яшчэ аб „творчасьці“ аднаго. У вершы „Пэрлы дзён“ Янка Відук кажа, што—

„Я не хачу
узлезьці на ўзвышша—
Няхай само
Ўзвышша
мяне просіць“.

Ну што-ж, т. Відук, бывае даволі часта, што і гара ідзе да Магомэта. Але нашто вам кла-

паціцца аб гэтым, ня варта лезьці на ўзвышша (г. зн. Парнас), бо, як далей вы скардзіцеся „О, каб быў я штатны поэта“ (стар. 73), так што было-б? Цікава.

Праўда, ня ўсе вершы ў зборніку „Наддзвіньне“ напісаны з такім „щегольствам“. Ёсьць шмат вершаў не для ашарашваньня чытача, а неабходная патрэбнасьць выказаць свае пачуцьці. Асабліва заслугоўваюць увагі вершы Алеся Звонака, Пятруся Броўкі, Ганны Брэскай і інш.

З мастацкае прозы ў зборніку зьмешчаны тры апавяданьні: С. Хурсіка „Францішак Скарына“, П. Алесін „Сьцежкі крывыя“ і П. Шукайлы „Аднойчы вясною“.

Аповяданьне „Францішак Скарына“ Хурсіка дае нам кавалак жыцьця на Беларусі ў XVI ст. Узяўшы гэты пэрыод, ён прабуе даць нам прыроду, мову, быт і звычэй людзкіх узаемаадносін таго часу. Аповяданьне напісана ў бытавым тоне. Даволі ўдачны фігуры—як ігумен Анісім, немец Мітvox,—яны Хурсіку ўдаліся можна сказаць поўнасьцю. Няўдачна разьвернут галоўны пэрсонаж апавяданьня—Скарына.

Заслугоўвае ўвагі гэта апавяданьне, як спроба паглядзець „у мінуўшчыны даль“.

Значны крок у бок лірычнае прастаты зрабіў П. Алесін у апавяданьні „Сьцежкі крывыя“. Яго гэрой просты, узяты з блізкага нам вясковага жыцьця. Праўда, тэма яго апавяданьня ня новая. Два полюсы вясковага жыцьця: Юлька закахала-

ся ў кулацкага сынка Арцёма Ліцкевіча; вынікі вядомы: дасягнуўшы мэты, ён яе кінуў. З другога—Маланьня, вясковая актывістка, дапамагае Юльцы ў яе горы. Пакастнічаская натура Арцёма даволі добра ўдалася аўтару. Перад намі ў яго апавяданьні сучаснае жыцьцё нашае: вёскі, з праяўленьнем новага быту ў ёй. Надворны бок апавяданьня багаты эмоцыянальнымі перажываньнямі і малюнкамі пэйзажу.

Уражаньне ад альманаха можна выказаць наступным чынам: ня гледзячы на некаторыя недахопы ў падборы матар’ялаў (вершы), у цэлым мастацкі матар’ял „Наддзвіньне“ добры, паказвае працу пісьменьнікаў над сабою і выдатны поступ іх наперад.

С. Кожаны.

Полымя № 8 (юбілейны)
1922—1926 г. г. *Беларуская часопісь літаратуры, політыкі, эканомікі, гісторыі. Менск, Дзярж. Выдавецтва Беларусі. 1926 г., стар. 243.*

Мінулы год нашай грамадзкасьцю быў адзначан цэлым шэрагам свята на ніве культурна-нацыянальнага будаўніцтва.

У шэрагу гэтых буйных свята і часопісь „Полымя“ ў сьнежні месяцы святавала свой пяцігадовы юбілей. За пяць год існаваньня часопісь „Полымя“ заняла адно з пачэсных месца сярод беларускіх часопісцяў. Можна смела сказаць, што з жыцьцём „Полымя“ зьвязана багатая старонка разьвіцьця беларускае літаратуры, публіцыстыкі і грамадзкае думкі.

У першыя гады свайго існавання часопісі прышлося збіраць беларускую інтэлігенцыю і прыцягваць яе да працы ў часопісі, а таксама набываць свайго сталага чытача. На працягу гэтых год часопісь „Полымя“ гэтую працу выканалана яе старонках выступаюць усе лепшыя беларускія літаратурныя, навуковыя і публіцыстычныя сілы. Часопісі належыць справа афармлення марксыцкае плыні ў беларускай літаратуры.

Часопісь „Полымя“ чытаюць шырокія колы беларускае савецкае грамадзкасці.

Рэцэнзуюмы нумар „Полымя“, як і ўсе ранейшыя нумары, падзяляецца на наступныя аддзелы: беларуская мастацкая літаратура (вершы, апавяданні), навуковы аддзел і аддзел бібліографіі і хронікі.

Аповяданьне Тараса Гушчы „Адукацыя“ зьяўляецца, па свайму зместу, як быццам працягам яго апавядання „На парозе“, якое было надрукавана ў ранейшых нумарох „Полымя“.

У названым апавяданні Тарас Гушча дае малюнак з жыцця сучаснае вучнёўскае моладзі. Вясковы хлапец Кузьма вучыцца на рабфаку. Ён кахае з сваёй вёскі дзяўчыну Насьцю, з якою цішкам ад бацькоў Насьці запісваюцца. Жывуць абое ў горадзе. Кузьма ня мог прымірыцца, што яго жонка будзе неадрукаваная.

Кузьма шчыры прыхільнік кніг, што яму „дробязі жыцця“, як пальто, ён лепш выпіша сабе „Унівэрсытэт на даму“. Неаддаваньне належнае дані

дробязям Тарас Гушча выводзіць як вынік частага непаразуменьня ў сумесным жыцці.

У апавяданні „Адукацыя“ шмат комічна-жыццёвых момантаў.

З прозы мы знаходзім яшчэ апавяданьне З. Бядулі „Танзілія“, Р. Мурашкі „Пытанні“ і А. Сянькевіча „Сьцежкі жыцця“—успаміны аб звароце аўтара з Амэрыкі.

Беларускае мастацтва не замыкаецца ў свае вузкія нацыянальныя рамкі пры апісанні жыцця. Аб гэтым яскрава сьведчыць апавяданьне З. Бядулі, у якім аўтар дае нарыс жыцця татарскага хутарка. Паказваючы ў ім, з аднаго боку, жыццё татарына Мунькі-самагоншчыка, з другога—аўтар малюе працу савецкіх устаноў на вёсцы. У „Танзіліі“ З. Бядуля выступае як сапраўдны знаток психолёгіі і тонкіх перажываньняў чалавечае душы.

Праўда, канчаток апавядання пакідае жудаснае ўражаньне.

З вершаў у нумары зьмясьцілі свае творы наступныя аўтары: Якуб Колас „Полымя“, Ясакар „Чорнае мора“, А. Александровіч „Дваццаць“ і „Каханьне“, А. Гурло „На радзіме“, П. Глебка „Вее вецер“, П. Трус „Брату“ і „Цячэ рэчка з-пад явару“, Ан. Вольны „З вясеньнай байкі“ і інш.

Выход гэтага нумару „Полымя“ супаў якраз з 20-годзьдзем літаратурнай дзейнасьці Якуба Коласа, вось чаму мы ў ім знаходзім два крытычна-даследчыя артыкулы, прысьвечаныя апошняму: проф. М. Пятуховіча „Творчы шлях Якуба Коласа“,

(стар. 98) і проф. І. Замоціна „Поэма Я. Коласа „Сымон Музыка“, як аўтахарактарыстыка“ (стар. 106).

На старонках навуковага аддзелу мы знаходзім распрацоўку розных пытанняў, тут і пытанні гістарычнага матэрыялізму—С. Вольфсон „Прыродазнаўства і марксызм“, і пытанні па гісторыі рэвалюцыйнага руху—С. Кацэнбоген „Міхайло Бакунін“, і аграрны рух на Беларусі—М. Мясешка „Сялянскае пытанне ў час паўстання 1863 г. ў Беларусі“, і гісторыя беларускага права—У. Пічэта „Распрацоўка гісторыі Літоўска-Беларускага права XV—XVI ст. у гісторыяграфіі“.

„Польмя“ не абмяжоўваецца адбійцём культурнага і эканомічнага стану Беларусі. Тут мы знаходзім асьвятленьне жыцця паднявольных краін.

Асаблівую каштоўнасць мае артыкул У. Пічэты (стар. 169), які даказвае ўсю бязгрунтоўнасць панаваўшых да гэтага часу ў расійскай гісторыяграфіі пунктаў поглядаў С. М. Салаўёва і В. О. Ключэўскага на адзінства расійскага гістарычнага працэсу.

Аўтар даводзіць тую думку, што кожны народ мае свае асаблівасці і што яго прававое жыццё цесна звязана з іншымі суседнімі народамі. Аўтар дае агляд, як разьвівалася гісторыяграфія, як яе распрацоўвалі, калі і кім выдаваліся дакуманты. У канцы артыкулу прыводзіцца спіс літаратуры, якая датычыць грамадзянскага і крымінальнага права на Беларусі ў літоўска-польскую эпоху,

што асабліва каштоўна для маладых дасьледчыкаў беларускага старажытнага права.

Уступваючы ў шосты год свайго існавання, часопіс на сваім штандары напісала: „Мэта, каб „Польмя“ будзіла і, абудзіўшы, афармляла думку беларускага рабочага і селяніна, накіроўваючы яе на разьвіццё і замацаваньне вялікіх плёнаў Кастрычніка“ (стар. 7).

Нумар мае шмат фотографічных здымкаў сваіх супрацоўнікаў.

С. Баркоўскі.

1905 год на Аршаншчыне.
*Выданьне газ. „Комуністычны шлях“. Ворша. 1926 г. іл. 8⁰
106 стар. Цана 60 кап.*

Найноўшая пэдагогіка патрабуе, каб выкладаньне ў пачатковай школе цалком грунтавалася на вывучэньні акаляючага жыцця. Програмы 2 і 3 году патрабуюць прапрацоўкі тэм: „Наш раён“ і „Наша акруга“. Гэта ўсё вымагае адпаведнай популярнай літаратуры і крыніц для кніжна-лябараторнай працы. Паміж тым, калі не ўспамінаць вельмі рэдкіх выключэньняў, крыніцы ў нас амаль што зусім не выдаюцца, а таксама і популярная літаратура аб мясцовых краях.

Тым больш каштоўная гэта кніга, выданая ў адной з бяднейшых акругаў,—як матэрыяльнымі сродкамі, так навуковымі сіламі і архіўнымі крыніцамі. З прычыны якраз апошняга, аўтару кнігі А. А. Акуліку і прышлося ў значнай меры карыстацца стала правэранымі

ўспамінамі ўдзельнікаў рэвалюцыйнага руху 1905 г.

Кніжка складаецца з прадмовы Аршанскай акруговай камісіі па ўшанаванню 20-годзьдзя рэвалюцыі 1905 г., прадмовы аўтара і разьдзелаў: прадрэвалюцыйны пэрыод на Аршаншчыне, 1905 г. на Аршаншчыне (рабочы рух, аграрны рух), пагром у Воршы, дадаткі і матар'ялы і хроніка падзей у 1905 г. на Аршаншчыне. Асноўны тэкст кніжкі аздоблены 13 малюнкамі, так што, каб была лепшая папера, кніжка была-б з надворнага боку даволі добрай.

У лёгкай популярнай мове аўтару ўдалося выявіць асноў-

ныя рысы рабочага і сялянскага руху, змаганьне з старым ладам і жудасьці пагромаў, што адбываліся на тэрыторыі Аршаншчыны. Даданыя ў канцы кніжкі крыніцы: паведамленьні, загады і інш. паперы тагочаснай улады павялічаюць каштоўнасьць яе.

Як для вучня, так і для настаўніка гэта кніжка будзе вельмі карыснай. Шмат цікавага знойдзе ў ёй і настаўнік іншай акругі як для параўнаньняў са сваёй, так і, як прыклад, да ўкладаньня такой брошюры аб сваёй акрузе.

М. К—ч.

Ад Цэнтральнага Бюро „Маладняка“

Цэнтральным Бюро праведзены перавучот усіх сяброў аб'яднання.
Зацверджаны наступны склад сяброў:

1. Чарот	21. Мардвілка	41. Дубовік
2. Зарэцкі	22. Хадыка	42. Гарасімовіч
3. Дудар	23. Жылка	43. Звонак Алесь
4. Александровіч	24. Галубок	44. Хурсік Сымон
5. Барашка	25. Нікановіч	45. Брэская Ганна
6. Якімовіч	26. Кляшторны	46. Броўка
7. Плаўнік	27. Івашын Янка	47. Хаткевіч
8. Трус	28. Лынькоў Міхась	48. Падабед Язэп
9. Гуміловіч	29. Бужан Хведар	49. Маракоў Валеры
10. Бобрык	30. Верас	50. Валашка Алесь
11. Галавач	31. Голуб Сьцяпан	51. Фамін Сяргей
12. Вішнеўская	32. Хмель Янка	52. Паўлоўскі Хведар
13. Пфляумбаум	33. Глінская Арына	53. Мурашка Рыгор
14. Каваль	34. Гарбацэвіч Васіль	54. Мазуркевіч Язэп
15. Бандарына	35. Маркава Наста	55. Моркаўка Аркадзь
16. Траецкі	36. Юркевіч Леванід	56. Базыленка Ганна
17. Казлоўскі	37. Ганчарык М.	57. Мялешкіна А.
18. Шушкевіч	38. Гаўрук Ю.	58. Кавалёў Уладзімер
19. Сташэўскі	39. Вечар	59. Жыткевіч З.
20. Касьпяровіч	40. Прыбыткоўскі	60. Губарэвіч К.

Усе іншыя таварышы, якія лічыліся ў аб'яднаньні і пасьля перавучоту не ўвайшлі ў склад, групуюцца ў літгуртках, і калі яны будуць працаваць у галіне літаратуры і больш выявляць сваю творчасць, бюро філіі паднімае перад ЦБ пытаньне аб залічэньні ў сябры аб'яднаньня.

Усім памянёным вышэй сябром будуць высланы новыя сяброўскія білеты.

Старшыня ЦБ Чарот.

Сэкратар Сташэўскі.

Хроніка

Сярод беларускіх пісьменьнікаў.

* Белар. Дзярж. Выдавецтва друкуе зборнік п'ес маладнякоўца В. Сташэўскага.

* На гэтых днях У БДВ выходзіць з друку зборнік апавяданьняў—П. Галавача—„Дробязі жыцьця“.

* Вышаў з друку новы зборнік вершаў Ан. Вольнага—„Табе“.

* У выдавецтве ЦБ „Маладняка“ вышла з друку поэма Я. Купалы—„Магіла Льва“.

* У вапошнія часы ЦБ „Маладняка“ правяло перавучот маладнякоўцаў.

Пасьля перавучоты ў аб'яднаньні засталася 60 сапраўдных сяброў.

* Выходзіць з друку зборнік вершаў Н. Чарнушэвіча—„Дзіва“.

* У Белар. Дз. В-ве вышаў з друку (на расійскай мове) зборнік перакладаў з беларускай поэзіі і мастацкай прозы.

* На гэты дзень выходзіць зборнік вершаў П. Труса—„Ветры буйныя“.

* У БДВ друкуецца зборнік вершаў М. Грамыкі—„Плынь“.

* У хуткім часе літаратурна-мастацкае згуртаваньне „Узвышша“ мае наладзіць вечар літаратуры і крытыкі.

* На гэтых днях будзе заданы ў друк 2 № часопісі „Узвышша“.

* Малады беларускі поэт П. Глебка напісаў поэму—„Шляхі асьнежаныя“.

Літаратура УССР

* Украінскі пісьмен. Божко С. напісаў роман „Чабанський вік“, які ўжо друкуецца асобнаю кніжкаю ў Адэсе.

* У Дзярж. В-ве Украіны (ДВУ) выходзіць з друку апошні том „Бур'ян“ (10 арк.)—Галоўкі Ан.

Гэты-ж пісьменьнік піша роман—„Три сині“.

* Гэдзь Юх.—здаў да друку В-ву „Плужанін“ Зборнік гумарэсак „Бувае і так“.

* Паніў Ан. падрыхтаваў да друку зборнік поэзіі, які здаў дзеля надрукаваньня выдавецтву „Плужанін“.

* Чэрэднічанка В. здала ў друк ДВУ роман „За плугам“, які раней друкаваўся ў часопісі „Червоний Шлях“.

Шэўчанка Ів. падрыхтаваў да друку зборнік поэзіі „Тримунтан“.

* У Маскве друкуецца і ў хуткім часе выйдзе з друку новы зборнік поэзіі украінскага паэты Г. Каляды—„Futur-extra“ (выд. аўтара).

З Ь М Е С Т.

	Стар.
П. Галавач—Дзье сьцежкі (апавяданьне)	3
Н. Чарнушэвіч—У два галасы (верш)	21
Валеры Маракоў—** (Мне хочацца любіць...) (верш)	22
Паўлюк Трус—Ня віню... (верш)	23
Уладзімер Хадька—** (Просіні, зоры чырвоныя...) (верш)	25
Н. Вішнеўская—** (Цешацца мяцелі рогатам і сьвістам...) (верш)	26
П. Росіч—Зіма ў Беларусі (верш)	27
Р-ч—Аліманты (апавяданьне)	28
З. Бандарына—Сасьніла... (верш)	31
М. Лужанін—** (Вятры, вятры!..) (верш)	32
Сяргей Дарожны—Дзяўчыне (верш)	34
<hr style="width: 20%; margin: 10px auto;"/>	
Юрка Лявонны—Выпадак (апавяданьне)	36
Я. Калядны—Маладая сучаснасьць	41
Р-н Сун—Аб беларускай народнай эстэтыцы	55
Л. Каплан—Вайна і мір	60
Ю. Дрэйзін—Бэтговэн	76
Кніганіс	87
Ад Цэнтральнага Бюро „Маладняка“	93
Хроніка	94

АДКРЫТА ПАДПІСКА

НА

— ШТОДЗЕННУЮ ГАЗЭТУ —

САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ

Орган ЦВК БССР.

ПАДПІСНАЯ ЦАНА:

На 1 месяц	— р.	70 к.
„ 2 „	1 „	40 „
„ 3 „	2 „	— „
„ 6 „	4 „	— „
на год	7 „	— „

За дадатковыя 40 кап. у месяц кожны падпішчык можна атрымаць часопісь „МАЛАДНЯК“—кніжку ў 6 друкаваных аркушаў (100 стар.), якая дадаецца, як платны дадатак, да газэты.

ГАЗЭТА „САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ“

разам з часопісьсю „Маладняк“

— 1 руб. 10 кап. у месяц. —

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: у Менску— у канторы газэты—рог. вул. Ленінскай і Карла Маркса, у правінцыі—упаўнаважанымі канторы і ўсімі паштова-тэлеграфнымі аддзяленьнямі і аддзяленьнямі Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва.